Η μηχανή της σάρκας

CRITICAL ART ENSEMBLE

η μηχανή της σάρκας

Μετάφραση

Ίρια Γραμμένου
Σωκράτης Παπάζογλου

εκδόσεις των ξένων

Τίτλος πρωτοτύπου:
Critical Art Ensemble
Flesh Machine – Cyborgs, Designer Babies, and New Eugenic Consciousness
Anti-copyright 1998
Autonomedia and Critical Art Ensemble

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Ανδρέας Τσορτανίδης
Σελιδοποίηση: Λύδια Φραγκοπούλου

Θεσσαλονίκη 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα
7
Εισαγωγή
15
1. Μετα-ανθρώπινη ανάπτυξη
στην εποχή του παν-καπιταλισμού
21
2. Ο μηδενισμός στη σάρκα
41
3. Η ενηλικίωση της μηχανής της σάρκας
57
4. Εν αναμονή της μηχανής της σάρκας:
Φαρμακολογία και κοινωνική ευταξία
79
5. Άγρια πίστη:
Ως εν τοις άνω, (ούτω και εν τοις κάτω)
97
5. Critical Art Ensemble:
(Ως εν τοις άνω), ούτω και εν τοις κάτω
97
6. Ευγονική: Το δεύτερο κύμα
115
Σημειώσεις
133

Προλογικό σημείωμα

1.

Η Critical Art Ensemble δημιουργήθηκε στις ΗΠΑ το 1987 και αυτοπαρουσιάζεται ως μία συλλογικότητα πέντε καλλιτεχνών που εξερευνούν τις σχέσεις μεταξύ τέχνης, τεχνολογίας, ριζοσπαστικού ακτιβισμού και κριτικής θεωρίας. Εκτός από τη *Μηχανή της Σάρκας* (*Flesh Machine*) που κυκλοφόρησε το 1998, έχουν εκδώσει μέχρι σήμερα τα έργα: *The Electronic Disturbance* (*Ηλεκτρονική Διατάραξη*), *Electronic Civil Disobedience* (*Ηλεκτρονική Πολιτική Ανυπακοή*), *Digital Resistance* (*Ψηφιακή Αντίσταση*), *Molecular Invasion* (*Μοριακή Εισβολή*) και πρόσφατα, τον Μάιο 2006, το *Marching Plague* (*Καλπάζουσα Επιδημία*). Όλα κυκλοφορούν δίχως copyright μεταξύ άλλων και από την ιστοσελίδα της συλλογικότητας: www.critical-art.net.*

Τα τελευταία χρόνια η CAE διοργανώνει συμμετοχικές εκδηλώσεις που κριτικάρουν τα προϊόντα, τις αναπαραστάσεις και την πολιτική που αφορούν στις βιοτεχνολογίες. Μέρος των εκδηλώσεων που συνόδευαν την έκδοση του

---

* Στα ελληνικά έχουν δημοσιευτεί το έκτο μέρος της *Μηχανής της σάρκας*: «Ευγονική: Το δεύτερο κύμα», σε μετάφραση Λεωνίδα Μαρσιανού και Vaga V. στο περιοδικό *Χουλιγκανιζατέρ*#1, καλοκαίρι 2002, η «Εισαγωγή» και το πρώτο μέρος: «Η μεταανθρώπινη ανάπτυξη στην εποχή του πανκαπιταλισμού», από το «αντισχολείο» ως ένθετο στο *Midnight Rebel*#11, φλεβάρης 2005, καθώς και το τρίτο μέρος της παρούσας μετάφρασης –με ορισμένες αλλαγές– στο περιοδικό *ξ*#7 του «ξενοδοχείου των ξένων» τον Απρίλιο του 2005.

Molecular Invasion αποτελούσε ένα κινητό εργαστήριο απόσπασης DNA, όπου το κοινό μπορούσε να ελέγχει το αν υπάρχουν γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί σε τρόφιμα. Με το εργαστήριο αυτό, καθώς και με ορισμένους δοκιμαστικούς σωλήνες με βακτήρια που χρησίμευαν στις έρευνες για το *Marching Plague*, συνδέεται η τελευταία δικαστική περιπέτεια του μέλους της CAE Steve Kurtz. Μετά το θάνατο της συντρόφου του Hope από ανακοπή καρδιάς τον Μάιο του 2004, η αστυνομία που καλείται στο σπίτι βλέπει τμήματα του εργαστηρίου και τους δοκιμαστικούς σωλήνες και, πιστή στο δόγμα ασφάλειας ενός κράτους εκτάκτου ανάγκης, καλεί το FBI, το οποίο συλλαμβάνει τον Kurtz και τον κατηγορεί για «βιοτρομοκρατία». Στη συνέχεια, κι αφού η υπόθεση γνωστοποιείται, ξεκινούν οι πρώτες κινήσεις αλληλεγγύης και η Επιτροπή Δημόσιας Υγείας της Πολιτείας της Νέας Υόρκης αποφαίνεται ότι «τα υλικά που κατέσχεσε το FBI δεν αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια», η συγκεκριμένη κατηγορία αποσύρεται και κατηγορούν πλέον τον Kurtz για «απάτη μέσω ταχυδρομείου και ενσύρματων μέσων», μια κατηγορία που προσάπτεται συνήθως σε περιπτώσεις απάτης μέσω *telemarketing* και χρησιμοποιούν όταν δεν μπορούν να βρουν κάποια άλλη. Η δικαστική διαδικασία παραμένει ακόμη ανοιχτή και μετά από πολλές αναβολές αποφασίστηκε στις αρχές του 2006 ότι η δίκη θα γίνει πιθανότατα μέσα στον επόμενο χρόνο. Η κατηγορία επισείει ποινές μέχρι 20 χρόνια. Περισσότερα για την υπόθεση και τις κινήσεις αλληλεγγύης μπορείτε να δείτε στην ιστοσελίδα: www.caedefensefund.org.

2.

Τα σώματα αλλάζουν. Η φθορά τους και ο θάνατος δεν έπαψαν ποτέ να αποτελούν κοινωνικά γεγονότα, να επικαθορίζονται από την οργάνωση της κοινωνίας. Είναι, όμως, η πρώτη φορά στην ιστορία που ένα κοινωνικό σύστημα, ο σύγχρονος καπιταλισμός (ή παν-καπιταλισμός σύμφωνα με την ορολογία της CAE), επιχειρεί με "ορθολογικό", επιστημονικό τρόπο να προγραμματίσει και να ελέγξει τη φθορά των σωμάτων, να εργαλειοποιήσει το σύνολο των λειτουρ-

γιών τους. Η πειθάρχηση και ο έλεγχος δεν αφορούν πλέον μόνο στη διαχείριση των πληθυσμών, αλλά γίνεται προσπάθεια να εγγραφούν κατευθείαν στον «γενετικό κώδικα» των σωμάτων.

Στο βιοπολιτικό αυτό πεδίο, η στρατηγική της κυριαρχίας είναι ενιαία: διαχειρίζεται και σχεδιάζει τόσο τη *γυμνή ζωή* στο Γκουαντάναμο και τα διάφορα στρατόπεδα κράτησης μεταναστών, όσο και τις τεχνικές αναπαραγωγής και τις ποικίλες βιοϊατρικές έρευνες. Η επιμονή της επιστήμης στη μηχανιστική αντίληψη ότι ο άνθρωπος ανάγεται εντέλει στα μικροσκοπικά του "συστατικά" –τα γονίδια, το DNA...– προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες στην εξουσία, αφού απαλλάσσει των ευθυνών του το παθογενές κοινωνικό περιβάλλον και υποστηρίζει την εντεινόμενη εξατομίκευση και αποπολιτικοποίηση της ανθρώπινης ύπαρξης.

Η ανάγκη του κεφαλαίου να αποικίσει το σύνολο του χώρου και του χρόνου και η εντεινόμενη τάση απεδαφοποίησης (αποϋλοποίησης της παραγωγής, ρευστότητας των κοινωνικών σχέσεων) οδηγεί πολλούς σύγχρονους διανοητές να διαβλέπουν –και ορισμένους να υποδέχονται πανηγυρικά– την απαξίωση του σώματος και την έλευση του «μετα-ανθρώπου». Ωστόσο, η "εμπειρική" ματιά της CAE στις ροές χρηματοδότησης των ερευνών μιας ολοένα και πιο στρατιωτικοποιημένης επιστήμης είναι περισσότερο ακριβής, όταν επισημαίνει ότι «*[τ]ο σώμα είναι εδώ και θα παραμείνει (...) Η σύγχρονη τεχνολογική επανάσταση προορίζεται να διατηρήσει το σώμα, αλλά αναδιαμορφώνοντάς το έτσι ώστε να προσαρμόζεται στην εντεινόμενη ακαμψία των παν-καπιταλιστικών επιταγών και στο παθολογικό κοινωνικό περιβάλλον*». Η δυστοπία του σχεδιασμού και του απόλυτου ελέγχου των σωμάτων προβάλλει ως το μοναδικό "θετικό" σχέδιο της καπιταλιστικής κυριαρχίας εν μέσω του γενικευμένου φόβου. Η αντίσταση μένει να σχεδιάσει τους λόγους και τις πράξεις της.

3.

Η μηχανή της σάρκας έρχεται να συμπληρώσει το έργο των δύο προηγούμενων μηχανών: της πολεμικής και της οπτι-

κής μηχανής. Οι έννοιες των τριών αυτών μηχανών είναι τα κύρια θεωρητικά οχήματα της ανάλυσης της CAE. Οι συγγραφείς απολογούνται για τον ας πούμε μηχανιστικό χαρακτήρα αυτής της διάκρισης. Εξηγούν από την αρχή ότι την χρησιμοποιούν για να εξηγήσουν τη φαινομενολογία και τις τεχνικές της κυριαρχίας στον «Πρώτο Κόσμο». Αντί λοιπόν να επαναλάβουμε την αυτοκριτική της ίδιας της CAE, ας σταθούμε σε όσα μπορούμε να συγκρατήσουμε – αφού κάνουμε πρώτα κάποιες επισημάνσεις.*

Η αναφορά στο αλτουσερικό σχήμα «Ιδεολογικός Μηχανισμός του Κράτους» και «Κατασταλτικός Μηχανισμός του Κράτους» δημιουργεί σίγουρα άχαρους συνειρμούς. Η σκέψη του Αλτουσέρ δεν ανήκει στην ελευθεριακή μαρξιστική παράδοση και πάντως διόλου στην αντιεξουσιαστική. Στην περίπτωση όμως της μηχανής της σάρκας, τη διάκριση αυτή του Αλτουσέρ η CAE τη χρησιμοποιεί καθαρά εργαλειακά και μάλιστα στο πλαίσιο της ανάλυσης των τριών μηχανών: Τόσο ο Ιδεολογικός Μηχανισμός όσο και ο Κατασταλτικός Μηχανισμός δεν παίζουν εδώ κεντρικό αναλυτικό ρόλο, υπάγονται στους τρεις μηχανισμούς της κυριαρχίας, περιγράφουν δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους εκδηλώνονται κοινωνικά οι μηχανισμοί αυτοί. Τι γίνεται όμως με το αντικείμενο της Καταστολής ή του Ιδεολογικού ελέγχου, την κοινωνία;

Είναι ενδιαφέρον ότι στην ανάλυση αυτή της CAE η κοινωνία είναι κάτι εχθρικό, αφού έχει απορροφήσει την επιβολή της πολεμικής και της οπτικής μηχανής και τώρα αφομοιώνει σιγά-σιγά και τις επιταγές της μηχανής της σάρκας. Πώς λοιπόν αναπαράγονται οι μηχανές; Τι είδους αντιστάσεις συναντούν; Η διαλεκτική κοινωνίας και κράτους δεν προϋποθέτει τη ριζική τους αντιπαλότητα, έστω τη βαθιά τους διαφορά; Φαίνεται πως η απάντηση βρίσκεται στο αδιέξοδο που εντοπίζει και η ίδια η CAE όταν επιλέγει να απομονώσει τους μηχανισμούς της κυριαρχίας στον «Πρώτο Κόσμο».

---

* Για μια ευρύτερη πραγμάτευση της *βιοτικής ιδεολογίας* και των εφαρμογών της βλ. το κείμενο «Το θέαμα της βιοτεχνολογίας – η βιοτεχνολογία του θεάματος» στο περιοδικό *ξ* τεύχος 7 του «ξενοδοχείου των ξένων» και στην ιστοσελίδα www.disobey.net/hotel.

Ένα ερώτημα που απορρέει από τα παραπάνω, αφορά στη θέση αυτών των μηχανών, της πολεμικής, της οπτικής και της σαρκικής, στην ιστορική εξέλιξη του καπιταλισμού. Οι συγγραφείς αφήνουν να εννοηθεί ότι έχουμε να κάνουμε σαφώς με μηχανές που απλώς εργάζονται εντατικότερα κατά την εξάπλωση του παν-καπιταλισμού – αλλά ότι έχουν ήδη τεθεί σε λειτουργία πολύ νωρίτερα. Έχει ενδιαφέρον ότι εδώ δεν τους απασχολεί τόσο η σχέση διακηρύξεων των δικαιωμάτων από τη μια και των βάρβαρων εφαρμογών της κυριαρχίας από την άλλη. Δεν τους απασχολούν δηλαδή οι αντιφάσεις –στον «Πρώτο Κόσμο», για τον οποίο άλλωστε και μιλούν– ενός συστήματος το οποίο στηρίζεται στη ρητορική του διαφωτισμού, του κοινοβουλευτισμού, της γαλλικής επανάστασης ή του αμερικανικού συντάγματος. Αντίθετα, βλέπουν μια αμείλικτη αντιπαλότητα της κυριαρχίας προς το ανθρώπινο είδος, αντιπαλότητα την οποία έχουν σχεδόν εξολοκλήρου ενσωματώσει και οι κοινωνίες. Τα προηγούμενα εγχειρήματά τους, όπως και το τελευταίο βιβλίο τους *Marching Plague*, περιγράφουν τις άλλες όψεις αυτού του πολέμου, ενός πολέμου διαρκούς και ανανεούμενου.

Παραμένουν οπωσδήποτε ανοιχτά τα παραπάνω ζητήματα, δηλαδή: πρώτον η απουσία μιας ανάλυσης για τη σχέση ανεπτυγμένου και «αναπτυσσόμενου» κόσμου, δεύτερον η αντιδιαλεκτική θεώρηση των αλτουσερικών «κρατικών μηχανισμών», τρίτον η σχεδόν εξ ορισμού ταύτιση κράτους και κοινωνίας και τέλος η ελλειματική αναφορά στην ιστορική σημασία των τριών μηχανών της κυριαρχίας. Συγκρατούμε ωστόσο μια από τις κύριες συμβολές της CAE στην ευρεία συζήτηση για τη βιοτεχνολογία και τον επιστημονισμό, τον υπερ-εξορθολογισμό της κοινωνίας και την απανθρωποποίησή της μέσω της λογικής της υπεραξίας: Η CAE όχι μόνον δεν αρκείται σε μια κριτική στην τεχνολογία, αλλά αρθρώνει με τεχνολογικές μεταφορές μια συνολική κριτική στον καπιταλισμό και μάλιστα εντοπίζει τις αιχμηρές στιγμές της κυριαρχίας τόσο σε διαδικασίες ιδεολογικής επιβολής, όσο και σε πρακτικές καταστολής και εξαναγκασμού.

Με άλλα λόγια, η CAE δεν θέτει ψευδοδιλήμματα του τύπου «ναι ή όχι στην τάδε ή τη δείνα τεχνολογία». Τα διλήμματα αυτά είναι άλλωστε συχνά αποκυήματα της προπα-

γάνδας της τεχνοεπιστημονικής-βιομηχανικής κυριαρχίας. Η προσπάθεια για τη δημιουργία και την παγίωση *τεχνοφοβικών έναντι τεχνοφιλικών* ιδεολογημάτων στην ουσία συσκοτίζει πραγματικές αντιθέσεις και στρεβλώνει την αντίληψη για την ενότητα των τεχνολογιών της κυριαρχίας: Οι τεχνικές δεν είναι απομονωμένες ούτε από τις συνθήκες που τις επιτρέπουν να γεννηθούν ούτε από τις συνθήκες που οι ίδιες διαμορφώνουν και επιβάλλουν. Η κριτική στις τεχνικές, δηλαδή στο υλικό μέρος μιας τεχνολογικής κουλτούρας, ενός τρόπου χρήσης γνώσεων και προϊόντων, συναρτάται άμεσα με το ποιος και γιατί τις ενθαρρύνει και τις επιβάλλει και ποιος και για ποιον λόγο υφίσταται τις συνέπειές τους. Η CAE επιχειρεί ακριβώς να αναδείξει την πολιτική διάσταση του επιστημονισμού, ενός χώρου που έχει σημαία του την πολιτική και ηθική ουδετερότητα, που τρέφεται δηλαδή από την υψηλότερη πολιτική υποκρισία.

Μία τελευταία παρατήρηση: Η συλλογικότητα που ευθύνεται για το κείμενο που παρουσιάζουμε αυτοαποκαλείται καλλιτεχνική. Όση ειρωνεία και να εμπεριέχει ένας τέτοιος χαρακτηρισμός, γεγονός παραμένει ότι αυτό το εγχείρημα θεωρητικής ανάλυσης αποτελεί μέρος της γενικότερης ενασχόλησης της συλλογικότητας με αυτό που η ίδια αποκαλεί τέχνη (και που συχνά μάλιστα περιλαμβάνει και εκθέσεις σε συμβατικές γκαλερί). Πράγματι, η CAE έχει συμμετάσχει σε τοπικές και διεθνείς διοργανώσεις με θέματα τη «βιο-τέχνη», την «ηλεκτρονική τέχνη», ή γενικά την τέχνη των «νέων μέσων». Φαίνεται όμως ότι, χωρίς την ενοχή του ρομαντικού καλλιτέχνη που είναι απομονωμένος στον ελεφάντινο πύργο του, χωρίς τον κυνισμό του σύγχρονου επιχειρηματία καλλιτέχνη που ζει για τους δημοσιογράφους, τους συλλέκτες και τελικά τροφοδοτεί την ιδεολογία μιας καταναλωτικής ελίτ, η CAE δίνει στην «τέχνη» ένα νόημα που τουλάχιστον την ξανασυσχετίζει με την προσπάθεια για την κατανόηση και την κριτική της ζωής.

(*Μία σημείωση για τη μετάφραση*: Στο πρωτότυπο κείμενο, οι συγγραφείς χρησιμοποιούν συνειδητά και τα δύο γένη των γραμματικών τύπων. Η αγγλική γλώσσα προσφέρεται για κάτι τέτοιο. Στην ελληνική απόδοση δεν μπορούσαμε

να ακολουθήσουμε αυτόν τον κανόνα χωρίς να επιβαρύνουμε αφόρητα το κείμενο: δύο γένη σε ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, άρθρα... Το αναφέρουμε τόσο γιατί αφορά στην πολιτική στάση της CAE, όσο και για να επιτρέψουμε στις αναγνώστριες και τους αναγνώστες να διορθώσουν αυτή την έλλειψη της μετάφρασης.)

Λία Γυιόκα
Σωκράτης Παπάζογλου

Εισαγωγή

Ο κοινωνιολόγος Max Weber επεσήμανε ότι οι ιστορικές τάσεις και τα πολιτισμικά ρεύματα του 20ού αιώνα καθορίζονται κατά κύριο λόγο από μια διαδικασία εξορθολογισμού. Σε αντίθεση με πολλούς διανοητές της εποχής του, από όλο το πολιτικό φάσμα, που πίστευαν ότι ο ολοένα και μεγαλύτερος εξορθολογισμός ήταν η διαδικασία στην οποία βασιζόταν η πρόοδος στη Δύση, ο Βέμπερ συμφωνούσε μόνο στο σημείο ότι η διαδικασία αυτή θα καταλήξει σε μια κοινωνία πιο πολύπλοκη από κάθε προηγούμενη. Πέρα απ' αυτό, ο Βέμπερ διαχωριζόταν πλήρως από τους θεωρητικούς της προόδου και πίστευε ότι η αποκαλυψιακού τύπου θυσία της ανθρώπινης ευημερίας, που ενυπάρχει σ' αυτή τη διαδικασία, θα δημιουργήσει μια κατάσταση γενικευμένης δυστυχίας που θα ξεπεράσει οποιαδήποτε προηγούμενη. Η ιδέα της υπαγωγής της πολιτισμικής δυναμικής και της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μια αρχή εργαλειακότητας, με σκοπό την αύξηση της πολιτικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας, είναι ανησυχητική, ιδιαίτερα αν τη δει κανείς υπό το πρίσμα της ελπίδας για ευτυχία και ικανοποίηση, σε μια εποχή που βασανίζεται από την εμμονή με τα συστήματα διαχείρισης. Βεβαίως, τα εχθρικά συστήματα διαχείρισης που σήμερα οργανώνουν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων –διαχείριση παραγωγής, διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος, διαχείριση πηγών, διαχείριση του ελεύθερου χρόνου και διαχείριση της έκφρασης, για ν' αναφέρου-

με μόνο μερικά– απαιτούν όλα γραφειοκρατική διοίκηση. Αυτά τα συστήματα (είτε είναι εταιρικά είτε κυβερνητικά ή στρατιωτικά) παγιώνουν τα όρια μεταξύ τομέων του καταμερισμού εργασίας (είτε αυτός βασίζεται σε φυλή, εθνότητα, φύλο ή τάξη) και προκαλούν μια βαθιά αίσθηση διαχωρισμού και αποξένωσης στα άτομα τα οποία, πέρα από τους κοινούς εξορθολογισμένους κοινωνικούς τους ρόλους και τη θέση τους στην κοινωνία, δεν μοιράζονται καμία σχέση αλληλεγγύης. Κι όσο αυξάνεται η απομόνωση που νιώθει κανείς σε σχέση μ' όσους βρίσκονται εκτός του διαχωρισμένου κοινωνικού του πλαισίου, τόσο ενισχύεται το αίσθημα της αποξένωσης.

Η βεμπεριανή έννοια του «ατσάλινου κλουβιού της γραφειοκρατίας», το οποίο κατασκευάζεται βάσει απολύτως λειτουργικών επιταγών (τη διατήρηση, επέκταση και διαιώνιση της δομής του), έχει πλέον γίνει πραγματικότητα· δεν προκαλεί λοιπόν κατάπληξη ότι η μόνη απεικόνιση του κοινωνικού που φαίνεται να έχει την οποιαδήποτε περιγραφική ή επεξηγηματική αξία είναι το σύστημα των μηχανών. Δύο είναι τα βασικά μηχανικά σχήματα που έχουν απασχολήσει όσους αντιστέκονται στο πολιτισμικό πεδίο: η πολεμική μηχανή και η οπτική μηχανή. Οι τεμνόμενες μεταξύ τους ρευστές χαρτογραφήσεις αυτών των μηχανών έχουν χρησιμοποιηθεί επίσης για την κατανόηση της δομής και της δυναμικής των σύγχρονων κοινωνικοπολιτικών μηχανισμών διαχείρισης, και στις καλύτερες των περιπτώσεων έχουν χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη στρατηγικών αντίστασης στον υπερεξορθολογισμένο παν-καπιταλισμό. Με αυτή την εργασία η Critical Art Ensemble (CAE) θέλει να συμβάλει στην ανάπτυξη της χαρτογράφησης μιας τρίτης μηχανής – της μηχανής της σάρκας. Η μηχανή της σάρκας είναι ένα αδρά χρηματοδοτούμενο ρευστό δίκτυο επιστημονικών και ιατρικών ιδρυμάτων, με εξειδίκευση στη γενετική, τη μοριακή βιολογία, τη βιοχημεία, την ανθρώπινη αναπαραγωγή, τη νευρολογία, τη φαρμακολογία κ.λπ., τα οποία συμπράττουν με τις νομαδικές τεχνοκρατίες των τομέων της οπτικής καταγραφής του εσωτερικού του σώματος και της ανάπτυξης της χειρουργικής. Η μηχανή της σάρκας τέμνεται σε αρκετά σημεία με τα

άλλα δύο μηχανικά συστήματα, διαθέτει όμως επίσης μιαν αυτόνομη σφαίρα δραστηριοτήτων και τους ιδιαίτερούς της τομείς. Έχει δύο βασικές αποστολές: πρώτον, την πλήρη εισβολή στη σάρκα μέσω των οπτικών και χαρτογραφικών τεχνολογιών (εγκαινιάζοντας ένα πρόγραμμα ολοκληρωτικού ελέγχου του σώματος, από την ολιστική, εξωτερική του διάπλαση μέχρι τις μικροσκοπικές του αποκρυσταλλώσεις), και, δεύτερον, την επέκταση των πολιτικών και οικονομικών συνόρων των σαρκικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Μολονότι η ανάλυση της πολεμικής και της οπτικής μηχανής είναι χρήσιμη για να κατανοήσουμε τη διαχείριση της δομής και της δυναμικής του κοινωνικού περιβάλλοντος, βοηθά ελάχιστα τους φορείς της αντίστασης να κινηθούν στα νέα πεδία της εισβολής στο σώμα (στην αυτόνομη σφαίρα της μηχανής της σάρκας). Το σώμα βρίσκεται στα πρόθυρα της υπαγωγής του σε μια νέα διαχείριση, κι όπως όλα τα επιφανειακά/εξωτερικά πολιτισμικά φαινόμενα θα φτιαχτεί έτσι ώστε να λειτουργεί εργαλειακά και να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στις επιταγές του παν-καπιταλισμού (την παραγωγή, την κατανάλωση και την τάξη). Σήμερα, οι προσπάθειες των παν-καπιταλιστικών φορέων εξουσίας να εγγράψουν αυτές τις επιταγές κατευθείαν στον κώδικα της σάρκας εγκαινιάζουν ένα νέο κύμα ευγονικής. Υπό το νέο αυτό βιοκαθεστώς, η φυσική κατάσταση του ατόμου θα καθορίζεται από την ικανότητά του να διαχωρίζεται από τα μη ορθολογικά του κίνητρα κι επιθυμίες, αυξάνοντας έτσι τη δυνητική του αφοσίωση σε ποικίλες πολιτικοοικονομικές υπηρεσίες για τη διαιώνιση της παν-καπιταλιστικής κυριαρχίας.

Ενώ φαινόταν ότι η ευγονική δεν θα μπορούσε να επιστρέψει στο κοινωνικό προσκήνιο, εμφανίζεται ξανά, αν και το θέαμά της έχει τροποποιηθεί για να ταιριάζει με την εποχή. Η ευγονική, τουλάχιστον επιφανειακά, δεν συνδέεται παρά μόνο σιωπηρά με ζητήματα όπως η βελτίωση της φυλής και η καθαρότητα της «γονιδιακής δεξαμενής». Τώρα κρύβεται πίσω από την αυθεντία της ιατρικής προόδου και την αποκωδικοποίηση της φύσης. Κι είναι αυτή η σχέση με τη φύση

που κυρίως την κάνει και πάλι αρεστή. Η ιστορία της δυτικής διανόησης στον 20ό αιώνα διακρίνεται για την εμμονή της στους κώδικες, είτε πρόκειται για πολιτισμικούς κώδικες (γλωσσολογική ή εικονική αναπαράσταση) είτε για κώδικες πληροφορικής ή βιολογικούς κώδικες. Οι φορείς εξουσίας εκμεταλλεύτηκαν ταχύτατα αυτή τη μεταβολή για να ξαναβάλουν μπροστά το σχέδιο του απόλυτου εξορθολογισμού των οργανικών πεδίων. Η παν-καπιταλιστική εξουσία είναι έτοιμη να κυριεύσει τα έσχατα γήινα πεδία.

Για να αποσπάσει την προσοχή του μη ειδικευμένου κοινού από την ανάπτυξη και τον ιδεολογικό προσανατολισμό αυτού του νέου τεχνολογικού μηχανισμού, η οπτική μηχανή κατευθύνει επίμονα τη δημόσια προσοχή προς τις νέες εξελίξεις στις τηλεπικοινωνίες. Έχει ιδιαίτερη σημασία η αντίληψη ότι η νέα τηλεπικοινωνιακή τεχνολογία θα κάνει το σώμα (αν όχι ολόκληρο τον οργανικό κόσμο) περιττό και ότι ο ανθρώπινος οργανισμός θα "εξελιχθεί" σε μια μετα-ανθρώπινη κατάσταση του όντος. Αν μια τέτοια πίστη εδραιωθεί, ζητήματα σχετικά με τους σκοπούς και τις προθέσεις του εξορθολογισμού της σάρκας καθίστανται ασήμαντα. Στο κάτω-κάτω, αν το σώμα ούτως ή άλλως καταργείται και αγγίζουμε την πραγματοποίηση του καρτεσιανού ονείρου της απελευθέρωσης της συνείδησης από το φορτίο του οργανικού, τι σημασία έχει τι κάνουμε στο σώμα ή σε τι μετατρέπεται; Δυστυχώς, δεν μας περιμένει καμιά εικονική ουτοπία, ούτε καν βρίσκεται σε κάποιο προχωρημένο στάδιο ανάπτυξης. Η σύγχρονη τεχνολογική επανάσταση προορίζεται να διατηρήσει το σώμα, αλλά αναδιαμορφώνοντάς το έτσι ώστε να προσαρμόζεται στην εντεινόμενη ακαμψία των παν-καπιταλιστικών επιταγών και στο παθολογικό κοινωνικό περιβάλλον. Από τη στιγμή που τα επιτεύγματα της μηχανής της σάρκας εδραιώσουν τη θέση τους ως συντελεστές στην εξίσωση του κόσμου των μηχανών, δεν μένει αμφιβολία ότι οι φορείς εξουσίας δεν θα θέλουν να εγκαταλείψουν ή να υπονομεύσουν την υλική τους αυτοκρατορία – επιθυμία τους δεν είναι παρά ο καλύτερος, αν όχι ο απόλυτος, έλεγχος της επικράτειάς τους.

Ίσως το μεγαλύτερο πρόβλημα σ' αυτή τη συλλογή κειμένων είναι η δυσκολία τού να γνωρίζουμε τι να κάνουμε για να αντισταθούμε στη σύγχρονη εισβολή στο σώμα. Αν και η κριτική γνώση γύρω από τις εξελίξεις της μηχανής της σάρκας αναπτύσσεται ταχύτατα, τα στρατηγικά και τακτικά σχέδια αντίστασης είναι ελάχιστα. Η σάρκα είναι μια οριακή ζώνη στην ανάπτυξη του παν-καπιταλισμού και η κατάσταση καθώς και οι μηχανισμοί της επέμβασης αλλάζουν συνεχώς· γι' αυτό και η στρατηγική δέσμευση των δυνάμεων που αντιστέκονται είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο στοίχημα. Υπάρχει μεταξύ των διαφόρων ομάδων που αντιστέκονται έντονος σκεπτικισμός όσον αφορά στην ποιότητα της κριτικής στη μηχανή της σάρκας και, το χειρότερο, δεν υπάρχει σημαντική ιστορία αντίστασης στην οργανική αποικιοποίηση (μόνο σκόρπια ίχνη), ώστε να ανατρέξει κανείς και να εκτιμήσει τις πιθανότητες επιτυχίας σε στρατηγικό ή τακτικό επίπεδο. Κι ακόμη, όποιος επιτίθεται στη μηχανή της σάρκας, η οποία έχει παρουσιαστεί ως ευλογία για την ανθρωπότητα, χαρακτηρίζεται αμέσως νεολουδίτης. Η επιστήμη και η τεχνολογία, δι' εαυτές και καθ' εαυτές, δεν αποτελούν πρόβλημα κι ούτε αποτέλεσαν ποτέ. Το πραγματικό πρόβλημα είναι ότι η επιστήμη και η τεχνολογία αναπτύσσονται και ελέγχονται από το αρπακτικό παν-καπιταλιστικό σύστημα. Η δεσπόζουσα τάση ανάπτυξης της γνώσης και της τεχνολογίας υπαγορεύεται από τη δυνατότητα αύξησης της αποτελεσματικότητας της στρατιωτικοποιημένης παραγωγής βίας και/ή τα ενδεχόμενα κέρδη των εταιρειών στην αγορά. Αν μια επιστημονική έρευνα δεν έχει να επιδείξει κάποια σχέση με μία τουλάχιστον απ' αυτές τις κατευθύνσεις, η χρηματοδότησή της θα είναι από ελάχιστη έως καθόλου. Ο παν-καπιταλισμός δεν έχει δώσει ποτέ σημασία στην επιστήμη που αφορά στο δημόσιο συμφέρον και τίποτε δεν δείχνει ότι θα το κάνει στο μέλλον.

Δυστυχώς, δεν μας απομένει παρά η περιγραφή της κατάστασης και η κριτική. Στην καλύτερη περίπτωση, δημιουργούνται αφηγήσεις που εναντιώνονται στην "επίσημη ιστορία". Το αντιθέαμα που απευθύνεται σε μη ειδικούς είναι ένα σημαντικό βήμα προς τα μπρος, απ' τη στιγμή που οι εντολές

και οι μέθοδοι της μηχανής της σάρκας αποκρύβονται όσο το δυνατόν περισσότερο από το μη ειδικευμένο κοινό, κι επίσης επειδή πάει ένα βήμα παραπέρα από τις νερόβραστες αντιδράσεις των γραφειοκρατών ηθικολόγων. Πάντως, απ' τη στιγμή που η μηχανή της σάρκας δεν λειτουργεί πλέον αποκλειστικά στο πεδίο της παραγωγής βίας και έχει μετατοπιστεί στρατηγικά στο πεδίο της σαγήνευσης, απαιτούνται πολύ περισσότερα από τις δυνάμεις που αντιστέκονται. Είναι ανάγκη να καταφέρουμε κάτι ασύλληπτο, αφού η αντίσταση σ' αυτή την περίσταση απαιτεί να πούμε το ανείπωτο και να πράξουμε το αδύνατο.

1

Μετα-ανθρώπινη ανάπτυξη στην εποχή του παν-καπιταλισμού

Για πρώτη φορά στην ιστορία υπάρχει μία κυρίαρχη σε παγκόσμιο επίπεδο πολιτική οικονομία, αυτή του καπιταλισμού. Υπό το καθεστώς αυτό, άτομα διαφόρων κοινωνικών ομάδων και τάξεων εξαναγκάζονται να υποβάλλουν τα σώματά τους σε αναδιαμόρφωση ώστε να μπορούν να λειτουργούν αποτελεσματικότερα σύμφωνα με τις ιδεοληπτικά ορθολογικές επιταγές του παν-καπιταλισμού (παραγωγή, κατανάλωση και τάξη). Ένας τρόπος αυτής της αναδιαμόρφωσης είναι η ανάμειξη του οργανικού και του ηλεκτρομηχανικού. Δυνητικά, αυτή η διαδικασία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα μία νέα οντότητα, διαφορετική από τους προγόνους της. Η διαδικασία αυτή, που τώρα ονομάζεται μετα-ανθρώπινη ανάπτυξη, βρίσκεται σε πειραματικό στάδιο, γεγονός που έχει οδηγήσει σε υποθέσεις και θεωρίες ως προς τη μορφή που θα πάρει αυτή η νέα οντότητα και τις πιθανές της λειτουργίες. Τα τελευταία είκοσι χρόνια οι κυβερνο-οραματιστές, οι αναλυτές της τεχνολογίας και οι σχεδιαστές μηχανών θεωρούν γενικά ως δεδομένη την ανάπτυξη δύο μορφών μετα-ανθρώπινης ύπαρξης: το cyborg και τη "μεταφορά" εικονικής συνείδησης (*downloaded virtual consciousness*). Τα ρομπότ, τα ανδροειδή και η τεχνητή νοημοσύνη θεωρούνται επίσης μέλη της μετα-ανθρώπινης οικογένειας, όμως, καθώς δεν προέρχονται άμεσα από ανθρώπινη οργανική ύλη, συνιστούν μια διαφορετική γραμμή ανάπτυξης. Από την άλλη, το cyborg και η εικονική συνείδηση βασίζονται σε ανθρώπους

που επιθυμούν ή είναι καταδικασμένοι να διασυνδεθούν με μηχανές. Το cyborg χαρακτηρίζεται από μια οργανική πλατφόρμα στην οποία έχει ενσωματωθεί μία σύνθετη τεχνολογική υπερδομή· η εικονική συνείδηση είναι η μετατροπή του όντος σε ψηφιακή μορφή ώστε να μπορεί να υφίσταται σε "εμβυθιστικά" (*immersive*)* πληροφοριακά τοπία. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, η αρχή του Διαφωτισμού, της αυξανόμενης κυριαρχίας του πνεύματος επί του σώματος, καταλήγει στην πλήρη εξάλειψη του οργανικού.

Η μετα-ανθρώπινη κατάσταση είναι σήμερα απλώς ένα ενδεχόμενο, αφού ακόμη τα ολοκληρωμένα, «πρώτης τάξεως» cyborg (στα οποία η οργανική πλατφόρμα και η τεχνολογική υπερδομή αλληλεξαρτώνται πλήρως) δεν αποτελούν παρά μια επιδίωξη, και η εικονική συνείδηση είναι στην καλύτερη περίπτωση μια διασκεδαστική εικασία. Κι όμως, και οι δύο αυτές μετα-ανθρώπινες πιθανότητες έχουν ήδη δραματικό κοινωνικό αντίκτυπο. Ενώ η εικονική συνείδηση λειτουργεί σαν μια μυθική επιβεβαίωση της Εποχής του Λόγου, τα cyborg «δευτέρας τάξεως» (οργανικές υποδομές με αφαιρούμενα, ενσωματωμένα τεχνολογικά συστήματα) είναι ήδη πραγματικότητα. Αυτή η κατάσταση οδηγεί συχνά στην εικασία ότι το cyborg θα είναι το βήμα μεταξύ της οργανικής και της εικονικής ζωής. Ωστόσο, αν δούμε τις μετα-ανθρώπινες υλοποιήσεις έξω από το πλαίσιο διαφόρων υποθέσεων επιστημονικής φαντασίας και μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο του παν-καπιταλισμού, αναφαίνεται ένα πολύ διαφορετικό σενάριο. Ενώ η έρευνα για τα cyborg διεξάγεται με ταχύτατους ρυθμούς, η έρευνα για την εικονική πραγματικότητα διεξάγεται με συγκριτικά αργούς ρυθμούς, και δεν στοχεύει στην ανάπτυξη

---

* Αποδίδουμε τον όρο *immersive* ως «εμβυθιστικός» και παρακάτω τον όρο *immersive technology* ως «τεχνολογία εμβύθισης», ακολουθώντας το *Λεξικό Πληροφορικής της Microsoft (5η Αμερικανική έκδοση)*, εκδόσεις Κλειδάριθμος. Ο όρος χρησιμοποιείται σε εφαρμογές εικονικής ή επαυξημένης πραγματικότητας για να περιγράψει τη δημιουργία εμπειριών σε τέτοια περιβάλλοντα. Στις εφαρμογές αυτές χρησιμοποιείται συνήθως εξοπλισμός τρισδιάστατης απεικόνισης, όπως κράνος και ειδικά γυαλιά, γάντια τεχνητής αφής κ.λπ. (Σ.τ.μ.)

ενός μετα-ανθρώπινου περιβάλλοντος ούτε στη δημιουργία μιας μετα-ανθρώπινης οντότητας· αποσκοπεί μάλλον στην ενίσχυση της παν-καπιταλιστικής κυριαρχίας στον φυσικό χώρο, υπηρετώντας ταυτόχρονα τους θεαματικούς και στρατιωτικούς μηχανισμούς. Οι σημερινές λειτουργίες της εικονικής πραγματικότητας, καθώς και η περιορισμένη έρευνα στις ποικίλες δυνατότητές της, αποτελούν ενδείξεις ότι η εικονική συνείδηση δεν είναι μια επιθυμητή μετα-ανθρώπινη κατάσταση για τους βασικούς φορείς εξουσίας της σύγχρονης πολιτικής οικονομίας.[1]*

Η διχοτόμηση της τεχνολογίας απεικόνισης

Σήμερα, η τεχνολογία απεικόνισης (*imaging technology*) χωρίζεται στη φωτογραφική και στη μεταφωτογραφική – αυτήν που καταγράφει (*record*) και αυτήν που φωτοαποδίδει (*render*).** Αυτή η διχοτόμηση αντιστοιχεί στη διάκριση του κοινωνικού που κάνει ο Althusser μεταξύ Κατασταλτικού Μηχανισμού του Κράτους (ΚΜΚ) και Ιδεολογικού Μηχανισμού του Κράτους (ΙΜΚ). Αν τεθούν σ' αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, οι πραγματικές λειτουργίες της τεχνολογίας εμβύθισης (*immersive technology*) γίνονται σαφώς κατανοητές και φανερώνουν ότι η εισαγωγή ασώματης συνείδησης σε εικονικά συστήματα δεν αποτελεί ούτε σύγχρονη ούτε μελλοντική στρατηγική των επενδυτικών οργανισμών όσον αφορά στην ανάπτυξη μετα-ανθρώπινων οντοτήτων.[2]

---

* Οι σημειώσεις των συγγραφέων βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου. (Σ.τ.μ.)

** *render*: *(φωτο-)αποδίδω*. Παράγω μια εικόνα γραφικών από ένα αρχείο δεδομένων σε μια συσκευή εξόδου, π.χ. οθόνη ή εκτυπωτή. Και παρακάτω: *rendering*: *φωτοαπόδοση*. Η δημιουργία μιας εικόνας που περιέχει γεωμετρικά μοντέλα, με τη χρήση χρωμάτων και σκίασης ώστε να της δοθεί ρεαλιστική όψη. Η φωτοαπόδοση χρησιμοποιεί μαθηματικά για να περιγράψει τη θέση μιας φωτεινής πηγής σε σχέση με το αντικείμενο και να υπολογίσει τον τρόπο με τον οποίο το φως θα δημιουργούσε αντιθέσεις φωτισμού, σκιές και χρωματικές διακυμάνσεις. Οι παραγόμενες εικόνες μπορεί να είναι απλές, π.χ. αδιαφανή, σκιασμένα πολύγωνα, μπορεί όμως και να πλησιάζουν τις φωτογραφίες στην πολυπλοκότητα. [Σύμφωνα με το *Λεξικό Πληροφορικής της Microsoft (5η Αμερικανική έκδοση)*, εκδόσεις Κλειδάριθμος.] (Σ.τ.μ.)

Ο Ιδεολογικός Μηχανισμός του Κράτους είναι η δομή του ελέγχου που στηρίζεται στη χειραγώγηση της υπάρχουσας σε κάθε πολιτισμό συμβολικής τάξης. Μέσω αυτής της δομής η ιδεολογία αναπτύσσεται, ενισχύεται και μορφοποιείται, για να διατηρήσει την ενότητα μιας δεδομένης δομής εξουσίας. Όταν περιβάλλονται από τον ΙΜΚ, οι αντιλήψεις, οι δομές σκέψης και οι συμπεριφορές ενός ατόμου διαμορφώνονται σε διάφορους βαθμούς, ώστε να μην έρχονται σε αντίθεση με τις κυρίαρχες ιστορικές και κοινωνικοοικονομικές επιταγές και συμβάσεις. Η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία και τα media λειτουργούν ως παιδαγωγικοί θεσμοί μέσω των οποίων η ιδεολογία αναπαράγεται. Η οικογένεια και η θρησκεία κυριαρχούσαν στην προκαπιταλιστική κοινωνία, όμως στην παν-καπιταλιστική κοινωνία το εκπαιδευτικό σύστημα και τα media έχουν γίνει οι κυρίαρχοι θεσμοί κοινωνικοποίησης, απωθώντας τους πρώτους σε μια δευτερεύουσα βοηθητική θέση. Έχει ιδιαίτερη σημασία εδώ το γεγονός ότι οι επικοινωνιακές τεχνολογίες έχουν ενισχύσει τρομερά τους κυρίαρχους σήμερα θεσμούς και έχουν συμβάλει σ' αυτήν την παιδαγωγική μεταβολή. Το ιδεολογικά φορτισμένο και βυθισμένο στην αναπαράσταση περιβάλλον που δημιουργείται με τη χρήση μαζικών τεχνολογιών απεικόνισης ονομάζεται θέαμα.

Η δομή που συμπληρώνει τον ΙΜΚ είναι ο Κατασταλτικός Μηχανισμός του Κράτους (ΚΜΚ). Είναι η ολική δομή του ελέγχου που διατηρείται με τη βίαιη, στρατιωτικοποιημένη κοινωνική παρέμβαση. Αποστολή του είναι η υπεράσπιση του κοινωνικού συστήματος σε περίπτωση εισβολής, η προστασία των "επενδύσεων" στο εξωτερικό και η διατήρηση της κοινωνικής τάξης στο εσωτερικό. Ο μηχανισμός αυτός περιλαμβάνει τις ένοπλες δυνάμεις, την εθνοφρουρά, την αστυνομία, τις φυλακές και τις υπηρεσίες ασφάλειας και πληροφοριών. Όπως και οι κυρίαρχοι θεσμοί του ΙΜΚ, ο ΚΜΚ εξαρτάται από πολύπλοκες τεχνολογίες για να παραμένει αποτελεσματικός· αντίθετα όμως από τον ΙΜΚ, όπου οι τεχνολογίες απεικόνισης αποτελούν αυτοσκοπό, ο ΚΜΚ απαιτεί μια ολόκληρη σειρά ενοποιημένης οπλικής και οπτικής τεχνολογίας για να επιτελέσει τον κατασταλτικό του ρόλο.

Οι τεχνολογίες απεικόνισης του ΚΜΚ είναι γενικά ανώτερες απ' αυτές του ΙΜΚ, όμως οι τεχνολογικές λειτουργίες κάθε συστήματος είναι τόσο διαφορετικές που είναι πολύ δύσκολο να γίνουν συγκεκριμένες συγκρίσεις. Υπάρχουν πολλά μοναδικά για κάθε σύστημα χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντελώς διαφορετικά συστήματα. Η πρώτη σημαντική διαφορά αφορά στο πόσο εμφανή είναι. Οι μηχανές απεικόνισης του ΙΜΚ είναι σχετικά ανοιχτές στην εξέτασή τους από το κοινό. Για να λειτουργήσουν αυτά τα συστήματα απεικόνισης πρέπει η τεχνολογία που μεταδίδει τα μηνύματά τους (ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος κ.λπ.) να είναι ευρέως ανεπτυγμένη και/ή προσβάσιμη. Τα μηχανήματα που παράγουν τις θεαματικές εικόνες μένουν συνήθως εκτός του πλαισίου της αναπαράστασης, μπορούν όμως κι αυτά να γίνουν, και συχνά γίνονται, αντικείμενα του θεάματος. Οι παθητικοί συμμέτοχοι στα media είναι εξοικειωμένοι με την ύπαρξη και τη λειτουργία διαφόρων εργαλείων κι εγκαταστάσεων, όπως οι κάμερες, τα control rooms, οι αίθουσες σύνταξης, οι επικοινωνιακοί δορυφόροι, τα κινηματογραφικά στούντιο κ.ο.κ. Συχνά, μάλιστα, τα συστήματα απεικόνισης αποτελούν αντικείμενα μιας ενθουσιώδους εξύμνησης της τεχνολογίας. Ποιος μπορεί, για παράδειγμα, να αρνηθεί το πόσο συναρπαστικό βρίσκει το κοινό ένα καλωδιακό σύστημα που μεταδίδει 500 κανάλια, ή τον ενθουσιασμό που προκαλεί το σερφάρισμα στο ίντερνετ; Αν προσθέσουμε και τα διαφημιστικά πυροτεχνήματα των media για τις νέες τεχνολογίες, η εξύμνηση γίνεται ακόμη πιο έντονη.

Για παράδειγμα, η χρήση του ρομπότ Dante από τη NASA για την καταγραφή της δραστηριότητας ενός ηφαιστείου υπήρξε ένα άχρηστο εγχείρημα ως προς τη συλλογή επιστημονικών δεδομένων. Η NASA ενδιαφέρεται ελάχιστα για στοιχεία από ηφαίστεια. Το εγχείρημα όμως εξυπηρέτησε δύο σκοπούς: Πρώτον, λειτούργησε ως καμπάνια δημοσίων σχέσεων για να επιδείξει με πολύ δραματικό τρόπο τις εξελίξεις στη σύγχρονη υψηλή τεχνολογία. (Στην πραγματικότητα, ο Dante φτιάχτηκε με ρομποτική τεχνολογία που είχε αναπτυχθεί αρκετά χρόνια πριν, όμως οι πληροφορίες που συνέλεξε έμοιαζαν σίγουρα εντυπωσιακές, όπως και η κά-

θοδός του στο ηφαίστειο. Ήταν λίγο ενοχλητικό που κόπηκε το καλώδιο ανάκτησής του στο τέλος της αποστολής, αλλά αυτό το προσπέρασαν χωρίς να το πολυδείξουν.) Ο δεύτερος και βασικός λόγος για την αποστολή του Dante ήταν η ανάπτυξη software για αυτόνομα ρομπότ, που θα μπορούσε στη συνέχεια να χρησιμοποιηθεί για άλλους σκοπούς. Εκτός από την ενίσχυση της δημόσιας αποδοχής για την ίδια την τεχνολογία, τα διαφημιστικά πυροτεχνήματα αυτού του τύπου βοηθούν επίσης στην κατασκευή ενός ηρωικού image για όσους χρησιμοποιούν πολύπλοκη τεχνολογία. Είναι βέβαιο ότι αυτός είναι εν μέρει ο λόγος για τη σύγχρονη σειρά πολυεθνικών διαστημικών αποστολών. Συνολικά, αυτού του είδους η πανηγυρική θεαματικοποίηση βοηθάει ιδιαίτερα την ανάπτυξη των cyborg, αφού οι άνθρωποι επιθυμούν όλο και περισσότερο να σχετίζονται με πολύπλοκες τεχνολογίες. Δεν μπορεί παρά να σκεφτεί κανείς ότι η νέα τεχνολογία είναι το πιο σημαντικό αντικείμενο του θεάματος αυτή τη στιγμή.

Στην περίπτωση του ΚΜΚ, η τεχνολογία σε γενικές γραμμές κρατιέται μυστική και τουλάχιστον σε καιρό ειρήνης δεν γίνεται αιτία δημόσιων πανηγυρισμών. Αυτό δεν σημαίνει ότι η στρατιωτική τεχνολογία δεν είναι θεαματικοποιημένη – σίγουρα είναι. Η δημόσια επίδειξη στρατιωτικής τεχνολογίας γίνεται κυρίως με στόχο την παραπληροφόρηση. Όταν αναπτύσσεται ένα νέο οπλικό ή απεικονιστικό σύστημα, μερικές φορές είναι έξυπνο να κάνεις γνωστή την ύπαρξή του· αυτό όμως που πρέπει να κρατηθεί μυστικό είναι οι ακριβείς παράμετροι του τι μπορεί να κάνει. Η διαρροή ελλιπών πληροφοριών διογκώνει το αίσθημα ασφάλειας στους φιλικούς πληθυσμούς και το αίσθημα φόβου στους εχθρικούς. Κι επίσης παρασύρει τις εχθρικές δυνάμεις να υπερεκτιμήσουν τις δυνατότητες του συστήματος. Για παράδειγμα, τα πρώτα χρόνια του ψυχρού πολέμου οι αξιωματικοί των ΗΠΑ υπερεκτιμούσαν χονδροειδώς τον αριθμό των σοβιετικών πυρηνικών κεφαλών· αυτό επέφερε πανικό όχι μόνο στους στρατιωτικούς, για την υποτιθέμενη πυρηνική υπεροχή του αντιπάλου, αλλά και στους πολίτες. Η κατάσταση διορθώθηκε μόνο όταν συλλέχθηκαν πληροφορίες από τους πρώτους κατασκοπευτικούς δορυφόρους στις αρχές της δεκαετίας

του ’60, που έδειξαν ότι υπήρχαν πολύ λιγότερες κεφαλές απ’ ό,τι πίστευαν αρχικά οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών. Ένα πιο σύγχρονο παράδειγμα είναι η θεαματικοποίηση του πυραυλικού συστήματος Πάτριοτ στη διάρκεια του [Πρώτου] Πολέμου στον Κόλπο. Όπως παρουσιάστηκε στα media, αυτό το τεχνολογικό σκουπίδι χρειαζόταν θεϊκή παρέμβαση για να λειτουργήσει. Όμως ακόμη κι όταν αποδείχτηκε σκέτη αποτυχία στο πεδίο της μάχης, συνέχισαν να το παρουσιάζουν σαν το υπέρτατο αντιπυραυλικό σύστημα, είτε ξαναδείχνοντας συνέχεια τις ελάχιστες επιτυχίες του είτε δείχνοντας εικόνες του να μην λειτουργεί, συνοδευόμενες από τη φωνή ενός ειδήμονα που έλεγε ότι λειτουργούσε.

Το χαρακτηριστικό σ’ αυτή την περίπτωση είναι ότι οι θεαματικές μηχανές που επιτελούν αυτά τα καθήκοντα λειτουργούν επειδή χρησιμοποιούν ένα μεταφωτογραφικό μοντέλο, όπου τα συστήματα απεικόνισης είναι συσκευές που βασίζονται εξ ολοκλήρου στη φωτοαπόδοση (*rendering*). Οι εικόνες που παράγουν, κι αυτές που παρουσιάζονται στο πλαίσιο των media, είναι από τη φύση τους αναξιόπιστες και κινούνται μέσα στα όρια των αναπαραστατικών μυθοπλασιών μιας ρεαλιστικής οφθαλμαπάτης. Ενώ οι μηχανές και οι μέθοδοι παραγωγής δεν τραβούν την προσοχή πάνω τους, όλοι γνωρίζουν ότι οι εικόνες των media –από τον φανταστικό κινηματογράφο μέχρι τα δελτία ειδήσεων– σχεδιάζονται και κατασκευάζονται από μια πληθώρα μέσων, που είναι αρκετά πολυάριθμα για να αναφερθούν σ’ αυτό το κείμενο. Ο σκεπτικισμός είναι τόσο διαδεδομένος ώστε διάφοροι συνωμοσιολόγοι μπορούν να ισχυρίζονται ότι η προσεδάφιση στη σελήνη ήταν μια απάτη της αμερικάνικης κυβέρνησης κι αυτό να γίνεται σχετικά αποδεκτό. Παραδόξως, και σε μια ανυπέρβλητη στιγμή διγνωμίας, το κοινό αντιλαμβάνεται αναμφίβολα την απάτη της φωτοαπόδοσης και παρ’ όλα αυτά θεωρεί συχνά τις θεαματικές εικόνες αξιόπιστες.

Αντίθετο με το θεαματικό μοντέλο της φωτοαπόδοσης είναι το πιο παραδοσιακό μοντέλο των φωτογραφικών συστημάτων απεικόνισης, που στηρίζεται στις αρχές της καταγραφής. Ενώ οι θεαματικές εικόνες που δημιουργούνται από

τον ΙΜΚ για το κοινό συνεχώς γλιστρούν, διαλύονται και ανασυντίθενται, οι εικόνες που παράγονται από τον ΚΜΚ για δική του χρήση είναι σχετικά σταθερές όταν τα συστήματα λειτουργούν σωστά. Οι εικόνες του ΚΜΚ αποσκοπούν στη χαρτογράφηση και/ή την επιτήρηση περιοχών και πληθυσμών: Έχουν ένα υλικό αναφερόμενο το οποίο αξιολογείται βάσει της πρακτικής εφαρμογής των πληροφοριών που παρέχει η εικόνα. Σκοπός είναι να παράγουν εικόνες στις οποίες ο χάρτης να αντιστοιχεί όσο το δυνατόν περισσότερο στην περιοχή. Όσο μεγαλύτερη είναι η ακρίβεια της αναπαράστασης σε σχέση με το λεγόμενο αναφερόμενο τόσο πιο σημαντική είναι η εικόνα. Η στρατηγική αυτή βασίζεται στην αντίληψη ότι αυτό που μπορεί να οπτικοποιηθεί και να χαρτογραφηθεί μπορεί και να ελεγχθεί, απ' τη στιγμή που το οπτικό σύστημα συνδέεται με μια σειρά αποτελεσματικών οπλικών συστημάτων (ανθρώπινων ή ηλεκτρομηχανικών), τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν σε μία διαφιλονικούμενη περιοχή ή απέναντι σε έναν αντιστεκόμενο πληθυσμό.

Οι ακριβείς εικόνες δεν είναι μόνο ζήτημα στρατηγικής αναγκαιότητας αλλά και περιορισμού των δαπανών του ελέγχου. Ο ΚΜΚ κοστίζει απίστευτα όταν βρίσκεται σε ακινησία κι ακόμη περισσότερο όταν κινητοποιεί τις δυνάμεις του (αν και πρέπει να σημειωθεί ότι η οικονομία του πολέμου μπορεί να είναι κερδοφόρα). Δεδομένου ότι η πλειοψηφία των σύγχρονων στρατιωτικών συγκρούσεων στον πρώτο κόσμο κατατάσσεται στην κατηγορία των "αστυνομικών επιχειρήσεων" (οι οποίες είναι επίσης οι λιγότερο κερδοφόρες στρατιωτικές δραστηριότητες, αφού συντηρούν την αυτοκρατορία παρά την επεκτείνουν), η χρήση στρατιωτικών δυνάμεων και η ανάπτυξή τους πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο ακριβείς. Η βασική διαφορά μεταξύ των εικόνων που παράγει ο ΚΜΚ κι αυτών που παράγει ο ΙΜΚ είναι ότι οι εικόνες του ΚΜΚ εξυπηρετούν μια πραγματική στρατιωτική λειτουργία, ενώ οι εικόνες του ΙΜΚ εξυπηρετούν μια αισθητικοποιημένη κοινωνικοπολιτική λειτουργία.

Για να επανέλθουμε στο ζήτημα της μυστικότητας των δραστηριοτήτων του ΚΜΚ, η υλική δομή του οπτικού πεδίου

του μπορεί να διατηρηθεί ακέραιη μόνον όσο οι λεπτομέρειες των οπτικών μηχανών και οι εικόνες που παράγουν παραμένουν απόρρητες. Απ' τη στιγμή που αλλάξουν πλαίσιο και εισέλθουν στον κατακλυσμό εικόνων του ΙΜΚ, πέφτουν θύμα της αισθητικοποίησης, χάνουν τη χρησιμότητά τους και "παλιώνουν". Αυτή η απαρχαίωση φαίνεται χαρακτηριστικά όταν μια γενιά οπτικής τεχνολογίας αντικαθίσταται από μια νέα γενιά μεγαλύτερης ακρίβειας και δημιουργούνται ευκαιρίες για επωφελείς τεχνολογικές συνέπειες στη σφαίρα του θεάματος. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, το ίντερνετ και οι τηλεπικοινωνιακοί δορυφόροι αποτελούν παραδείγματα αναπαραστατικών μηχανών που έχασαν μέρος ή το σύνολο της αξίας τους ως συστήματα του ΚΜΚ και δεν υπήρχε πια λόγος να παραμένουν μονοπώλιά του. Οι μηχανές αυτές αναμορφώθηκαν και μετεξελίχθηκαν έτσι ώστε να συμβάλλουν στην παραγωγή θεάματος, γεγονός που δηλώνει ότι οι διαδικασίες αισθητικοποίησης και απαρχαίωσης τέμνονται σε μεγάλο βαθμό· κάτι που με τη σειρά του υποδεικνύει ότι η πολυφημισμένη μεταφωτογραφική αρχή της φωτοαπόδοσης βρίσκεται συχνά ακόμη στην υπηρεσία του προγόνου της, του φωτογραφικού μοντέλου καταγραφής.

Αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι θεσμοί παραγωγής εικόνας εντάσσονται επακριβώς είτε στον ΚΜΚ είτε στον ΙΜΚ. Η συγκέντρωση κεφαλαίου σε διάφορες πολυεθνικές βιομηχανίες επιτρέπει την ανάπτυξη οπτικών μηχανών με διπλή λειτουργία – εξυπηρετούν τόσο τον ΙΜΚ όσο και τον ΚΜΚ. Συχνά αυτές οι μηχανές αναπτύσσονται ανεξάρτητα, από θεσμούς που συμμετέχουν και στους δύο μηχανισμούς. Για παράδειγμα, ο θεσμός της ιατρικής παίζει κεντρικό ρόλο τόσο στον ΙΜΚ όσο και στον ΚΜΚ. Από τη μια συμμετέχει στον ΙΜΚ, παράγοντας το θέαμα που υπαγορεύει τι είναι σωματικά και ψυχολογικά "υγιές" και "φυσιολογικό", κι από την άλλη συμμετέχει στη λειτουργία του ΚΜΚ, μέσω της ικανότητάς του να συγκεντρώνει δυνάμεις προς υποστήριξη αυτών των προτύπων και μέσω της διοίκησης ενός συστήματος ιδρυμάτων όπου μπορούν να φυλακίζονται οι "παρεκκλίνοντες" (άσυλα, νοσοκομεία, κλινικές αποκατάστασης, ιδρύματα επανένταξης κ.λπ.). Συγχρόνως, αυτή η βιομηχα-

νία εξαρτάται ακόμη εν μέρει από τον ΚΜΚ, αφού μέρος του τεχνολογικού εξοπλισμού της αποτελείται από “απαρχαιωμένα” του μηχανήματα. Για παράδειγμα, η ρομποτική χειρουργική με τηλεπαρουσία αναπτύσσεται σήμερα από το στρατό για χρήση στα πεδία μάχης. Μπορεί κανείς να υποθέσει μετά βεβαιότητας ότι προτού αυτή η τεχνολογία αρχίσει να περνάει στην ιατρική για τους πολίτες θα έχει αναπτυχθεί πλήρως για στρατιωτική χρήση και ο στρατός θα έχει προχωρήσει σε νεότερες και καλύτερες μεθόδους.

Καθώς τα όρια μεταξύ ΙΜΚ και ΚΜΚ συγχέονται ολοένα και περισσότερο, οι τεχνολογικές εξελίξεις παλινδρομούν μεταξύ θεαματικών διαδικασιών αισθητικής παραγωγής και στρατιωτικοποιημένων διαδικασιών υλικής παραγωγής. Οι τεχνολογίες αιχμής στην παραγωγή εικόνας ευνοούν ακόμα τον ΚΜΚ, όμως η κατάσταση γίνεται όλο και πιο ασαφής καθώς πολλά συστήματα απεικόνισης αναλαμβάνουν διπλές λειτουργίες. Το μόνο βέβαιο είναι ότι η φωτοαπόδοση αποτελεί το θεμέλιο της θεαματικής παραγωγής εικόνων, και η καταγραφή εξακολουθεί να είναι το θεμέλιο της στρατιωτικοποιημένης παραγωγής εικόνων.

Η διπλή λειτουργία της τεχνολογίας εμβύθισης

Με δεδομένο το θεωρητικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε προηγουμένως, μοιάζει να απομακρύνεται το ενδεχόμενο να πραγματοποιηθεί το όνειρο της εικονικής πραγματικότητας ως απελευθερωτικό μελλοντικό περιβάλλον της ανθρωπότητας. Στην πραγματικότητα, η εικονική πραγματικότητα φαίνεται να χρησιμοποιείται για ποικίλους σκοπούς, πάντως κάθε άλλο παρά απελευθερωτικούς. Η χρήση της από το θέαμα είναι μηδαμινή, καθώς κανένας επενδυτικός οργανισμός δεν φαίνεται ικανός να συλλάβει μια χρήσιμη (εργαλειακή) εφαρμογή της. Προς το παρόν, η εικονική πραγματικότητα κατέχει μια δευτερεύουσα θέση σε σχέση με παλιότερα συστήματα που βασίζονται στην οθόνη. Το ίντερνετ και η καλωδιακή τηλεόραση φαίνεται να ξεχειλίζουν από νέες δυνατότητες (συγχρόνως συναρπαστικές και αποκρουστικές), ενώ η εικονική πραγματικότητα αρχίζει να λιμνάζει. Η θέση

της περιορίζεται σε βιντεοπαιχνίδια και σε βοηθητικούς ρόλους στην προώθηση της κατανάλωσης. Ένα παράδειγμα μιας τέτοιας εφαρμογής της εικονικής πραγματικότητας αποτελεί η χρήση της σε ορισμένα πολυκαταστήματα επίπλων στην Ιαπωνία. Ο αγοραστής μπορεί να μπει σ' ένα εικονικό περιβάλλον και (μέσα στα όρια της γραμμής παραγωγής) να δημιουργήσει το επιθυμητό οικιακό περιβάλλον, ώστε να δει αν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του και να προχωρήσει στην αγορά των εμπορευμάτων. Αν το εικονικό αποτέλεσμα δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του, μπορεί να ξανασχεδιάσει το χώρο μέχρι να τον βρίσκει ικανοποιητικό. Μ' αυτόν τον τρόπο, ο αγοραστής εξασφαλίζει ότι θα πάρει αυτό που θέλει. Προφανώς, τέτοια συστήματα λειτουργούν μονάχα όταν υπάρχει ποικιλία αγοραστικών επιλογών, όταν το καταναλωτικό αντικείμενο δεν μπορεί να εκτεθεί στον πραγματικό χώρο και όταν η αγορά είναι δαπανηρή. Γι' αυτό το λόγο, η εφαρμογή αυτή έχει πολύ περιορισμένη θεαματική χρήση. Επί πλέον, δεν απέχει πολύ από τη χρήση των ακτίνων Χ στα υποδηματοπωλεία της δεκαετίας του '30 και του '40, όπου κανείς μπορούσε να βγάλει ακτινογραφίες των ποδιών του για να είναι σίγουρος ότι τα παπούτσια που θα αγοράσει θα εφαρμόζουν τέλεια. Με όρους του θεάματος της κατανάλωσης, το αληθινό πρόβλημα για την εικονική πραγματικότητα είναι ότι σε πολύ λίγες περιπτώσεις αυτοί που πουλούν τα προϊόντα θέλουν να προσφέρουν έστω και την παραμικρή αυθεντική επιλογή στον καταναλωτή.

Οι άπειρες επιλογές και ο πλήρης έλεγχος του περιβάλλοντος που υπόσχεται η εικονική πραγματικότητα είναι ακριβώς αυτά που οι επενδυτικοί οργανισμοί θέλουν να αποφύγουν, και γι' αυτό το λόγο δεν πρόκειται να επιδιώξουν σθεναρά την ανάπτυξή της μέχρι να καταφέρουν να αναιρέσουν την απελευθερωτική της λογική. Αυτός είναι επίσης ο λόγος που το επενδυτικό κεφάλαιο κατευθύνεται μετά μανίας προς τις τεχνολογίες οθόνης, όπως το World Wide Web. (Η εκτίναξη των τιμών των μετοχών εταιρειών όπως η Netscape και η Yahoo δείχνει καθαρά τη ροή του κεφαλαίου.) Στο Web ο δημιουργός μιας σελίδας ελέγχει τη διαδικασία φωτοαπόδοσης. Ενώ αυτό το στοιχείο μοιάζει να ευνοεί το κυβερνο-άτομο,

και εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την εξύμνηση του Web, οι εταιρείες γνωρίζουν ότι όποιος διαθέτει περισσότερα κεφάλαια μπορεί να έχει πιο εξελιγμένο software και εργαζόμενους υψηλού επιπέδου ώστε να επιτύχει τη μέγιστη πρωτοτυπία και αισθητική γοητεία, να ξεπεράσει τους ανταγωνιστές του με διαφημίσεις σε διάφορα media και να προσφέρει επιπλέον κίνητρα (συνήθως εκπτώσεις στις τιμές ή δωρεάν εμπορεύματα) σε όσους επισκέπτονται τη σελίδα. (Και αν οι καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να δώσουν προσωπικά δεδομένα για την έρευνα αγοράς ώστε να αυξήσουν τις πιθανότητες απολαβής των κινήτρων, τόσο το καλύτερο.) Αν το δέλεαρ έχει σχεδιαστεί προσεκτικά, ο διαφημιστής μπορεί να ελπίζει ότι θα μονοπωλήσει το χρόνο του καταναλωτή στο Web. Διαδραστικότητα σ' αυτή την περίπτωση σημαίνει δυνατότητα του καταναλωτή να δει το προϊόν, να το αγοράσει και/ή να προχωρήσει σε άλλες ευκαιρίες αγοράς στην ίδια σειρά προϊόντων. Αυτό είναι το είδος θεαματικής τεχνολογίας που θα τύχει της υποστήριξης του παν-καπιταλιστικού ΙΜΚ, όχι μόνο με επενδύσεις, αλλά και με νομοθετικές ρυθμίσεις.[3] Οι τεχνολογίες που προσφέρουν πραγματική δυνατότητα επιλογής και απαξιώνουν τον κεντρικό οικονομικό έλεγχο δεν αξίζουν για επενδύσεις. Προς το παρόν, το μετα-ανθρώπινο δεν έχει θέση στην εικονική πραγματικότητα, και η εικονική πραγματικότητα καταλαμβάνει μια πολύ περιορισμένη υλική θέση στον ΙΜΚ.

Η βασική αξία που έχει η εικονική πραγματικότητα για τον ΙΜΚ δεν είναι ως τεχνολογία αλλά ως μύθος. Η εικονική πραγματικότητα λειτουργεί ως τεχνολογία του μέλλοντος που υπόσχεται ότι μια μέρα οι άνθρωποι θα έχουν δυνατότητες φωτοαπόδοσης που θα τους επιτρέπουν να απολαμβάνουν εμπειρίες με όλες τους τις αισθήσεις και να ικανοποιούν τις ιδιαίτερές τους επιθυμίες. Η μυστηριώδης αύρα που περιβάλλει αυτήν την τεχνολογία τη συνδέει με το εξωτικό, το ερωτικό και, δυνάμει, το αιθέριο. Διαιωνίζοντας το μύθο μιας επιθυμητικής μηχανής που πάντοτε είναι σχεδόν έτοιμη, ο παν-καπιταλιστικός ΙΜΚ κατασκευάζει στον πληθυσμό την επιθυμία να συνδέεται με τις τεχνολογίες της εικόνας, να τις κατέχει. Δυστυχώς, οι πιο πολλές τεχνολογίες σχεδιάζονται

για να εξυπηρετήσουν ακριβώς τους αντίθετους σκοπούς από μια επιθυμητική μηχανή, δηλαδή για να επιτρέψουν τον μεγαλύτερο έλεγχο του υλικού κόσμου και των πληθυσμών. Αυτός ο συνδυασμός μύθου και hardware θέτει τα θεμέλια για τον μετα-ανθρώπινο κόσμο του cyborg.

Ο ΚΜΚ ακολουθεί μια διαφορετική πορεία. Χρησιμοποιεί όλες τις δυνατότητες της εικονικής πραγματικότητας για τη δημιουργία προσομοιωτών μεγαλύτερης ακρίβειας. Όμως ο πυρήνας αυτής της εμβυθιστικής απεικόνισης βασίζεται στην καταγραφή. Συνήθως, το τεχνολογικό περιβάλλον που καλείται ένα σύστημα εικονικής πραγματικότητας να προσομοιώσει υπάρχει ήδη ή βρίσκεται τουλάχιστον υπό κατασκευή. Όπως είναι αναμενόμενο, το εικονικό ομοίωμα έχει και πάλι ξεκάθαρο υλικό αναφερόμενο. Για παράδειγμα, ο προσομοιωτής ενός μαχητικού αεροσκάφους επιχειρεί να αντιγράψει το εσωτερικό τεχνολογικό περιβάλλον με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια. Η ποιότητα της αντιγραφής κρίνεται πρακτικά από το πώς θα τα πάει ο εκπαιδευόμενος όταν βρεθεί σε πραγματικό πιλοτήριο. Για το εξωτερικό εικονικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί μια τεχνολογία προσομοίωσης χρησιμοποιείται τόσο η καταγραφή όσο και η φωτοαπόδοση. Όμως η καταγραφή κυριαρχεί ακόμη, καθώς οι εκπαιδευτές προτιμούν να χρησιμοποιούν στην εκπαίδευση συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Επιστρέφοντας στο παράδειγμα του προσομοιωτή μαχητικού αεροσκάφους, ο πιλότος μπαίνει σ' ένα περιβάλλον παρόμοιο μ' αυτό που θα αντιμετωπίσει σε μια πτήση. Το έδαφος, αντιαεροπορικές μονάδες και εχθρικά αεροσκάφη φωτοαποδίδονται όσο πιο συγκεκριμένα και με ακρίβεια γίνεται, βάσει καταγεγραμμένων φωτογραφικών εικόνων και κατασκοπευτικών πληροφοριών, ενώ οι περισσότερο απρόβλεπτες μεταβλητές, όπως οι ατμοσφαιρικές συνθήκες, φωτοαποδίδονται σύμφωνα με γενικότερα στοιχεία.

Όπως και με τα συστήματα απεικόνισης του ΙΜΚ, ο στόχος δεν είναι η προετοιμασία του ανθρώπου για ζωή σε εικονικό περιβάλλον, αλλά ο καθορισμός, η ρύθμιση και η εξοικείωση με το ρόλο του στον υλικό κόσμο. Η εικονικότητα

δεν έχει κάποια ανεξάρτητη πρωταρχική λειτουργία στον ΚΜΚ, αλλά μια μάλλον δευτερεύουσα και εξαρτημένη. Το περίεργο σ' αυτή την κατάσταση είναι ότι το μυθικό δώρο της εικονικής πραγματικότητας –ο απόλυτος έλεγχος της εικόνας– αναιρείται. Οι εικονικές παραστάσεις επικαθορίζονται απόλυτα από συγκεκριμένες διαμορφώσεις του υλικού κόσμου. Τα περιορισμένα στοιχεία που βλέπουν το φως της δημοσιότητας δείχνουν ότι δεν γίνονται προετοιμασίες για εικονικό πληροφοριακό πόλεμο. Οι πιθανότητες για κάτι τέτοιο φαίνονται ελάχιστες στην οικονομία του κυβερνοχώρου όπου επικρατούν οι οθόνες. Όμως, εφόσον οι δραστηριότητες του ΚΜΚ είναι απόρρητες, υπάρχει άφθονος χώρος για την ανάπτυξη θεωριών συνωμοσίας. Ωστόσο, με δεδομένες τις σημερινές κατευθύνσεις στις επενδύσεις, την έρευνα και την ανάπτυξη, και σε συνδυασμό με τις ξεκάθαρες επιταγές του παν-καπιταλισμού, τέτοιες θεωρίες είναι ελάχιστα αξιόπιστες.

Προετοιμάζοντας τη μετα-ανθρωπότητα

Αν το περιβάλλον της εικονικής πραγματικότητας και η εικονική ύπαρξη αποκλείονται ως πρακτικές κατηγορίες του μετα-ανθρώπινου, η μόνη δυνατότητα που απομένει είναι το cyborg. Στα διαποτισμένα από την τεχνολογία οικονομικά συστήματα, η κοινωνική πρόσληψη του όρου cyborg «πρώτης τάξεως» καλύπτει ένα ευρύ πεδίο, που κυμαίνεται από μια επιθυμητή κατάσταση ενδυνάμωσης μέχρι μια ανεπιθύμητη κατάσταση απανθρωποποίησης. Υπάρχει όμως άφθονος χρόνος για να ξεκαθαρίσει το θέαμα τις διαφορετικές αντιλήψεις για τα cyborg «πρώτης τάξεως». Η ανάπτυξη των cyborg ακολουθεί ρυθμούς που παρέχουν επαρκή χρόνο για προσαρμογή σ' αυτή τη σύνθεση ανθρώπου και τεχνολογίας. Προς το παρόν, οι έρευνες των διαφόρων θεσμών βρίσκονται σε πολύ διαφορετικά στάδια ανάπτυξης. Για παράδειγμα, ο στρατός έχει προχωρήσει πολύ και αναπτύσσει ένα πλήρως ολοκληρωμένο cyborg «δευτέρας τάξεως», ενώ εταιρείες και γραφειοκρατικοί οργανισμοί συναντούν σχετική επιτυχία στις προσπάθειές τους να πείσουν τους εργαζόμενους για την ανάγκη συγχώνευσης σώματος και τεχνολογίας.

Σε πολλούς μη στρατιωτικούς οργανισμούς, η ανάπτυξη των cyborg προχωράει τόσο προσεκτικά που τα μέλη τους μετά δυσκολίας αντιλαμβάνονται τι είναι ένα cyborg, ή συνειδητοποιούν ότι μεταμορφώνονται σε κάτι τέτοιο. Είναι cyborg κάθε άτομο που μέρος του σώματός του είναι τεχνολογικό; Ένα τεχνητό μέλος ή ακόμα και οι φακοί επαφής κατατάσσουν κάποιον στην κατηγορία των cyborg; Κατά μία έννοια η απάντηση είναι ναι, καθώς αυτά τα τεχνολογικά κομμάτια ενσωματώνονται στο σώμα και το άτομο είναι σχετικά εξαρτημένο απο αυτά. Έτσι όπως τίθεται όμως το ζήτημα του μετα-ανθρώπου, η απάντηση είναι πιθανότατα όχι, καθώς πρόκειται απλώς για διασυνδέσεις του τεχνολογικού με το οργανικό. Το μετα-ανθρώπινο μοντέλο που φαίνεται να αναπτύσσεται είναι ΜακΛουανικό – που σημαίνει ότι η τεχνο-οργανική διασύνδεση πρέπει να εκτείνει το σώμα πέραν του κυμαινόμενου βαθμού μηδέν της καθημερινής διαδικασίας συμμόρφωσης στον κανόνα. Το ζήτημα στην περίπτωση των τεχνητών μελών ή των φακών επαφής είναι η συμμόρφωση, στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, του σώματος στα “αποδεκτά” κοινωνικά στάνταρ. Είναι αξιοσημείωτο ότι με την προ-cyborg προσθετική τεχνολογία κάνει την εμφάνισή της μια θεμελιώδης ιδεολογική επιταγή που επηρεάζει άμεσα την ανάπτυξη του μετα-ανθρώπου – η τεχνολογία που αφορά στο σώμα εκτιμάται ως μέσο για την καλύτερη ενσωμάτωση κάποιου στην κοινωνία.

Μια ακόμη συνηθισμένη ερώτηση αφορά στο αν μια ριζική τεχνολογική επέμβαση στο σώμα, όπως η αλλαγή φύλου, κάνει κάποιον cyborg. Προφανώς, εφόσον τέτοιες εγχειρήσεις συνιστούν απλώς οργανικούς ανασυνδυασμούς χωρίς τεχνολογικές διασυνδέσεις, δεν δημιουργούν ένα ον της τάξης των cyborg. Ωστόσο, οι επεμβάσεις αυτές παίζουν πράγματι κάποιο ρόλο στην ανάπτυξη των cyborg, διότι συνεχίζουν να προετοιμάζουν συγκεκριμένες κατηγορίες του κοινού στην πρόσληψη αυτών των εγχειρήσεων ως φυσιολογικών και συχνά επιθυμητών. Αυτό αληθεύει ιδιαίτερα για τις επεμβάσεις που γίνονται αποκλειστικά για αισθητικούς λόγους. Η κοινωνική θεώρηση της φθοράς του οργανισμού ως “μη φυσιολογικής” λειτουργεί ως ιδεολογικό σημείο που

οδηγεί τους ανθρώπους στην κατανάλωση υπηρεσιών αναμόρφωσης του σώματος, έτσι ώστε να ανταποκριθούν στις επιταγές της παν-καπιταλιστικής κοινωνίας σε σχέση με την εμφάνισή τους. Αυτό που είναι πραγματικά σημαντικό σ' αυτή την περίπτωση είναι ότι οι τεχνολογικές επεμβάσεις, παρ' ότι δεν αφορούν σε ζητήματα παρέκκλισης απ' το κανονικό, ασθένειας ή θανάτου, θεωρούνται φυσιολογικές. Η ακραία εισβολή στο σώμα ως κοινωνικά αποδεκτή πρακτική αποτελεί ένα κεντρικής σημασίας βήμα στην ανάπτυξη των cyborg.

Cyborg στρατιώτες και cyborg πολίτες

Δεν υπάρχει ανάγκη να επιμείνουμε στο θέμα της ανάπτυξης των στρατιωτικών cyborg «δευτέρας τάξεως». Το μόνο που εκπλήσσει είναι ότι καθυστέρησαν τόσο να φτιαχτούν. Είτε πρόκειται για τους απλούς πεζοναύτες είτε για τους ηρωικούς πιλότους των μαχητικών αεροσκαφών, η μετατροπή των ανθρώπων σε cyborg έχει καταστεί αναγκαία για το στρατό. Η Hughes Corporation έχει επιτυχώς αναπτύξει επί παραγγελία μία τεχνο-οργανική διασύνδεση για το πεζικό, η οποία διαθέτει ένα ενσωματωμένο σύστημα όρασης, επικοινωνίας και δύναμης πυρός. Οι στρατιώτες δεν είναι πλέον στρατιώτες· όπως λένε οι στρατιωτικοί, τώρα είναι «οπλικά συστήματα». Το μετα-ανθρώπινο έκανε την πανηγυρική του εμφάνιση σε μια στιγμή θριάμβου της στρατιωτικής τεχνολογίας. Κι όλα αυτά τα «οπλικά συστήματα» του πεζικού, που υπάρχουν και λειτουργούν, δεν είναι τίποτα μπροστά στον «Συνεργάτη του Πιλότου» που αναπτύσσει η McDonnell-Douglas. Εκτός από μια εξελιγμένη αλληλεξαρτώμενη διασύνδεση πιλότου/μηχανής (με εξαίρεση την περίπτωση που η μηχανή θεωρεί ότι ο οργανισμός έχει πρόβλημα, οπότε αναλαμβάνει αυτή την αποστολή), ο «Συνεργάτης του Πιλότου» διαθέτει επίσης Τεχνητή Νοημοσύνη για σχεδιασμό αποστολής, χάραξη τακτικής, ανάλυση της κατάστασης του συστήματος και εκτίμηση των περιστάσεων. Έχουμε εδώ μια σαφή ένδειξη του τι θα σημαίνει "ενίσχυση" του σώματος στην εποχή του μετα-ανθρώπου. Η ενίσχυση θα είναι συγκεκριμένη και θα αφορά στην επίτευξη συγκεκριμένων

καθηκόντων. Τα καθήκοντα αυτά θα υπαγορεύονται από τον παν-καπιταλιστικό καταμερισμό εργασίας και η τεχνολογία για την τροποποίηση του σώματος θα λαμβάνει αποκλειστικά υπ' όψιν το πώς θα υπηρετήσει αποτελεσματικότερα κάποιον συγκεκριμένο θεσμό.

Δυστυχώς για τις πολυεθνικές, η ανάπτυξη των πολιτών cyborg δεν έχει προχωρήσει με την ίδια ταχύτητα. Απ' τη στιγμή που δεν μπορούν να πουν στους πολίτες ότι η μετατροπή τους σε cyborg θα παρατείνει τη ζωή τους στο πεδίο της μάχης, οι φορείς εξουσίας των εταιρειών συνεχίζουν τις ιδεολογικές καμπάνιες για να πείσουν τους πολίτες των γραφειοκρατικών και τεχνοκρατικών τάξεων ότι θα πρέπει να επιθυμούν να γίνουν cyborg. Το θέαμα των πολιτών cyborg κινείται σε δύο διαφορετικές κατευθύνσεις. Η πρώτη είναι το ουτοπικό θέαμα. Οι συνήθεις υποσχέσεις άνεσης, πρόσβασης στη γνώση και την ελευθερία λόγου, διασκέδασης και επικοινωνίας επαναλαμβάνονται από τα συνήθη media με ποικίλους βαθμούς επιτυχίας· όμως καθένας που έχει ασχοληθεί με τις στρατηγικές κατασκευής επιθυμιών για τις νέες τεχνολογίες μπορεί να δει κάτω από την επιφάνεια αυτών των κωδίκων. Άνεση υποτίθεται πως σημαίνει ότι η εργασία θα γίνεται ευκολότερα και θα τελειώνει πιο γρήγορα· κι αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι τα άτομα θα δουλεύουν λιγότερο και θα έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο επειδή δουλεύουν πιο αποτελεσματικά. Στην πραγματικότητα, ο κώδικας σημαίνει ότι η εργασία μπορεί να εντατικοποιείται ακριβώς επειδή ο εργαζόμενος παράγει πιο αποτελεσματικά. Η πρόσβαση στη διασκέδαση και τις πληροφορίες είναι κώδικες σαγήνευσης που σημαίνουν στην πραγματικότητα ότι τα άτομα θα έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε καταναλωτικές αγορές κατασκευασμένων επιθυμιών. Καλύτερη επικοινωνία υποτίθεται ότι είναι η ευκολότερη πρόσβαση σ' αυτούς με τους οποίους ένα άτομο θέλει να επικοινωνήσει. Η πραγματικότητα είναι ότι οι υπηρεσίες παραγωγής και κατανάλωσης μπορούν να επιτηρούν καλύτερα τα άτομα. Οι ουτοπικές υποσχέσεις στοχεύουν συνήθως στη δημιουργία μελλοντικών αγορών.

Αντίθετη κατεύθυνση από το ουτοπικό θέαμα ακολουθεί το θέαμα της ανησυχίας, που στην ουσία εκστρατεύει επισείοντας την απειλή ότι αν κάποιος μείνει πίσω στην τεχνολογική επανάσταση θα ποδοπατηθεί απ' όσους χρησιμοποιούν τα πλεονεκτήματά της. Εκστρατεία που θυμίζει το κοινωνικοοικονομικό λουτρό αίματος της ιδεολογίας του κοινωνικού δαρβινισμού. Ο καταναλωτής πρέπει ή να προσαρμοστεί ή να πεθάνει. Από τη σκοπιά του παν-καπιταλισμού, πρόκειται για μια πανέξυπνη κίνηση, γιατί σε αντίθεση με το στρατό (όπου ο στρατιώτης εφοδιάζεται με τεχνολογία για να μεταμορφωθεί σε οπλικό σύστημα) οι πολίτες θα αγοράσουν την τεχνολογία της υποδούλωσής τους, αναλαμβάνοντας έτσι ένα σημαντικό μέρος του κόστους της ανάπτυξης των cyborg καθώς και του κόστους της θεαματικοποίησής της.

Το σύγχρονο θέαμα της τεχνολογίας φέρνει αποτελέσματα στους πολίτες συγκεκριμένων τάξεων, παρ' όλο που τα cyborg αναπτύσσονται λίγο πιο διακριτικά σ' αυτόν τον τομέα απ' ό,τι στον στρατιωτικό. Οι πρώτες φάσεις του πολίτη cyborg έχουν ήδη εμφανιστεί και δεν είναι παρά το τυπικά πληροφοριακό cyborg. Είναι συνήθως εξοπλισμένοι με φορητούς υπολογιστές και κινητά τηλέφωνα. Όπου πηγαίνουν, πηγαίνει και η τεχνολογία τους. Είναι πάντοτε έτοιμοι να εργαστούν και ακόμη και στις ώρες της σχόλης μπορούν να δραστηριοποιηθούν για το καθήκον. Πρόκειται κατά βάση για νοήμονα πλάσματα, αυτόνομες μονάδες παραγωγής σε εργασιακή ετοιμότητα 24 ώρες το 24ωρο, 365 μέρες το χρόνο, που συγχρόνως μπορούν να μεταμορφωθούν σε ηλεκτρονικούς καταναλωτές όταν χρειάζεται.

Σ' αυτή τη φάση ανάπτυξης του μετα-ανθρώπινου, η θέληση για καθαρότητα, σαφής στο θέαμα της ανησυχίας, εκδηλώνεται με δύο σημαντικές μορφές: Καταρχήν είναι η κάθαρση του παν-καπιταλιστικού κύκλου της καθημερινής ζωής. Τα cyborg περιορίζονται σε πράξεις ορθολογικές, πραγματιστικές και εργαλειακές, και μ' αυτόν τον τρόπο καθαρίζουν τους κύκλους παραγωγής (εργασίας) και κατανάλωσης (ελεύθερου χρόνου) από στοιχεία που κρίνονται ανορθολογικά και άχρηστα (για το παν-καπιταλιστικό σύστημα). Μοιάζει

λογικό να περιμένουμε στο μέλλον προσπάθειες μείωσης ή εξάλειψης των αναζωογονητικών, μη παραγωγικών δραστηριοτήτων όπως ο ύπνος, με τη χρήση τεχνολογικών και βιολογικών ενισχύσεων. Κατά δεύτερον, είναι η εκδήλωση ιδεολογικής καθαρότητας, η οποία πείθει το cyborg να αποδίδει αξία σε ό,τι διαιωνίζει και συντηρεί το σύστημα, και να ενεργεί αναλόγως. Βασικό εμπόδιο σ' αυτή την εκδήλωση καθαρότητας είναι το ίδιο το σώμα, με την αναστάτωση που προκαλούν διαρκώς οι φυσικές του λειτουργίες και οι λιμπιντικές ορμές που είναι έμφυτες στην ανθρώπινη ψυχολογία. Έτσι, η τεχνολογική πρόοδος δεν μπορεί από μόνη της να δημιουργήσει τον κατάλληλο μετα-άνθρωπο· πρέπει να υποστηριχθεί από εξελίξεις στον εξορθολογισμένο σχεδιασμό του σώματος.

Τελικές προετοιμασίες για τη μετα-ανθρωπότητα

Ο στρατός έχει από καιρό καταλάβει ότι το σώμα πρέπει να εκπαιδεύεται για να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της στρατιωτικής τεχνολογίας. Συνεπώς, υποβάλλει τους στρατιώτες σε αυστηρή διανοητική και σωματική εκπαίδευση, αλλά στο τέλος είναι φανερό ότι αυτή δεν επαρκεί. Η εκπαίδευση μπορεί απλώς να φτάσει το σώμα στα όρια της προδιάθεσής του. Ο παν-καπιταλισμός έχει συνειδητοποιήσει ότι το σώμα πρέπει να σχεδιαστεί για την επιδίωξη συγκεκριμένων καθηκόντων, τα οποία θα συμπληρώνουν αποτελεσματικά τη διασύνδεσή του με την τεχνολογία στο πεδίο της παραγωγής. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά πρέπει επίσης να σχεδιαστούν και να κατασκευαστούν με ορθολογικό τρόπο, έτσι ώστε να εξαλειφθούν οι σωματικές λειτουργίες και τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά που αντιτίθενται στην εγχάραξη της ιδεολογίας.

Η ώριμη εμφάνιση της μηχανής της σάρκας είναι ίσως η σαφέστερη ένδειξη του ότι δεν παίρνουν στα σοβαρά τη μαγική αποθήκευση δεδομένων της συνείδησης που υπόσχεται η εικονική πραγματικότητα. Διότι, αν την θεωρούσαν σημαντική, ποιος θα ήταν ο λόγος να επενδύουν τόσο πολύ σε σωματικά προϊόντα και υπηρεσίες; Ή, με άλλα λόγια, γιατί

να αρνηθεί το κεφάλαιο μια ευκαιρία που μοιάζει να είναι η μεγαλύτερη κερδοφόρος αγορά από την εποχή της αποικιοποίησης; Η ψηφιακή σάρκα είναι σημαντική στη χαρτογράφηση του σώματος, όμως η αξία της εξαρτάται από τις πρακτικές εφαρμογές που απορρέουν από αυτήν· και αυτές οι εφαρμογές, με τη σειρά τους, επιστρέφουν στον υλικό κόσμο. Το σώμα είναι εδώ και θα παραμείνει. Δυστυχώς, το σώμα του μέλλοντος δεν θα είναι το ρευστό, ελεύθερα διαμορφωμένο σώμα που παραδίδεται στις ατομικές επιθυμίες· θα είναι μάλλον μία στέρεα ύπαρξη, της οποίας οι συμπεριφορές θα ενισχύονται από μία τεχνολογική θωράκιση προσανατολισμένη στο καθήκον και διασυνδεμένη με μια ιδεολογικά σχεδιασμένη σάρκα. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποδεικνύουν ότι η ρευστότητα είναι κάτι διαφορετικό στη μετανεωτερικότητα από αυτό που υπήρξε κατά τη νεωτερικότητα – δηλαδή το προνόμιο των κορεσμένων από το κεφάλαιο φορέων της εξουσίας.

2

Ο μηδενισμός στη σάρκα

Μεγάλο μέρος της πολιτισμικής συζήτησης σήμερα σχετικά με την τεχνοκουλτούρα εστιάζει σε ζητήματα που προκύπτουν από τη νέα τεχνολογία των επικοινωνιών· συγχρόνως όμως αυξάνεται διαρκώς το ενδιαφέρον και η συζήτηση για την τεχνολογία που σχετίζεται με τη σάρκα. Όπως και στην περίπτωση των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών, έτσι και εδώ, οι απόψεις κυμαίνονται από την έντονη κριτική και τον σκεπτικισμό μέχρι την αποδοχή και τις ουτοπικές προσδοκίες. Όμως, το σημαντικότερο κοινό σημείο των δύο συζητήσεων είναι η παράλληλη κριτική τους στην ενίσχυση του οπτικού πεδίου. Είτε πρόκειται για την ανάπτυξη των δορυφόρων είτε για την οπτική καταγραφή του εσωτερικού του σώματος, τα συστήματα απεικόνισης αποτελούν το κλειδί τόσο για τις αποκαλυψιακές όσο και για τις ουτοπικές θεωρήσεις. Για παράδειγμα, τα υπερηχογραφήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χαρτογράφηση ενός ωκεάνιου βυθού ή για την αποτύπωση της μήτρας. Και στις δύο περιπτώσεις, το σύστημα απεικόνισης λειτουργεί ως ένα πρώτο βήμα προς τον πολιτισμικό και ιδεολογικό σχεδιασμό αυτών των χώρων. Καθώς δημιουργούνται όλο και περισσότερα κοινά πεδία μεταξύ των δύο αυτών τεχνολογικών σφαιρών, κάνει την εμφάνισή της μια ανασυνδυαστική θεωρία της σχέσης πληθυσμών και σωμάτων με την τεχνολογία, η οποία συγχωνεύει θεωρίες για την κοινωνία και τη φύση. Η ένδυση τέτοιων θεωριών με τον μανδύα της αυθεντίας της επι-

στήμης δεν είναι κάτι καινούριο· στην πραγματικότητα, από τον 19ο αιώνα και μετά οι θεωρίες συνάντησαν τόσο την επιδοκιμασία όσο και την αποδοκιμασία. Επανεμφανίζονται διαρκώς με διαφορετικό προσωπείο, όπως ο κοινωνικός δαρβινισμός (η μαλθουσιανή και η σπενσεριανή φιλοσοφία), η ευγονική και η κοινωνική βιολογία. Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματα των θεωριών αυτών υπήρξαν καταστροφικά από κοινωνική άποψη, επιτρέποντας την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη εξουσιαστικών ιδεολογιών και μηδενιστικών κοινωνικών πολιτικών.

Είναι φανερό ότι θεωρίες “βαθιάς” κοινωνικής εξέλιξης συναντούν και πάλι αποδοχή και εγείρονται από τον τάφο τους για να στοιχειώσουν ανυποψίαστους πληθυσμούς. Κοινωνικά επικίνδυνες αρχές της πολιτισμικής ανάπτυξης, όπως η ικανότητα προσαρμογής / καταλληλότητα (*fitness*) και η φυσική επιλογή, είναι ξανά στη μόδα. Το ακόλουθο απόσπασμα από την αναγγελία του Συμποσίου και της Έκθεσης Ars Electronica του 1996 είναι χαρακτηριστικό (η Ars Electronica είναι ένα ετήσιο συνέδριο με μεγάλο κύρος για καλλιτέχνες πολυμέσων, κριτικούς των media, επιστήμονες, χάκερς και τεχνικούς):

> Η ανθρώπινη εξέλιξη, που χαρακτηρίζεται από την ικανότητά μας να επεξεργαζόμαστε την πληροφορία, συμπλέκεται ουσιαστικά με την τεχνολογική ανάπτυξη. Σύνθετα εργαλεία και τεχνολογίες αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εξελικτικής «ικανότητας προσαρμογής» μας. Γονίδια που δεν είναι ικανά να συμβαδίσουν με αυτήν την πραγματικότητα δεν πρόκειται να επιβιώσουν κατά την επόμενη χιλιετία.

Το απόσπασμα περιέχει μια από τις πιο τρομακτικές εξουσιαστικές γλώσσες από την εποχή της Τελικής Λύσης και παρουσιάζει την απειλή «προσαρμογή ή θάνατος» σαν κοινωνικό δεδομένο, απαλλαγμένο από οποιαδήποτε αξιολόγηση. Σε τι πρέπει να προσαρμοστούμε; Στην τεχνολογία που αναπτύσσεται υπό το καθεστώς του παν-καπιταλισμού και σκοπεύει στην καλύτερη υλοποίηση των επιταγών της παραγωγής, της κατανάλωσης και του ελέγχου. Δεν υπάρχει τίποτε εξελικτικό (με τη βιολογική έννοια) στην παν-καπιτα-

λιστική κατάσταση. Σχεδιάζεται και πραγματοποιείται από ορθολογικές υπηρεσίες. Η «ικανότητα προσαρμογής» είναι μια καθορισμένη ιδιότητα που εξαρτάται από το ιδεολογικό και όχι το φυσικό περιβάλλον. Η ιστορία επαναλαμβάνεται, και όσοι αντιστέκονται στην εξουσιαστική τάξη πρέπει για μια ακόμη φορά να διαχωρίσουν το πολιτισμικό από το φυσικό και να αποκαλύψουν τη φρικιαστική μηδενιστική τάση που ξεπηδά όταν τα δύο συγχέονται.

Μηδενισμός

Ο μηδενισμός μπορεί να φέρει είτε θετικούς είτε αρνητικούς πολιτικούς συνειρμούς. Για παράδειγμα, ορισμένοι ελευθεριακοί θεωρούν τον μηδενισμό μια επαναστατική στρατηγική ικανή να υπερβαίνει τους περιορισμούς που εμποδίζουν την πλήρη εξερεύνηση της ανθρώπινης εμπειρίας, ενώ όσοι ενδιαφέρονται για τη διατήρηση του status quo τον θεωρούν μια μέθοδο κοινωνικής αποδιοργάνωσης που εκδηλώνεται με καταστροφές και χάος. Βεβαίως, η αρχική περιγραφή του μηδενισμού στο μυθιστόρημα του Turgeniev *Πατέρες και Γιοι* τον παρουσίαζε ως μια επαναστατική μέθοδο για την προώθηση των πολιτικών αρχών του Διαφωτισμού. Η μηχανή του μηδενισμού σ’ αυτή την περίπτωση ήταν ο λόγος και η εφαρμογή του εμφανιζόταν ως ένα υπερβολικά αιτιοκρατικό και κυριαρχικό υπόδειγμα της δυτικής επιστήμης. Ο Τουργκένιεφ αντιπαραβάλλει τη μηδενιστική θέση με το χριστιανικό μοντέλο πίστης και τη μοναρχική τάξη πραγμάτων. Πολλοί που αυτοτοποθετούνται στην αριστερά συμμερίζονται τη μηδενιστική θέληση απελευθέρωσης από τα δεσμά του παραδοσιακού μοντέλου της εκκλησίας και του κράτους, συγχρόνως όμως αρκετοί αισθάνονται άβολα μ’ αυτό το είδος μηδενισμού, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος αντικατάστασης ενός τυράννου από έναν άλλο. Δεν μπορεί παρά να διερωτάται κανείς αν η αντικατάσταση της πίστης και της κατανόησης με τον λόγο και τη γνώση δεν οδηγεί σε μια εξίσου καταπιεστική κατάσταση. Ο Nietzsche θέτει αυτό το ζήτημα με εξαιρετικό τρόπο όταν ισχυρίζεται ότι η κίνηση προς την καθαρότητα και την άκριτη αποδοχή (στη συγκεκριμένη περίπτωση, του λόγου) οδηγεί πάντοτε στην ηγεμόνευση και την κυριαρχία.

Η περίπτωση του Νίτσε σε σχέση με τον μηδενισμό είναι ιδιαίτερη. Η νιτσεϊκή αντίληψη της «φιλοσοφίας με το σφυρί» μοιάζει να ταιριάζει με τη μηδενιστική μέθοδο, όμως στην πραγματικότητα ο Νίτσε αντιστρέφει το ζήτημα. Κατά την άποψή του, η ικανότητα των ανθρώπων να αντιτίθενται στους κυρίαρχους θεσμούς έχει καταφατική σημασία. Καταφάσκει στη ζωή και τον κόσμο. Η διαδικασία αυτή έχει στοιχεία διαμάχης και καταστροφής, όμως ο σκεπτικισμός, η αποδοκιμασία και οι πράξεις αντίστασης κατευθύνονται σκόπιμα προς μια πιθανή ελευθερία και μ' αυτόν τον τρόπο λυτρώνουν τους ανθρώπους από τη φρικτή μοίρα της θέλησης της ανυπαρξίας, παρά από την ανυπαρξία της θέλησης. Σύμφωνα μ' αυτήν την οπτική, η βασική εκδήλωση μιας παθολογικά μηδενιστικής θέλησης είναι ο θεσμός της εκκλησίας και γενικότερα η θρησκεία. Οι θρησκείες προτρέπουν το υποκείμενο να επιφέρει την ίδια του την εξαφάνιση και έτσι να εξαλείψει τον κόσμο που το περιβάλλει. Οδηγούν στην αποστροφή προς την παρουσία και στην αναζήτηση της απουσίας. Ο Νίτσε δεν αποδέχεται τις αρχές της απουσίας (την ψυχή, τον Θεό, την ουράνια βασιλεία) που υπαγορεύονται στην κοινωνία από την εκκλησιαστική εξουσία και διαιωνίζονται χάρη στην τυφλή πίστη. Ο Νίτσε θέλει τη ζωή να βασίζεται στην εμπειρία και την παρουσία. Η άρνηση των δεδομένων αποτελεί μια απαράδεκτη μηδενιστική θέση που υπονομεύει την ίδια την ανθρωπότητα.

Από την άλλη, αν αποδεχτεί κανείς τις θεολογικές αρχές, μπορεί εύκολα να δει ότι οι θέσεις των εκκοσμικιστών φαίνονται μηδενιστικές. Η θυσία της ψυχής χάριν της αμεσότητας της εμπειρίας είναι καταστροφική εις το διηνεκές. Η αμεσότητα του αισθητού κόσμου πρέπει να γίνει κατανοητή ως τόπος πειρασμού, ο οποίος αναιρεί τη χαρά της αιωνιότητας. Αυτοί που επικεντρώνουν τις καθημερινές τους δραστηριότητες στον κόσμο των αισθήσεων είναι καταδικασμένοι στο μαρτύριο της στέρησης σ' αυτή τη ζωή και στην αιώνια τιμωρία στην επόμενη ζωή. Αν επιλέξεις ένα σκοπό άλλο από τον Θεό, μένεις διαρκώς ανικανοποίητος και η ψυχή παραμελείται και παρακμάζει. Στη θεολογία της Ανατολής, η κατάσταση του υποκειμένου-αντικειμένου διαμεσολαβείται

από την κόλαση των επιθυμιών, η οποία μπορεί να γαληνέψει μόνο όταν το υποκείμενο σβήνει και έτσι επιστρέφει στο μοναδικό κενό. Τόσο στη Δυτική όσο και στην Ανατολική θρησκευτική ζωή, το υποκείμενο δεν μπορεί να βρει γαλήνη παρά μόνο καταφάσκοντας στον Θεό (σε αντίθεση με την κατάφαση στον κόσμο).

Αυτό που έχει πραγματικά ενδιαφέρον και σημασία εδώ, σε σχέση με την εξελικτική κοινωνική θεωρία, είναι ότι τη διαμάχη του 19ου αιώνα γύρω από τη φύση του μηδενισμού διαπερνά ένα κοινό νήμα. Άσχετα με το ποια πλευρά προτιμά κανείς, η συζήτηση επικεντρώνεται στην κριτική των θεσμών. Ο Νίτσε επιτίθεται στην εκκλησία και τα δόγματά της, και η εκκλησία από τη μεριά της επιτίθεται σε κοσμικούς θεσμούς όπως η επιστήμη. Οι άνθρωποι δεν αποτελούν αντικείμενο του μηδενισμού, όπως κι αν τον ορίσει κανείς. Όταν όμως ο μηδενισμός συνδυάζεται με εξελικτικές αντιλήψεις για την κοινωνία, το αντικείμενό του (είτε θεωρείται καλό είτε κακό) είναι οι άνθρωποι! Μιλάει για την ικανότητα προσαρμογής / καταλληλότητα ορισμένων και την εξάλειψη των υπολοίπων. Οι εξουσιαστές της κοινωνικής εξέλιξης δεν επιδιώκουν να εξαλείψουν μια φυλετική συγκρότηση αλλά τους ανθρώπους μιας φυλής· δεν επιδιώκουν να εξαλείψουν μια τάξη αλλά τους ανθρώπους μιας τάξης· δεν επιδιώκουν να εξαλείψουν μια αναχρονιστική δεξιότητα αλλά τους ανθρώπους που την ασκούν.

Η εξέλιξη είναι μια θεωρία, όχι ένα γεγονός

Είναι βέβαιο ότι η εξελικτική θεωρία έχει καταλάβει τόσο κεντρική θέση στην οργάνωση των βιολογικών πληροφοριών που είναι σχεδόν αναπόφευκτη κάποια τοξική διαρροή σε άλλους επιστημονικούς κλάδους. Διαθέτει τόσο μεγάλο κύρος που το θέαμά της συχνά εκλαμβάνεται ως πραγματικότητα. Σήμερα, η εξελικτική θεωρία βασίζεται κυρίως σε υποθέσεις· δεν έχει αναπτυχθεί καμία θεμελιωμένη και αξιόπιστη εμπειρική μέθοδος για να υπερνικήσει το κοσμικό σκότος που αυτή η εικασία υποτίθεται ότι θα φώτιζε. Κατά συνέπεια, η εξελικτική θεωρία περιστρέφεται γύρω από τις

δικές της αυτοεκπληρούμενες αρχές. Βρίσκεται σε επιστημολογική κρίση, παρά τους επίσημους ισχυρισμούς περί του αντιθέτου.

Ο ταυτολογικός συλλογισμός της αναπτύσσεται ως εξής: Τα είδη με τη μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής σε ένα περιβάλλον που αλλάζει επιλέγονται από τη φύση για να επιβιώσουν. Αυτά που επιλέγονται όχι μόνο επιβιώνουν, αλλά συχνά επεκτείνουν τη γενετική και περιβαλλοντική τους επικράτεια. Πώς λοιπόν γνωρίζουμε ότι ένα είδος έχει ικανότητα προσαρμογής; Επειδή επιλέχθηκε φυσικά. Και πώς γνωρίζουμε ότι επιλέχθηκε; Επειδή επιβίωσε. Και γιατί επιβίωσε; Επειδή ήταν ικανό να προσαρμοστεί στο περιβάλλον του. Παρά το λογικό σφάλμα των διαρκώς επανερχόμενων βασικών αρχών, η εξελικτική θεωρία εξοπλίζει τον κλάδο της βιολογίας με μία αφήγηση που καθιστά τις βιολογικές δυνάμεις που ενεργούν κατανοητές. Παρ' όλο που η θεωρία σε καμιά περίπτωση δεν αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας, έχει τεράστια αξία στο επίπεδο της κοινής λογικής. Η εξελικτική θεωρία κυριαρχεί, αν όχι για άλλους λόγους, τουλάχιστον επειδή δεν έχει σταθεί κανείς ικανός να παραγάγει μια κοσμική αντιαφήγηση που να προσφέρει τόσες δυνατότητες ως μέθοδος.

Η έννοια της εξέλιξης προκαλεί το ενδιαφέρον και για άλλους λόγους. Η αντίληψη ότι η φυσική επιλογή είναι μια τυφλή διαδικασία αποτελεί σίγουρα ένα σημείο καμπής στη δυτική σκέψη. Δεν υπάρχει πλέον τελεολογία, ούτε καν το «αόρατο χέρι» που καθοδηγεί. Αντίθετα, η εξέλιξη κινείται ψηλαφώντας μέσα στο χρόνο, και παράγει είδη τόσο επιτυχημένα όσο και αποτυχημένα. Οι ποικίλες εκδηλώσεις της δεν φανερώνουν καμία τάξη – δεν είναι παρά τυχαία γεγονότα. Η αντίληψη αυτή είναι μια απίστευτη πρόκληση απέναντι στη δυτική επιθυμία για ορθολογική τάξη. Στην καλύτερη περίπτωση, ο Θεός παίζει πράγματι ζάρια με το σύμπαν. Όμως η ιδιαίτερα άναρχη δύναμη της αντίληψης αυτής είναι συγχρόνως και η επιστημονική της συντριβή. Πώς μπορεί να υπολογιστεί το τυχαίο με όρους αιτιότητας; Για παράδειγμα, κινητήρια δύναμη της φυσικής προσαρμοστικότητας είναι

οι μεταλλάξεις. Αν όμως οι μεταλλάξεις είναι κάτι τυχαίο, σπάνιο, απρόβλεπτο και ανώμαλο, πώς μπορούν να προσδιοριστούν ποσοτικά, όταν τα συστήματα επιστημονικής γνώσης βασίζονται στη σπουδαιότητα της πρόβλεψης και στην αναγνώριση των τυπικών χαρακτηριστικών ενός είδους;

Μήπως μπορούμε να πούμε, με κάποια έστω βεβαιότητα, ότι υπάρχουν αναλογίες ανάμεσα στην κοινωνική ανάπτυξη και αυτό το μοντέλο βιολογικής ανάπτυξης; Μοιάζει τελείως απίθανο ο πολιτισμός και η φύση να προχωρούν με παρόμοιο τρόπο. Οι δυνάμεις που επενεργούν στον πολιτισμό δεν φαίνεται να είναι ούτε τυφλές ούτε τυχαίες. Δεν μπορούμε βέβαια να αρνηθούμε την ύπαρξη χαοτικών στιγμών στην κοινωνική ανάπτυξη, όμως αντίθετα απ' ό,τι στη βιολογική εξέλιξη αυτές δεν αποδίδουν τη συνολική εικόνα. Η πολιτισμική εξέλιξη, αν υπάρχει τέτοιο πράγμα, φαίνεται να είναι σε μεγάλο βαθμό εσκεμμένη και υποκείμενη σε κανόνες. Δομείται ως αποτέλεσμα της κατανομής των δυνάμεων, οι οποίες αναπτύσσονται είτε ως αρνήσεις είτε ως καταφάσεις.

Πολιτισμός και αιτιότητα

Αυτό που ονομάζεται ιστορία βασίζεται στις διαρκείς μεταμορφώσεις της εξουσίας με την πάροδο του χρόνου. Η εξουσία εκδηλώνεται με άπειρες μορφές, τόσο ως υλικά τεχνουργήματα όσο και ως ιδεατές αναπαραστάσεις, όπως η αρχιτεκτονική, η τέχνη, η γλώσσα, οι νόμοι, οι κανόνες, τα δίκτυα σχέσεων κ.ο.κ., με λίγα λόγια ως πολιτισμός. Μελετώντας είτε τον πολιτισμό είτε την ιστορία, φαίνεται λογικό να υποστηρίξουμε ότι η εξέλιξη (με τη βιολογική της έννοια) παίζει ελάχιστο ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής δομής ή δυναμικής. Για παράδειγμα, η ιστορία του βιομηχανικού καπιταλισμού καλύπτει χρονικά μόνο 200 χρόνια. Στο χρονοδιάγραμμα της εξέλιξης, αυτό το διάστημα μόλις και μετά βίας καταγράφεται. Τα βιολογικά συστήματα των ανθρώπων δεν έχουν αλλάξει σημαντικά στη διάρκεια αυτής της περιόδου, κι ούτε στα τελευταία 10.000 χρόνια, και άρα θα ήταν ανόητο να σκεφτούμε ότι η εξέλιξη έπαιξε οποιονδήποτε αιτιώδη

ρόλο στην ανάπτυξη του καπιταλισμού. Στην πραγματικότητα, η φαινομενικά εξελικτική προσαρμογή του ανθρώπινου είδους (ένα θηλαστικό που προσαρμόζεται χάρη στη νοημοσύνη του) το τοποθετεί σε μια μετα-εξελικτική θέση. Καθώς οι άνθρωποι διαθέτουν δυνατότητες προηγμένης επικοινωνίας, με τη χρήση μιας γλώσσας ικανής να μορφοποιεί αφηρημένες ιδέες, σε συνδυασμό με την ικανότητά τους να επηρεάζουν ή ακόμα και να ελέγχουν στοιχεία του σώματος και του περιβάλλοντος, έχουν τουλάχιστον προσωρινά επιφέρει αναστροφές σε σημαντικούς τομείς της εξελικτικής δυναμικής. Σε μια πληθώρα περιπτώσεων, το σώμα και το περιβάλλον δεν καθορίζουν τη μοίρα της “ανθρωπότητας”· μάλλον η “ανθρωπότητα” καθορίζει τη μοίρα του σώματος και του περιβάλλοντος. Αντίθετα με την εξελικτική διαδικασία, η κοινωνική ανάπτυξη είναι πάνω απ’ όλα μια διαδικασία εξορθολογισμένη και σχεδιασμένη.

Αν δεχτεί κανείς την πρόταση ότι η κοινωνική ανάπτυξη είναι μια εξορθολογισμένη διαδικασία (και ίσως υπερεξορθολογισμένη στο παν-καπιταλιστικό καθεστώς), είναι δυνατόν οι αρχές της εξελικτικής θεωρίας, όπως η φυσική επιλογή ή η ικανότητα προσαρμογής, να έχουν κάποια επεξηγηματική αξία; Μοιάζει απίθανο. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει τίποτε “φυσικό” στη φυσική επιλογή. Σε επίπεδο πληθυσμών, αυτοί που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες να εξαλειφθούν πρόωρα δεν έχουν επιλεγεί χάρη σε μια τυφλή φυσική διαδικασία· είναι μάλλον οι λεγόμενοι αναλώσιμοι πληθυσμοί. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, το πρόβλημα των άστεγων υφίσταται όχι επειδή δεν υπάρχει επαρκής τροφή και στέγη για κάθε πολίτη, ούτε επειδή αυτό το κοινωνικό στρώμα είναι ανίκανο, αλλά γιατί οι αρχές έχουν επιλέξει ν’ αφήσουν τους άστεγους στην παρούσα κατάσταση. Η διαδικασία επιλογής στη συγκεκριμένη περίπτωση εκπορεύεται από κάπου και δεν είναι καθόλου τυφλή και τυχαία. Η επιλογή στην εποχή του παν-καπιταλισμού (και στο μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης ιστορίας) γίνεται στη βάση πολιτισμικών χαρακτηριστικών που θα διαιωνίσουν το σύστημα και θα διατηρήσουν την ισχύουσα δομή εξουσίας. Πρόκειται για μια διαδικασία εσκεμμένη, αυτοαναπαραγόμενη και στη

χειρότερη εκδοχή της συστηματική – με άλλα λόγια έντονα ορθολογική.

Η έννοια της ικανότητας προσαρμογής / καταλληλότητας ακολουθεί την ίδια άτυχη πορεία. Αν την τοποθετήσει κανείς έξω από το αρχικό βιολογικό της πλαίσιο, σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, η δυνατότητά της να παρέχει εξηγήσεις εξατμίζεται. Όταν η έννοια της ικανότητας προσαρμογής αναφέρεται σε ένα σκόπιμα δημιουργημένο περιβάλλον, μεταμορφώνεται από σχετικά ουδέτερη σε έντονα φορτισμένη με αξία. Αντίθετα από τη βιολογική έννοια της ικανότητας προσαρμογής, που εκτιμάται βάσει των εμφανιζόμενων αποδείξεων επιβίωσης, η κοινωνιολογική έννοια της ικανότητας προσαρμογής λειτουργεί μειωτικά για ένα τμήμα του πληθυσμού και στη συνέχεια προβάλλεται και εγγράφεται στο σύνολο του πληθυσμού. Τα αξιολογικά χαρακτηριστικά (ομορφιά, ευφυΐα, "κανονική" σωματική διάπλαση κ.λπ.), που συνιστούν αυτή την ικανότητα, διαμορφώνονται με ελεγχόμενο τρόπο από φορείς της εξουσίας που χαράζουν την κοινωνική πολιτική και ελέγχουν τη διαχείριση και διανομή των προτύπων. Σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που έχει επιλύσει τις απαιτήσεις της παραγωγής, η έννοια της ικανότητας προσαρμογής δεν έχει άλλο νόημα παρά να διακρίνει τα αποδεκτά υποκείμενα από τα "παρεκκλίνοντα", τα οποία περιθωριοποιεί και/ή εξαλείφει. Αναμφίβολα, όταν η ικανότητα προσαρμογής τοποθετείται σ' ένα κοινωνιολογικό πλαίσιο, γίνεται μία αποκρουστική ιδεολογική σφραγίδα, αντιπροσωπευτική των επιταγών της πολιτικής οικονομίας που την ανέδειξε.

Η φύση ως ιδεολογία

Πριν τρεις δεκαετίες, ο Roland Barthes έστειλε στο πολιτικό στερέωμα μια φωτοβολίδα που προειδοποιούσε για τα καταστροφικά από κοινωνική άποψη αποτελέσματα της χρήσης της φύσης ως κώδικα νομιμοποίησης της κοινωνικής αξίας. Σύμφωνα με τους εξουσιαστικούς κανόνες, το κοινωνικό πεδίο διαιρείται σε φυσικό και αφύσικο (διεστραμμένο). Οτιδήποτε έχει αξία και λειτουργεί προς όφελος των φορέων εξουσίας ενός δεδομένου κοινωνικού συστήματος κωδι-

κοποιείται ως φυσικό, ενώ οτιδήποτε αρνείται τις επιταγές του συστήματος και υποκινεί εναλλακτικές ή αντιστασιακές μορφές κοινωνικής δράσης και οργάνωσης κωδικοποιείται ως αφύσικο μέσα στον κόσμο της αναπαράστασης. Όμως αυτό το δυαδικό σύστημα είναι περισσότερο πολύπλοκο. Δεδομένου ότι μία από τις αξίες των φορέων εξουσίας είναι η στρατιωτικοποίηση σε κάθε της μορφή, μια ανοιχτή πληγή χάσκει καθώς το κοινωνικό οικοδόμημα σχίζεται από αλληλοσυγκρουόμενες ιδεολογικές δυνάμεις. Από τη μια, βλέποντας τη φύση με μια ιδιαίτερα ευγενή αντίληψη, αυτή θεωρείται ηθική και αγνή, και ως εκ τούτου καλή. Άρα ό,τι είναι φυσικό είναι επίσης και καλό. Κι από την άλλη, όταν προσλαμβάνεται μέσα από το εξελικτικό ιδεολογικό φίλτρο ως ένα βασίλειο όπου μόνον οι δυνατοί επιβιώνουν στο λουτρό αίματος της ζωής, η φύση γίνεται απεχθής, επικίνδυνη και πέραν της ηθικής. Άρα ό,τι είναι φυσικό (κυρίαρχο) πρέπει να απωθηθεί. Ο ιδεολογικός ρόλος του κώδικα της φύσης γίνεται διπλός· η φύση θεωρείται συγχρόνως επιβλαβής και χρήσιμη, και ως εκ τούτου ο κώδικας μπορεί να ταλαντεύεται από τη μία σημασία στην αντίθετή της. Το μόνο που έχει να κάνει η εξουσία είναι να τοποθετήσει σ' ένα πλαίσιο τον κώδικα κι αυτός θα μιλάει τη γλώσσα που επιθυμούν οι κοινωνικοί φορείς που έχουν τη δύναμη να τον θέσουν σε λειτουργία. Συγχρόνως, για να λειτουργήσει αυτός ο κώδικας ελέγχου, πρέπει η έμφυτη αντίφασή του να επουλωθεί δίχως σημάδια. Κι αυτό γίνεται με τις θεαματικές εικόνες που εκπέμπονται μέσα στους διαχωρισμούς της καθημερινής ζωής.

Είναι μάλλον προφανές ότι η εισαγωγή στο ιδεολογικό οικοδόμημα νομιμοποιημένων θεωριών για τις δυνάμεις που επενεργούν στη φύση (στην περίπτωση του παν-καπιταλισμού, της εξελικτικής θεωρίας) είναι αναγκαία για τη λειτουργία αυτού του γενικού συστήματος κωδικοποίησης. Μ' αυτόν τον τρόπο, τόσο τα εποικοδομητικά χαρακτηριστικά ενός καθεστώτος όσο και οι παθολογικά μηδενιστικές και καταστροφικές του τάσεις μπορούν να κωδικοποιηθούν ως φυσικά, ακόμη κι αν (κι ίσως ιδίως όταν) στρέφονται ενάντια σε άλλους ανθρώπους! Έτσι ο κώδικας λειτουργεί πραγματικά

συνολικά. Δεν χρειάζεται να γίνει δυο κομμάτια, μ' αδιαπέραστα για την εξουσία σύνορα. Η εξουσία μπορεί ατιμώρητα να καταλάβει όλο τον κοινωνικό χώρο, τόσο τον κανονικό όσο και τον παρεκκλίνοντα, με σκοπούς εποικοδομητικούς ή καταστροφικούς.

Βιο-κίνδυνοι

Όταν ο σκοτεινός κώδικας της φύσης (η επιβίωση του πλέον προσαρμόσιμου) εφαρμόζεται αποτελεσματικά σ' έναν δεδομένο πληθυσμό, ο γενοκτονικός μηδενισμός μετατρέπεται σε αποδεκτή κοινωνική δραστηριότητα. Ο κώδικας νομιμοποιεί και μεταμφιέζει τη στρατιωτική επίθεση για την κατάκτηση εδαφών και πλουτοπαραγωγικών πηγών, ενώ συγχρόνως η επιδίωξη της καθαρότητας μπορεί να αποτελεί έναν ακόμη παράλληλο στόχο, όπως στην περίπτωση της ναζιστικής Γερμανίας. Σήμερα, υπάρχει μια αλλαγή κλίματος· η γενοκτονία γίνεται ολοένα και λιγότερο ζήτημα εδαφών και πηγών, και περισσότερο επιδίωξης της καθαρότητας. Την εποχή του πρώιμου κεφαλαίου, όταν ο γρίφος της παραγωγής δεν είχε ακόμη λυθεί, ο σφετερισμός περιοχών και πλουτοπαραγωγικών πηγών ήταν ο βασικός λόγος για μια γενοκτονία. Τα παραδείγματα είναι, φυσικά, πασίγνωστα: η γενοκτονία των κουλάκων από τον Στάλιν, ή των ιθαγενών στις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η επιδίωξη της καθαρότητας (ιδεολογικής καθαρότητας στην πρώτη περίπτωση και φυλετικής στη δεύτερη) αποτελούσε ένα δευτερεύον στοιχείο, που λειτουργούσε κυρίως ως ρητορική δικαιολόγηση των ενεργειών. Μπορεί, βεβαίως, να δει κανείς γενοκτονίες, χαρακτηριστικές του πρώιμου κεφαλαίου, στον τρίτο κόσμο, όπου εξαιτίας του αυτοκρατορικού σχεδιασμού η παραγωγή δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του πληθυσμού. Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για βιομηχανικά έθνη που βρίσκονται σε μια διαδικασία αποσταθεροποίησης, όπως η Βοσνία. Στην εποχή, όμως, του ύστερου κεφαλαίου του πρώτου κόσμου, με την καταναλωτική του κουλτούρα, τα διεθνή media, την παγκόσμια αγορά και την περίσσεια προϊόντων, οι άμεσες στρατιωτικές ενέργειες μοιάζουν λιγότερο αναγκαίες, αφού οι γεωγραφικές περιοχές τείνουν να υποτιμηθούν.

Τη στιγμή που η οικονομική επέκταση μέσω της εδαφικής κατοχής τείνει να εξαφανιστεί, η επιδίωξη της καθαρότητας (προσαρμοστικότητας/καταλληλότητας) απομένει μόνη της ως κύριος λόγος για γενοκτονίες. Σήμερα, ο γενοκτονικός μηδενισμός τείνει προς την εξολόθρευση της "παρεκκλίνουσας" υποκειμενικότητας. Αυτή η νέα μορφή μηδενισμού είναι πολύ πιο ύπουλη. Η εποχή των στρατοπέδων θανάτου που ήταν σχεδιασμένα για τη μέγιστη αποτελεσματικότητα έχει τελειώσει και τη θέση τους καταλαμβάνουν φυλακές, γκέτο και χώροι παραμελημένοι από την οικονομία. Εμφανίζοντας τις συνθήκες ακραίας στέρησης σαν μέρος της φυσικής τάξης πραγμάτων, η ορθολογική εξουσία μπορεί να εξαλείψει πληθυσμούς ολόκληρους δίχως άμεση στρατιωτική δράση. Σε μερικές περιπτώσεις, ο λεγόμενος πλεονάζων πληθυσμός θα συμμετάσχει στην ίδια του την καταστροφή, αφού τα άτομα εξαναγκάζονται λόγω των τεχνητά δημιουργημένων αναγκών και των πιέσεων του περιβάλλοντος να κάνουν ό,τι είναι απαραίτητο για να αποκτήσουν αυτά που έχουν στερηθεί. Οι πράξεις τους θα αναμεταδοθούν από τα media ως εκφράσεις των επικίνδυνων φυσικών χαρακτηριστικών συγκεκριμένων φυλών, εθνοτήτων ή τάξεων που χρειάζεται να ελεγχθούν. Κατά ειρωνικό τρόπο, δραστηριότητες και περιβάλλοντα που έχουν προκύψει βάσει σχεδίου εμφανίζονται ως εκφράσεις της φύσης και αποδείξεις για τη θεωρία της καταλληλότητας/προσαρμοστικότητας.

Τυχαίες ευκαιρίες προσφέρονται επίσης για εκμετάλλευση. Τα πρώτα χρόνια της κρίσης του AIDS στις ΗΠΑ, όταν ο ιός φαινόταν να προσβάλλει μόνο ομοφυλόφιλους άνδρες, χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών και Αϊτινούς, η κυβέρνηση Reagan εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία για να εξαλείψει ορισμένα "εκφυλισμένα" τμήματα του πληθυσμού· στο κάτω-κάτω ήταν αφύσικοι, ακάθαρτοι και ακατάλληλοι. Αρνούμενη να παρέμβει ή έστω να αναγνωρίσει την ύπαρξη του ιού, η κυβέρνηση επέτρεψε την εξάπλωση της επιδημίας από το 1981 μέχρι το 1985. Χρειάστηκε να συνειδητοποιήσουν ότι το AIDS δεν θα περιοριστεί στα λεγόμενα παρεκκλίνοντα τμήματα του πληθυσμού, για να εγκρίνουν πολιτικά μέτρα για τη συγκράτηση του ιού και τον έλεγχο των συμπτωμάτων του.

Ο σχεδιασμένος θάνατος ολόκληρων πληθυσμών με την παραμέλησή τους δεν αποτελεί πρόσφατη καινοτομία. Η γενοκτονία των Ιρλανδών τον καιρό του λιμού εξαιτίας της ασθένειας του φυτού της πατάτας υποδεικνύει σίγουρα ότι η στρατηγική αυτή χρησιμοποιείται από παλιά (αν και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η συγκεκριμένη γενοκτονία έγινε κυρίως για εδάφη και πλουτοπαραγωγικές πηγές και λιγότερο για λόγους καθαρότητας). Ο θάνατος εξαιτίας της παραμέλησης υπενθυμίζει με επιμονή ότι ο κοινωνικός δαρβινισμός και οι υποδείξεις του Malthus και του Spencer ενάντια στην κοινωνική πρόνοια κατά την εποχή του πρώιμου κεφαλαίου εξακολουθούν να υπάρχουν και μάλιστα ενισχύονται ξανά.

Για να γίνονται αντιληπτές ως νόμιμες (φυσικές) οι ενέργειες που επιτρέπουν μια γενοκτονία, το κοινό πρέπει να συμμερίζεται την ευγονική ιδεολογία. Πρέπει να πιστεύει ότι το ανθρώπινο είδος ακολουθεί μια βιολογική πορεία που τείνει στην τελειοποίηση μέσω μιας διαδικασίας επιλογής. Πρέπει να πιστεύει ότι ορισμένοι πληθυσμοί είναι περισσότερο κατάλληλοι από άλλους. Πρέπει να θέλει να μιμείται τους κατάλληλους και να εμφορείται από την πίστη ότι οι ακατάλληλοι θα εξοντωθούν. Αν αυτή η πίστη στεριώσει, οι κοινωνικοί φορείς εξουσίας δεν έχουν παρά να εισαγάγουν το ιδεολογικό σύστημα σε μια συγκεκριμένη κοινωνική στιγμή για να καρποφορήσει μια πολιτική οικονομία κωδικοποιημένη κατευθείαν στη σάρκα. Επιστρέφοντας στην αναγγελία της Ars Electronica, μπορούμε να παρατηρήσουμε ένα ενδεικτικό σημείο αυτής της διαδικασίας όταν διαβάζουμε: «*Σύνθετα εργαλεία και τεχνολογίες αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εξελικτικής "ικανότητας προσαρμογής" μας. Γονίδια που δεν είναι ικανά να συμβαδίσουν μ' αυτήν την πραγματικότητα δεν πρόκειται να επιβιώσουν την επόμενη χιλιετία*». Ποιοι επωφελούνται από παρόμοιες αντιλήψεις; Αυτοί που κερδίζουν περισσότερο από την ανάπτυξη του τεχνοκρατικού παν-καπιταλισμού. Δεν υπάρχει ούτε ίχνος απόδειξης ότι η φύση επιλέγει γονίδια βάσει της προδιάθεσης στη χρήση σύνθετων εργαλείων. Στην πραγματικότητα, αν η επιβίωση θεωρηθεί αποτέλεσμα της προσαρμοστικότητας/καταλληλότητας, όσοι χρησιμοποιούν σύνθετα εργαλεία αποτελούν

σταθερά μια μικρή μειονότητα, γεγονός που θα σήμαινε ότι είναι οι λιγότερο κατάλληλοι. Η πλειοψηφία των ειδών, που μάλιστα συνεχίζουν να αυξάνονται, δεν χρησιμοποιεί σύνθετα εργαλεία. (Αυτό που είναι πραγματικά παράδοξο είναι ότι αυτού του είδους η ρητορική υπαινίσσεται ότι η “ποιότητα ζωής” αποτελεί ένα χαρακτηριστικό που αποδεικνύει την προσαρμοστικότητα. Είναι μια περίεργη επιστροφή στην καλβινιστική πίστη ότι η απολαβή οικονομικής αφθονίας είναι σημάδι της εύνοιας του Θεού.) Μοιάζει εξίσου πιθανό τα σύνθετα εργαλεία να είναι σημάδια εκφυλισμού ή ακόμη και η αρχή της καταστροφής ενός είδους. Το βέβαιο είναι ότι οι φορείς εξουσίας που σχεδιάζουν σήμερα την κοινωνική πολιτική επιλέγουν και ανταμείβουν προς το παρόν όσους μπορούν να χρησιμοποιούν σύνθετα εργαλεία και τιμωρούν όσους δεν μπορούν· και ότι αυτή η εσκεμμένη διαδικασία περνάει ενίοτε για φυσική εξέλιξη.

Η σαρωτική καταδίκη όσων βρίσκονται έξω από την κουλτούρα της τεχνολογίας, οι οποίοι εμφανίζονται σύμφωνα με αυτή τη γραμμή σκέψης ως “απροσάρμοστοι”, δεν προμηνύει τίποτα καλό για τις λιγότερο κορεσμένες από την τεχνολογία κοινωνίες. Στη ρητορική αυτή ξαναβρίσκονται ίχνη της αποικιοκρατικής αντίληψης, αν σκεφτεί κανείς ότι η μεγάλη πλειοψηφία των μη δυτικών φυλών και εθνοτήτων δεν έχει πρόσβαση στην «τεχνοκουλτούρα». Συγχρόνως, η αποικιοκρατική αντίληψη αναμορφώνεται για να εξυπηρετήσει τη μεταπολεμική κουλτούρα της τεχνολογίας. Καθώς οι γυναίκες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας στη γραφειοκρατία και την τεχνοκρατία, η καταλληλότητα/προσαρμοστικότητα που καθοριζόταν από βιολογικά χαρακτηριστικά αρχίζει να αντικαθίσταται από μια καταλληλότητα/προσαρμοστικότητα που καθορίζεται από τη συμπεριφορά. Μ’ αυτόν τον τρόπο, οι φορείς εξουσίας αποκτούν ένα άλλοθι που κρύβει τα ίχνη της αποικιοκρατικής αντίληψης που υπάρχουν στην τεχνοκουλτούρα και τους επιτρέπει συγχρόνως να ενσωματώνουν “κατάλληλα” άτομα που προέρχονται από “ακατάλληλους” πληθυσμούς.

Συμπέρασμα

Στην προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί η εξελικτική θεωρία στην ανάλυση της πολιτισμικής ανάπτυξης προκύπτουν δύο βασικά προβλήματα. Κατ’ αρχήν, το να παρουσιάζεις την πολιτισμική ανάπτυξη ως ανάλογη με τη βιολογική ανάπτυξη είναι άτοπο. Η παρομοίωση μιας τυφλής διαδικασίας διαμόρφωσης των ειδών σ’ ένα χαοτικό, ανεξέλεγκτο περιβάλλον απ’ τη μια, με μια ορθολογικά σχεδιασμένη διαδικασία κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης σ’ ένα τακτικό, ελεγχόμενο περιβάλλον από την άλλη, στερείται βάσης. Ορισμένες οπισθοδρομικές αντιλήψεις για την πολιτισμική ανάπτυξη, όπως η θεία πρόνοια, η πρόοδος και το πεπρωμένο, έχουν μεγαλύτερη ερμηνευτική αξία, γιατί αναγνωρίζουν τουλάχιστον την ύπαρξη σχεδίου στην πολιτισμική δυναμική και συνεπάγονται εντέλει την παρουσία μιας δομής εξουσίας μέσα στο πολιτισμικό περιβάλλον. Η εξελικτική θεωρία, στην κοινωνική της εφαρμογή, κλείνει τα μάτια στη μεταβλητή της εξουσίας, πόσο μάλλον στις ανισότητες της κατανομής της.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι ιστορικό. Η εφαρμογή της εξελικτικής θεωρίας υπήρξε σταθερά η θεμελιώδης ρητορική και δικαιολογία των κοινωνικών θηριωδιών τα τελευταία 150 χρόνια· γιατί λοιπόν να θέλει κανείς ν’ ανοίξει ξανά αυτό το κουτί της Πανδώρας; Σε μια εποχή κατά την οποία η ανάπτυξη βιοτεχνολογικών προϊόντων και υπηρεσιών θα επιτρέψει την εγγραφή των επιταγών της πολιτικής οικονομίας κατευθείαν στη σάρκα και τον αναπαραγωγικό κύκλο, γιατί να θέλει κανείς να χρησιμοποιήσει ένα θεωρητικό σχήμα που είναι ελάχιστα διαφωτιστικό, και το οποίο αν περάσει μέσα από τα φίλτρα των παν-καπιταλιστικών media θα προωθήσει την ευγονική ιδεολογία; Δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι σε κάθε έρευνα με σκοπό την απόκτηση γνώσης υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες τα στοιχεία που θα συλλεχθούν να χρησιμοποιηθούν λανθασμένα· στην περίπτωση όμως της εξελικτικής θεωρίας, οι ιστορικές αποδείξεις ότι σίγουρα θα χρησιμοποιηθεί λανθασμένα είναι συντριπτικές. Δεν πρόκειται καν για μια ασαφή κατάσταση που “παίζεται”, και οι καλές

προθέσεις των ατόμων που ενστερνίζονται αυτή τη θεωρία δεν θα τη σώσουν από την καπιταλιστική της οικειοποίηση και αναμόρφωση για την καλύτερη εξυπηρέτηση των εξουσιαστικών και μηδενιστικών ροπών της.

3

Η ενηλικίωση της μηχανής της σάρκας

Στον αιώνα που πέρασε, οι δύο μηχανές που αποτελούν τον βασικό εξοπλισμό του κράτους έφτασαν σ' ένα τέτοιο επίπεδο εξειδίκευσης που καμιά τους δεν φαίνεται να μπορεί να υπερβεί. Στα επόμενα χρόνια θα ακολουθήσουν πολλές γενιές εκλέπτυνσης αυτών των πολύπλοκων μηχανισμών: της πολεμικής και της οπτικής μηχανής. Προς το παρόν, ωστόσο, τα όρια της ισχύος τους έχουν παγιωθεί.

Η πολεμική μηχανή είναι ο μηχανισμός της βίας· η οργάνωσή της επιτρέπει τη διατήρηση εκείνων των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων που ενισχύουν τη διαρκή ύπαρξή της στον κόσμο. Η πολεμική μηχανή αναλώνει τους παγκόσμιους πόρους σε απόρρητες τελετουργίες αχρηστίας (παραδείγματος χάριν, πυραυλικά συστήματα που έχουν σχεδιαστεί για να μην χρησιμοποιηθούν ποτέ, αλλά για να παρασύρουν τα ανταγωνιστικά συστήματα βίας σε αγώνες ταχύτητας παραγωγής πολεμικής τεχνολογίας), καθώς και σε θεάματα μάταιων σφαγών (όπως εκείνη του Περσικού Κόλπου). Η Δύση αντιμετωπίζει την ιστορία της πολεμικής μηχανής σαν να ήταν η Ιστορία η ίδια (μολονότι κατά τον 19ο αιώνα ξεκίνησε κάποια αντίσταση σ' αυτή την αντίληψη), και, παρόλο που η πολεμική μηχανή δεν ακολούθησε μια αδιατάρακτη πορεία ανάπτυξης, εξαιτίας στιγμών αδράνειας που οφείλονταν σε φυσικές καταστροφές ή πολιτισμική εξουθένωση, οι μηχανές της συνέχισαν να δουλεύουν με σκοπό να πραγματοποιήσουν εκείνη την ιστορική κατα-

σκευή που θα τους επέτρεπε να αποτελέσουν το σύνολο της κοινωνικής ύπαρξης. Σήμερα έχει φτάσει στο αποκορύφωμά της: μια βία τέτοιας έντασης, ώστε η εξαφάνιση των ειδών να μην είναι απλώς δυνατή αλλά και πιθανή. Υπ' αυτές τις συνθήκες στρατιωτικοποίησης, η ανθρώπινη κατάσταση γίνεται κατάσταση διαρκούς συναγερμού και προετοιμασίας για την τελική στιγμή του συλλογικού θανάτου.

Το πασίγνωστο συμπλήρωμα της πολεμικής μηχανής είναι η οπτική μηχανή, η οποία έχει δύο στόχους: να οριοθετεί το χώρο του βίαιου θεάματος και της θυσίας και να ελέγχει τη συμβολική τάξη πραγμάτων. Η πρώτη αποστολή εκτελείται με την επιτήρηση και χαρτογράφηση κάθε είδους χώρου, από τον γεωγραφικό έως τον κοινωνικό. Μέσω της ανάπτυξης τεχνολογιών απεικόνισης που βασίζονται σε δορυφόρους, και σε συνδυασμό με δίκτυα υπολογιστών που ταξινομούν, αποθηκεύουν και ανακτούν τεράστιες ποσότητες οπτικών πληροφοριών, έχει κατασκευαστεί μια ολιστική αναπαράσταση του κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού και γεωγραφικού τοπίου, που επιτρέπει μια σχεδόν τέλεια επιτήρηση όλων των περιοχών, από τη μικρότερη ως τη μεγαλύτερη. Με τη βοήθεια αυτών των τεχνικών οπτικοποίησης, κάθε κατάσταση ή πληθυσμός που κρίνεται ακατάλληλος για τη διαιώνιση της πολεμικής μηχανής μπορεί να μπει στο στόχαστρο και να θυσιαστεί ή να ελεγχθεί.

Η δεύτερη λειτουργία της οπτικής μηχανής, δηλαδή ο έλεγχος της συμβολικής τάξης, έγκειται στο καθήκον της να γεννά αναπαραστάσεις που κανονικοποιούν την κατάσταση πολέμου στην καθημερινή ζωή και κοινωνικοποιούν τις νέες γενιές σύμφωνα με μηχανικούς ρόλους και ταυτότητες. Αυτές οι αναπαραστάσεις παράγονται χρησιμοποιώντας κάθε είδους τεχνολογία απεικόνισης, από το απλό πινέλο ως την υψηλή τεχνολογία των υπερ-υπολογιστών. Στη συνέχεια, οι εικόνες διανέμονται μέσω των μαζικών media, στο πλαίσιο ενός ακατάπαυστου μπαράζ οπτικής διέγερσης. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κανείς –ούτε για μια στιγμή– δεν μπορεί να ξεφύγει από τις επιταγές της οπτικής μηχανής, όλα τα τεχνουργήματα και τα αρχιτεκτονήματα φέρουν ιδεολο-

γικές υπογραφές. Αυτή η στρατηγική έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα, αλλά, σε συνδυασμό με την ταχύτητα και την εξάλειψη των χωρικών περιορισμών των μαζικών media, η οπτική μηχανή έχει πλέον τη δύναμη να περιβάλλει ολόκληρη την υδρόγειο με το θέαμά της. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κόσμος θα ομογενοποιηθεί. Η μηχανή έχει την ευαισθησία να καταλαβαίνει ότι η διαφορετικότητα είναι και χρήσιμη και αναγκαία. Ωστόσο ο κόσμος θα ομογενοποιηθεί, κατά μία γενική έννοια. Τώρα που οι μηχανές διασυνδέονται σε παγκόσμιο επίπεδο και με συγκεκριμένο τρόπο με την ιδεολογία και τις πρακτικές του παν-καπιταλισμού, είναι βέβαιο ότι ένας υπερεξορθολογισμένος κύκλος παραγωγής και κατανάλωσης –υπό την εξουσία ενός νομαδικού εταιρικο-στρατιωτικού ελέγχου– θα γίνει η κατευθυντήρια δυναμική της εποχής μας. Ο βαθμός εφαρμογής αυτής της αρχής σε κάθε συγκεκριμένο πληθυσμό ή επικράτεια ποικίλει και υπολογίζεται βάσει της αύξησης του κέρδους (φόρου υποτέλειας στην πολεμική μηχανή) στη συγκεκριμένη περιοχή ή από τον συγκεκριμένο πληθυσμό.

Παρά το γεγονός ότι αυτές οι μηχανές έχουν σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωθεί, φαίνεται πως εξακολουθεί να λείπει ένα απαραίτητο συστατικό. Καθώς η αναπαράσταση έχει κωδικοποιηθεί παγκόσμια και ορθολογικά, σύμφωνα με τις επιταγές του παν-καπιταλισμού, η σάρκα στην οποία εγγράφονται αυτές οι κωδικοποιήσεις εξακολουθεί να αναπαράγεται και να αναπτύσσεται με έναν ελάχιστα εργαλειακό τρόπο. Βεβαίως, η μηχανή της σάρκας έχει συμπορευτεί με την πολεμική και την οπτική μηχανή από την αρχαιότητα, αλλά σε σχέση μ’ εκείνες παρουσιάζει αργότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Αυτό ισχύει κυρίως στη Δύση, όπου οι πρακτικές στους τομείς της υγείας, της ιατρικής, της γενετικής μηχανικής ή του ανασυνδυασμού των οργανισμών έχουν διαχωριστεί πλήρως από ανορθολογικές πρακτικές (κυρίως πνευματικές). Ακόμα κι όταν, μετά την Αναγέννηση, εκκοσμικεύτηκαν, αυτές οι πρακτικές έχουν υπάρξει λιγότερο επιτυχημένες –σε σύγκριση με τις αντίστοιχές τους– όσον αφορά στη διασφάλιση της συνέχειας συγκεκριμένων καθεστώτων κρατικής εξουσίας. Η πολεμική και η οπτική μηχανή έχουν εκτελέσει τις σημα-

ντικές αποστολές τους: τη δυνατότητα της εξαφάνισης των ειδών (η μεν) και την παγκόσμια χαρτογράφηση και τη μαζική διανομή ιδεολογικώς κωδικοποιημένων αναπαραστάσεων (η δε). Σε αντίθεση μ' αυτές, η μηχανή της σάρκας έχει αποτύχει πλήρως να δώσει συγκεκριμένη μορφή στον κόσμο της παγκόσμιας ευγονικής που ονειρεύεται.

Η πολιτισμική καθυστέρηση θα μπορούσε να προσφέρει μιαν απλή εξήγηση γι' αυτή την αναπάντεχη στασιμότητα της μηχανής της σάρκας· καθώς η Δύση πέρασε από μια φεουδαλική σε μια καπιταλιστική οικονομία, η επίδειξη των πλεονεκτημάτων της εξορθολογισμένης παραγωγής εν συγκρίσει με τον πόλεμο ήταν μια σχετικά εύκολη υπόθεση. Ο εθνικός πλούτος και η επέκταση των συνόρων έφεραν σαφώς την ένδειξη των καταλοίπων της φεουδαλικής ιδεολογίας με την οποία συνδυάστηκαν αρμονικά. Η πίστη, για παράδειγμα, ότι υπήρχε μια αποστολή, ένα πεπρωμένο που έπρεπε να εκπληρωθεί, δεν ερχόταν σε αντίθεση με τον χριστιανικό επεκτατισμό. Ο πόλεμος, η οικονομία, η πολιτική, η ιδεολογία (που υπόκειται σε αλλαγές βραδύτερα από τα άλλα κοινωνικά φαινόμενα) εξακολουθούσαν να εργάζονται για έναν κοινό σκοπό (την απόλυτη κυριαρχία). Ο εξορθολογισμός της σάρκας, ωστόσο, δεν μπορούσε να βρει σημείο επαφής με μια ιδεολογία θεολογικών αποχρώσεων· μπορούσε να συνυπάρχει παράλληλα, αλλά όχι να τέμνεται με αυτήν. Γι' αυτό το λόγο, δεν θα έπρεπε να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ένας από τους πατέρες της ιδεολογίας της μηχανής της σάρκας ήταν άνθρωπος του Θεού. Στο έργο του Τόμας Μάλθους παρουσιάζεται το ιδεολογικό δίλημμα που τίθεται στη μηχανή της σάρκας τη στιγμή ακριβώς του περάσματος από τη φεουδαλική στην καπιταλιστική οικονομία.

Ο Μάλθους υποστήριζε ότι η σάρκα δεν χρειάζεται να εξορθολογιστεί μέσω εκκοσμικευμένου σχεδιασμού, καθώς είναι ήδη εξορθολογισμένη από τη θεία τάξη του κόσμου που σχεδίασε ο ίδιος ο Θεός. Μολονότι η ανορθολογική επιθυμία του προπατορικού αμαρτήματος μπορεί να εγγυηθεί την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού, ο Θεός έχει τοποθετήσει "φυσικά εμπόδια" στον πληθυσμό, ώστε να γεννιούνται μό-

νον όσοι είναι αναγκαίοι. Οι απολίτιστες χαμηλότερες τάξεις μπορούν να ενθαρρύνονται να αποκτήσουν όσα παιδιά θέλουν, δίχως το φόβο ότι θα ανατρέψουν τους κατόχους της θείας χάριτος, μια που ο Θεός ξεδιαλέγει τους καλούς από τους κακούς με λοιμούς, ασθένειες και άλλες φυσικές καταστροφές. Γι' αυτό το λόγο, η σάρκα θα μπορούσε να αφεθεί στην αυτονομία της, δίχως ανθρώπινη παρέμβαση, και η πρόοδος του ανθρώπου θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της οικονομικής προόδου. Η φιλοσοφία του Σπένσερ, μισόν αιώνα αργότερα, συμπλήρωσε αυτή τη θέση υποστηρίζοντας ότι οι ικανοί για επιβίωση θα επιλέγονταν με τρόπο φυσικό, στην κοινωνική σφαίρα. Οι πιο επιδέξιοι, ευφυείς, όμορφοι, αθλητικοί κ.λπ. θα επιλέγονταν με φυσικό τρόπο από την ίδια την κοινωνική δομή, δηλαδή από τον "ανοιχτό" καπιταλιστικό ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, η μηχανή της σάρκας εξακολουθούσε να μην απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Ωστόσο, ο Σπένσερ έδρασε καταλυτικά στην ανάπτυξη της ευγονικής συνείδησης: θεμελίωσε μια ιδεολογική τάση που θα επέτρεπε τη συγχώνευση φυσικών και κοινωνικών μοντέλων επιλογής (γεγονός που συνέβη περίπου μια δεκαετία μετά την έκδοση των βασικών του θέσεων). Αυτό επέτρεψε στη γενετική μηχανική να γίνει μια φυσικοποιημένη κοινωνική λειτουργία, στενά συνδεδεμένη με την κοινωνική πρόοδο, χωρίς να αποτελεί διαστροφή της φύσης – αντιθέτως, αποτελούσε πλέον κομμάτι της. Σ' αυτή τη φάση, η ευγονική συνείδηση μπορούσε να συνεχίζει μια ανάπτυξη αδιατάρακτη από το φεουδαλικό θρησκευτικό δόγμα, μέχρι τα ίχνη της να εξαφανιστούν μέσα στην καπιταλιστική οικονομία ή μέχρι να αναδιαμορφωθεί κατάλληλα για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του καπιταλισμού. Καθώς η ιδέα ενός ευγονικού κόσμου συνέχιζε να ανθεί σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες, με αποκορύφωμα τα ναζιστικά πειράματα της δεκαετίας του '30 και των αρχών του '40, η έρευνα δεν έφτασε ποτέ σε βαθμό υλοποίησης ικανό να φέρει τη μηχανή της σάρκας σε επίπεδο ανάπτυξης ανάλογο αυτού της πολεμικής μηχανής.

Ίσως υπάρχει μια ακόμα απλούστερη εξήγηση: κάθε φορά μπορεί να αναπτύσσεται μία μόνο μηχανή, καθώς η έλλειψη πόρων δεν επιτρέπει ευρύτερη έμμεσα στρατιωτική ερευ-

νητική δραστηριότητα. Αφότου η πολεμική μηχανή έφτασε σε πλήρη ανάπτυξη με την εφαρμογή του ολοκληρωτικού πολέμου κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, παράλληλα με την επακόλουθη οικονομική επέκταση, κατέστη δυνατή η διάθεση ενός σημαντικού τμήματος του πλεονάζοντος κεφαλαίου για την ανάπτυξη της επόμενης μηχανής. Σ' αυτή την περίπτωση επρόκειτο για την οπτική μηχανή που είχε αποδείξει την αξία της κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων με την ανάπτυξη του ραντάρ και του σόναρ κι έτσι σκαρφάλωσε στην κορυφή του επενδυτικού προϋπολογισμού. Επίσης, ήταν πια απολύτως κατανοητό ότι οι παγκόσμιες πολεμικές επιχειρήσεις απαιτούσαν ιδιαίτερη προσοχή στην οργάνωση της διοικητικής μέριμνας (των προμηθειών και του ανεφοδιασμού). Τα στρατηγικά και τακτικά όπλα είχαν στοιχιστεί με τις ανάγκες της διοικητικής μέριμνας και η συνειδητοποίηση αυτού του γεγονότος συνέβαλε επίσης στο να καταλάβει η οπτική μηχανή την πρώτη θέση στα επενδυτικά σχέδια. Από την άλλη, η ανάγκη των συμμαχικών δυνάμεων να διαχωριστούν όσο το δυνατόν περισσότερο από τη ναζιστική ιδεολογία "υποβίβασε" την ανάπτυξη της μηχανής της σάρκας στη σφαίρα της μη παρέμβασης στον άνθρωπο. Ως συνέπεια, η συμμαχία μεταξύ της πολεμικής και της οπτικής μηχανής συνέχισε απρόσκοπτα, αποφέροντας ολοένα και πιο εκλεπτυσμένα όπλα μαζικής καταστροφής. Δημιούργησε επίσης έναν οπτικό/πληροφοριακό μηχανισμό που κάλυπτε ολοένα και περισσότερες περιοχές – με πιο αξιοσημείωτη την ανάπτυξη της δορυφορικής τεχνολογίας, της τηλεόρασης, του βίντεο, των υπολογιστών και του Δικτύου.

Ενώ η πολεμική μηχανή προσέγγισε ένα βαθμό σχετικής ολοκλήρωσης κατά τη δεκαετία του '60, δεν συνέβη το ίδιο με την οπτική μηχανή παρά τη δεκαετία του '80 (οι πιο ένθερμοι χρήστες του Δικτύου ίσως ισχυριστούν ότι αυτό συνέβη το '90). Τώρα μια τρίτη μηχανή μπορεί να διεκδικήσει το μερίδιό της από το πλεονάζον κεφάλαιο, και οι επενδύσεις ρέουν άφθονες προς την εκπλήρωση ενός ονείρου που είχε για καιρό αναβληθεί. Η μηχανή της σάρκας είναι εδώ. Έχει τεθεί σε λειτουργία και, όπως οι συγγενείς της η πολεμική

και η οπτική μηχανή, δεν γίνεται πια να πάψει να λειτουργεί. Όπως ήταν αναμενόμενο, η μηχανή της σάρκας –όσον αφορά στην κατασκευή της– αντιγράφει στοιχεία από την οπτική και την πολεμική μηχανή. Κι ήταν αυτές ακριβώς οι στιγμές αντιγραφής που μας ενδιέφεραν κατά τη συγγραφή αυτού του δοκιμίου.

Ένα σύντομο σημείωμα για τη φαντασία των επιστημόνων, την ηθική και τη μηχανή της σάρκας

Εάν αυτός ήταν ο καλύτερος δυνατός κόσμος, το βασικό στοιχείο κάθε συζήτησης για τη μηχανή της σάρκας θα ήταν τα ηθικά ζητήματα που σχετίζονται μ' αυτή. Πράγματι, αν κανείς διαβάσει τη φιλολογία γύρω από τη μηχανή της σάρκας (όπου αυτή τη στιγμή κυριαρχούν το ιατρικό και το επιστημονικό κατεστημένο), θα μείνει με την εντύπωση ότι η ηθική αποτελεί πρώτιστο ενδιαφέρον όσων ασχολούνται με την ανάπτυξή της· όμως τίποτα δεν απέχει περισσότερο από την πραγματικότητα. Το επιστημονικό κατεστημένο έχει από καιρό αποδείξει ότι, όσον αφορά στην ανάπτυξη των μηχανών, η ηθική δεν έχει καμία θέση, εκτός από τον ιδεολογικό της ρόλο ως θέαμα. Οι συζητήσεις περί ηθικής δεν αποτελούν εμπόδιο σ' αυτή την ανάπτυξη. Ας πάρουμε το παράδειγμα της ανάπτυξης των πυρηνικών όπλων: το ηθικό επιχείρημα ότι είναι απαράδεκτο η επιστημονική έρευνα να οδηγεί στον αφανισμό των ειδών θα έπρεπε να αρκεί ώστε να σταματήσει την παραγωγή τέτοιων εξοπλισμών. Ωστόσο, οι ανάγκες της πολεμικής μηχανής φίμωσαν αυτές τις φωνές. Στην πραγματικότητα, η ανάγκη της πολεμικής μηχανής να υπερισχύσει των ανταγωνιστικών μηχανικών συστημάτων επέβαλε ιλιγγιώδεις ρυθμούς στην ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων. Γενναίες αμοιβές και διακρίσεις δίνονταν σε άτομα και ιδρύματα που συμμετείχαν στο πυρηνικό εγχείρημα. Με άλλα λόγια, οι συζητήσεις περί ηθικής αγνοήθηκαν εντελώς. Αν οι μεγαλο-επιστήμονες είναι σε θέση να παραβλέπουν το πυρηνικό ολοκαύτωμα και την εξαφάνιση των ειδών, είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι οι ανησυχίες για την ευγονική ή για οποιεσδήποτε ενδεχόμενες καταστροφές που μπορεί να υποστεί η σάρκα δεν θα έχουν ιδιαίτερο βάρος στις μελέτες

τους σχετικά με τις πρακτικές και την πολιτική της μηχανής της σάρκας. Ο εξορθολογισμός της σάρκας συμφέρει αναμφίβολα τον παν-καπιταλισμό, και κατά συνέπεια συμφέρει οικονομικά τους μεγαλο-επιστήμονες να εκπληρωθεί αυτή η επιθυμία.

Ένα ακόμη πρόβλημα με την ανάπτυξη των μηχανών διαφαίνεται στην ενσωματωμένη στους θεσμούς καθολική πραγμοποίηση της φαντασίας των επιστημόνων. Ας λάβουμε υπόψη μας την εξής δήλωση του Eli Friedman, προέδρου της Διεθνούς Ένωσης για τα Τεχνητά Όργανα (Δ.Ε.Τ.Ο.), σε σχέση με την ανάπτυξη τεχνητών οργάνων:

Όσοι επιχειρούμε να προάγουμε την ιατρική επιστήμη –είτε πρόκειται για μηχανικούς, είτε για χημικούς, θεωρητικούς ή γιατρούς– βασιζόμαστε στον προσωπικό ενθουσιασμό. Οι αισιόδοξοι, κινούμενοι από προσωπικά κίνητρα ερευνητές πέτυχαν πολλά περισσότερα από τους απαισιόδοξους που, θεωρώντας ότι το σχέδιο δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, το εγκατέλειπαν. Προκειμένου να ασχοληθεί κάποιος με το σχεδιασμό, την κατασκευή και την εμφύτευση ενός τεχνητού εσωτερικού οργάνου, απαιτείται να έχει μια θετική, ρομαντική αντίληψη, δίχως περιορισμούς σχετικά με το τι είναι δυνατόν να επιτευχθεί. Τα μέλη της ένωσής μας τα συνδέει η κοινή πίστη ότι η φαντασία μπορεί να γίνει πραγματικότητα.

Και ακόμα:

Η Δ.Ε.Τ.Ο. συγκροτείται από ένα ασυνήθιστο αμάλγαμα από πρωτοπόρους που ακολουθούν τους δικούς τους ρυθμούς, καθώς και ιδιαίτερα ευφυείς επιστήμονες, ικανούς να μετατρέπουν το «κι αν όμως...» σε «γιατί όχι;».

Αυτές οι χαριτωμένες ρητορικές μεγαλοστομίες έχουν ως κατ' αρχήν αποστολή τους την ανασύνταξη και προετοιμασία των στρατευμάτων για τη σκληρή μάχη των επιχορηγήσεων. Χρειάζονται γρήγορες κινήσεις (κι όσο λιγότερη σκέψη, τόσο το καλύτερο) για να κυριαρχήσει το μοντέλο των Τεχνητών Οργάνων στην αγορά· εξάλλου, υπάρχει σοβαρός ανταγωνισμός από την πλευρά όσων πρεσβεύουν πως η οδός που πρέπει να ακολουθηθεί είναι η συγκομιδή οργά-

νων από ζώα (από διαγονιδιακά ζώα, αν χρειαστεί). Ωστόσο, το πιο ενδιαφέρον είναι αυτό που υπονοεί αυτός ο τρόπος σκέψης. Σύμφωνα μ' αυτήν την άποψη, η επιστήμη ζει σ' έναν υπερβατικό κόσμο, πέρα από τις κοινωνικές σχέσεις κυριαρχίας. Αν κάτι θεωρείται καλό εντός του εργαστηρίου θα είναι καλό κι έξω στον κόσμο, και η εφαρμογή σε πραγματικές συνθήκες μιας νοητικής σύλληψης θα γίνει ακριβώς με τον τρόπο που τη φαντάστηκε ο επιστήμονας. Ωστόσο, το τρομακτικότερο όλων είναι η ιδέα (γέννημα μιας μανιακής αίσθησης εξουσιοδότησης) πως «εφόσον μπορείς να το φανταστείς, μπορείς και να το πραγματοποιήσεις», λες και η επιστήμη είναι ανεξάρτητη από τις όποιες κοινωνικές δομές ή δυνάμεις και συνδέεται μόνο με την ουτοπία και την πρόοδο.

Ίσως η μόνη ελπίδα να είναι το ενδεχόμενο η χρηματοδότηση και η αισιοδοξία να φτάσουν στην υπερβολή κι έτσι να υπονομευτεί η ανάπτυξη των μηχανών. Ο Πόλεμος των Άστρων αποτελεί ιδανικό παράδειγμα ακούσιας αντίστασης εκ μέρους του επιστημονικού κατεστημένου. Επί εποχής Ρέιγκαν, όταν τα ποσά που διετίθεντο για την πολεμική μηχανή ήταν αστρονομικά, οι μεγαλο-επιστήμονες έδωσαν τις πιο παράλογες υποσχέσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν κονδύλια για έρευνες. Το αποτέλεσμα ήταν διάφορα μαραφέτια, που αποτελούν πραγματικά τον ορισμό της κωμωδίας της επιστήμης. Δύο από τα ενδεικτικότερα παραδείγματα είναι το όπλο που αυτοκαταστρεφόταν κατά την εκτόξευση του βλήματός του και η θανατηφόρα ακτίνα λέιζερ που είχε εμβέλεια μόνο 90 εκατοστά. Τη στιγμή που οι αμερικανοί φορολογούμενοι είχαν εξαγριωθεί μ' αυτή τη μάταιη σπατάλη, ένα μεγάλο τμήμα του επιστημονικού κατεστημένου ήταν προφανώς πολύ απορροφημένο από τον καταιγισμό χρημάτων ώστε να μπορέσει να κατασκευάσει χρήσιμες φονικές συσκευές.

Αφού μπορώ να το δω, είναι ήδη νεκρό

Η πολεμική και η οπτική μηχανή τέμνονται σε δύο κομβικά σημεία: την οπτική στόχευση των εχθρικών δυνάμεων

(στρατιωτικές θέσεις, θέσεις παραγωγής και πληθυσμιακά κέντρα) και την οπτικοποίηση των οδών του ανεφοδιασμού. Από τη στιγμή που ο εχθρός εντοπιστεί και τοποθετηθεί σε ένα λεπτομερές χωρικό πλέγμα, ο επιτιθέμενος μπορεί να τον αποτελειώσει με την ησυχία του, χρησιμοποιώντας τις αποτελεσματικότερες οδούς και μέσα επίθεσης· αντίθετα, αν ο εχθρός παραμένει αόρατος, είναι δύσκολο –αν όχι αδύνατο– γι' αυτόν που επιτίθεται να καθορίσει τις ενδεδειγμένες στρατηγικές κινήσεις. Ως εκ τούτου, κάθε επιτυχημένη επιθετική στρατιωτική κίνηση ξεκινά με την οπτικοποίηση και την αναπαράσταση. Αλλά και μια ισχυρή αμυντική στάση, επίσης, απαιτεί επαρκείς οπτικές πληροφορίες. Όσο καλύτερο το οπτικό πεδίο, τόσο περισσότερος ο διαθέσιμος χρόνος για την κατάστρωση της αντεπίθεσης. Το βασικό αξίωμα εδώ, που επαναλαμβάνεται στην ανάπτυξη της μηχανής της σάρκας, είναι πως όραση σημαίνει έλεγχος. Ως επακόλουθο, η μηχανή της σάρκας, όπως και οι αντίστοιχές της, γίνεται ολοένα και πιο φωτοκεντρική.

Δεν θα έπρεπε να εκπλήσσει το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των κονδυλίων για τη μηχανή της σάρκας διατίθεται για τη χαρτογράφηση του σώματος και για συστήματα απεικόνισης που θα επιταχύνουν αυτή τη διαδικασία. Από το μακροσκοπικό μέχρι το μικροσκοπικό (διάσημη περίπτωση αποτελεί το Σχέδιο Αποτύπωσης του Ανθρώπινου Γονιδιώματος [*Human Genome Project*]), δεν θα μείνει ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον. Κάθε τμήμα του σώματος πρέπει να διατεθεί στην όραση της ιατρικής κι επιστημονικής αυθεντίας. Απ' τη στιγμή που το ανθρώπινο σώμα χαρτογραφηθεί πλήρως και αποκαλυφθεί ο "μηχανιστικός" θησαυρός του, κάθε εισβολέας (οργανικός ή μη) θα μπορεί να εξοντώνεται και το μέλλον του σώματος να προβλέπεται με ακρίβεια. Κι ενώ αυτές οι εξελίξεις φαίνεται να συμβαίνουν προς όφελος της ανθρωπότητας, δεν χρειάζεται να είναι κανείς ειδικός επί του θέματος για να διατηρεί επιφυλάξεις γι' αυτές τις προοπτικές.

Είναι δύσκολο να αμφισβητήσει κανείς ότι η πολεμική μηχανή πέτυχε να περιορίσει τον πόλεμο στο επίπεδο της μηχανοποιημένης δραστηριότητας (και με τον όρο μηχανοποιημένη

εννοούμε πλήρως εξορθολογισμένες δομές και δυναμική). Ωστόσο, είναι αμφίβολο αν το σώμα μπορεί να απλοποιηθεί σε τέτοιο βαθμό, άσχετα με το πόσο καλά αναπαρίσταται. Ένα βασικό πρόβλημα είναι ότι το σώμα δεν μπορεί να διαχωριστεί από το περιβάλλον του, καθώς πολλές από τις λειτουργίες του ενεργοποιούνται εξαιτίας των περιβαλλοντικών συνθηκών. Παραδείγματος χάριν, ένα τοξικό περιβάλλον μπορεί να προκαλέσει ανεπιθύμητα αποτελέσματα στο σώμα. Οι οπτικές αναπαραστάσεις καλούν την ιατρική σε συναγερμό ειδοποιώντας για την εισβολή, ώστε να αναχαιτιστεί ή να αφανιστεί ο εισβολέας. Σ' αυτήν την περίπτωση, η ιατρική μάλλον αντιδρά, παρά προλαμβάνει, και αντιμετωπίζει μόνο το αποτέλεσμα και όχι το αίτιο. Στην πραγματικότητα, αποσπά την αιτιότητα από την παθολογία του περιβάλλοντος και την επανεισάγει στο σώμα. Μ' αυτόν τον τρόπο, η ιατρική γίνεται άλλοθι για τη δημιουργία της τοξικής κατάστασης η οποία προσέβαλε το σώμα, ενεργώντας σαν η μόλυνση να ξεπρόβαλε στο εσωτερικό του σώματος. Το πρόβλημα εδώ είναι τόσο το περιορισμένο πλαίσιο αναπαράστασης που αποτελεί ο χάρτης του σώματος, όσο και η έμφαση που δίνεται σε επιμέρους, τακτικές λύσεις στις σωματικές παθολογίες. Η στάση αυτή είναι βεβαίως κατανοητή, καθώς μια στρατηγική αντιμετώπιση της παθολογίας θα είχε ως αποτέλεσμα την υπονόμευση της ιατροφαρμακευτικής αγοράς. Η μόνη εξαίρεση σ' αυτόν τον κανόνα είναι όταν το σώμα δηλητηριάζεται εξαιτίας παραγόντων που σχετίζονται με τη συμπεριφορά. Σ' αυτήν την περίπτωση, το επιστημονικό/ιατρικό κατεστημένο μπορεί να επεκτείνει την εξουσία του επί του σώματος, προτείνοντας και συχνά επιβάλλοντας περιορισμούς στη συμπεριφορά των ασθενών· λειτουργεί, δηλαδή, ως φιλάνθρωπος αστυνομική δύναμη που παρατάσσεται ενάντια στα άτομα, ώστε να τα διαμορφώσει σύμφωνα με τις ανάγκες του κράτους.

Τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο περίπλοκα εάν λάβουμε υπόψη ότι η επιστήμη και η ιατρική της μηχανής της σάρκας έχουν την κακή, αλλά αναγκαία, συνήθεια να παραβιάζουν τη σωστή σειρά των πραγμάτων. Η μηχανή της σάρκας, σε αντίθεση με τις άλλες μηχανές, δεν έχει την πολυτέλεια να

αναπτύξει ταυτοχρόνως τα οπτικά και οπλικά της συστήματα, κι ούτε είναι δυνατόν η οπλική ανάπτυξη να προηγηθεί της ανάπτυξης των οπτικών ικανοτήτων. Οι οπτικές συσκευές πρέπει να προηγηθούν. Για παράδειγμα, τα αντιβιοτικά δεν θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να έχουν εφευρεθεί πριν από το μικροσκόπιο. Συνεπώς, όπως συμβαίνει στις περισσότερες ερευνητικές προσπάθειες, ακολουθείται μία "τυφλή" μέθοδος: αναπτύσσονται όλων των ειδών οι οπτικές μηχανές με την ελπίδα ότι κάποιες απ' αυτές μπορεί τελικά να φανούν χρήσιμες. Αυτό οδηγεί σε συναρπαστικούς πηχυαίους τίτλους, όπως ο ακόλουθος του Daniel Haney από το Associated Press: «Παραστάσεις του εγκεφάλου αποκαλύπτουν τον δολοφόνο». Ο τίτλος αναφέρεται σε έναν νέο ιατρικό χάρτη που σχεδιάστηκε με τη βοήθεια ενός τομογράφου ποζιτρονίων, ο οποίος αποκαλύπτει το σημείο του εγκεφάλου που έχει προσβληθεί από τη νόσο του Αλτσχάιμερ, καθώς και το βαθμό της φθοράς. Αυτός ο χάρτης μπορεί να επιτρέπει στους παθολόγους να διαγνώσουν τη νόσο έως και δέκα χρόνια πριν από την εμφάνιση των συμπτωμάτων. Η κωμωδία ξεκινά με την παραδοχή ότι δεν υπάρχει τρόπος να προβλεφθεί ο χρόνος εμφάνισης των συμπτωμάτων, και παράλληλα δεν υπάρχει καμιά γνωστή θεραπεία. Το μόνο που μπορεί να κάνει η ιατρική επιστήμη είναι να ενημερώσει τον ασθενή ότι έχει την ασθένεια και ότι σε κάποια στιγμή στο μέλλον θα αισθανθεί τα συμπτώματά της. Ο ενθουσιασμός που προκαλεί η δυνατότητα οπτικοποίησης της νόσου προέρχεται από την πεποίθηση ότι εφόσον η ασθένεια είναι ορατή, η θεραπεία είναι κοντά. Ή, με τα λόγια της πολεμικής μηχανής: «αφού μπορώ να το δω, είναι ήδη νεκρό».

Καθώς η διαδικασία της οπτικοποίησης και αναπαράστασης αποτελεί σ' αυτή την περίπτωση απλώς ένδειξη μιας απόμακρης πιθανότητας για θεραπεία, και ως εκ τούτου η διάγνωση είναι άχρηστη για τον νοσούντα, οφείλουμε να ρωτήσουμε: ποιος ωφελείται από αυτήν την πληροφορία; Η περίπτωση της νόσου του Αλτσχάιμερ είναι διπλά προβληματική, επειδή μπορεί να οπτικοποιηθεί πριν από την εμφάνιση των συμπτωμάτων και επειδή η γενετική χαρτογράφηση ενός ατόμου μπορεί επίσης να δείχνει την πιθανότητα ανάπτυξης

της νόσου. Τα κοινά σημεία της μηχανής της σάρκας με την εποπτική λειτουργία της οπτικής μηχανής είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση ολοφάνερα. Αυτοί που θα ωφεληθούν κυρίως από μια τέτοια πληροφορία είναι οι ασφαλιστικές εταιρείες και ο εργοδότης του ατόμου που είναι πιθανόν να προσβληθεί από τη νόσο. Η πληροφορία είναι και για τους δυο ένα τρομερό εργαλείο για την περικοπή εξόδων. Ωστόσο, οι συζητήσεις περί ηθικής σχετικά με τη συλλογή βιοδεδομένων δίνουν την εντύπωση ότι αυτές οι πληροφορίες θα παραμείνουν απόρρητες και θα περιοριστούν στο πλαίσιο της σχέσης γιατρού-ασθενή. Ίσως το απόρρητο να διαφυλαχθεί. Ωστόσο, είναι πιθανότερο ότι, εάν θεωρηθεί πως η πληροφορία μπορεί να αυξήσει σημαντικά τα κέρδη, οι εταιρείες θα διαθέσουν πόρους προκειμένου να την αποκτήσουν. Η συνηθέστερη στρατηγική που θα έπρεπε να περιμένουμε είναι νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα εμφανίζονται ενδεδυμένες το θέαμα της φιλανθρωπίας. Ο υποχρεωτικός έλεγχος για ναρκωτικές ουσίες σε κάποιες δημόσιες και ιδιωτικές θέσεις εργασίας, υπό την εξουσία του εργοδότη και της δημόσιας ασφάλειας, αποτελεί ένα παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο το απόρρητο μπορεί να καταργηθεί.

Τέλος, τίθεται το πρόβλημα της ίδιας της αναπαράστασης. Όπως φαίνεται από την περίπτωση της πολεμικής μηχανής, όσο μεγαλύτερη είναι η οπτική καταγραφή μιας διαφιλονικούμενης περιοχής τόσο αυξάνεται ο βαθμός διεκδίκησης στο απεικονιζόμενο πεδίο. Με άλλα λόγια, όσο περισσότερο ορατό γίνεται κάτι τόσο περισσότερο η εξουσία κατανοεί τι πρέπει να ελέγξει και πώς να το κάνει. Ο εγκέφαλος θα αποτελέσει σίγουρα το κλειδί, αλλά ευτυχώς προς το παρόν η έρευνα σ' αυτό το πεδίο βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο έτσι ώστε να μην επιτρέπει στρατηγική παρέμβαση εκ μέρους της κρατικής εξουσίας. Υπάρχουν ωστόσο ενδείξεις για τη μορφή της επερχόμενης μάχης. Δεν χρειάζεται παρά να σκεφτούμε το πώς συνδέεται η οπτικοποίηση του σώματος με διάφορες εκστρατείες απαγόρευσης του καπνίσματος (νομικιστικές ή δεοντολογικές), ή το πώς ορισμένες λαϊκιστικές κινήσεις απεικόνιζαν την επίδραση στο σώμα κάποιων τοξινών του περιβάλλοντος (του DDT, για παράδειγμα), για

να καταλάβουμε τη σύνδεση οπτικού πεδίου, πειθαρχίας και διεκδίκησης από τη μηχανή της σάρκας. Κυρίαρχο παράδειγμα, πάντως, αποτελεί η οπτικοποίηση της μήτρας. Η φεμινιστική κριτική έχει από καιρό δείξει ότι η υπερβίαιη διεκδίκηση του συγκεκριμένου πεδίου αποτελεί την αρχή της εποχής της βίας της μηχανής της σάρκας. (Το γεγονός από τη μια γεννά ελπίδες, καθώς διάφοροι ειδικοί ασχολούνται με την ανάλυση της μηχανής της σάρκας, από την άλλη όμως φανερώνει πόσο εξίσου ικανά να οικειοποιηθούν τα συγκεκριμένα ζητήματα είναι τα φασιστικά λαϊκά μέτωπα.) Όσον αφορά στην απεικόνιση της μήτρας, η φεμινιστική κριτική τονίζει επίμονα ότι έχει σκοπό να εξαπατήσει, καθώς παρουσιάζει το χώρο της μήτρας διαχωρισμένο από το ολιστικό βιοσύστημα της γυναίκας, υποστηρίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο την έννοια ενός «εμβρυϊκού χώρου» – γεγονός που οδηγεί στα «δικαιώματα του εμβρύου» και την προτεραιότητά τους έναντι των δικαιωμάτων της γυναίκας.

Είναι βέβαιο πως έχει ξεκινήσει μια νέα εποχή βιοπεριθωριοποίησης. Η οπτικοποίηση ασθενειών ή ανωμαλιών (πραγματικών ή ενδεχόμενων) και η συνακόλουθη ταξινόμηση των υποκειμένων ως απροσάρμοστων/ακατάλληλων δεν μπορεί παρά να ενισχύσει αυτή την κατάσταση. Οι απροσάρμοστοι/ακατάλληλοι θα ορίζονται σύμφωνα με τη χρησιμότητά τους στον μηχανικό κόσμο του παν-καπιταλισμού. Το χαρτογραφημένο σώμα είναι το ποσοτικοποιημένο σώμα. Η χρησιμότητά του μετριέται μέχρι τελευταίου κυττάρου. Δίχως μια τέτοια ανάπτυξη, πώς θα μπορούσε ο καταναλωτής να εμπιστευτεί τις αγορές της μηχανής της σάρκας;

Πουλώντας σάρκα

Η μηχανή της σάρκας κάνει την εμφάνισή της ήδη από παλιά με την ιδέα της διασταύρωσης φυτών ή ζώων, έτσι ώστε να παράγονται προϊόντα που θεωρούνται τα πλέον ωφέλιμα και χρηστικά στο πλαίσιο μιας δεδομένης πολιτισμικής κατάστασης. Οι αυξημένες γνώσεις σ' αυτόν τον τομέα έχουν οπωσδήποτε συνεισφέρει στην αφθονία των διαθέσιμων τροφίμων στον πρώτο κόσμο, μετατρέποντας συγχρόνως τη

σχέση των ατόμων με την τροφή τους από σχέση ανάγκης σε σχέση επιθυμίας. Επιτυγχάνοντας αυτό, η βιομηχανία παραγωγής τροφίμων ήρθε αντιμέτωπη με την υποχρέωση να δημιουργήσει τρόφιμα που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις για ευρεία διανομή και παράλληλα να μπορούν να προωθηθούν ως επιθυμητά. Η πιο παραγωγική λύση, μέχρι στιγμής, είναι η βιομηχανική παραγωγή επεξεργασμένων τροφίμων. Ωστόσο, η αγορά δεν μπορεί να περιοριστεί μονάχα στα επεξεργασμένα τρόφιμα. Η επιθυμία για φρέσκα τρόφιμα είναι τόσο βαθιά χαραγμένη στα ήθη, ώστε ακόμη και ισχυρές δόσεις θεάματος δεν μπορούν να την ξεριζώσουν. Ευτυχώς για τους παραγωγούς φρέσκων τροφίμων, τόσο το προϊόν όσο και η αγορά μπορούν να εξορθολογιστούν σε μεγάλο βαθμό. Η συγκεκριμένη αγορά παρουσιάζει ενδιαφέρον ακριβώς επειδή προσφέρει σήμερα το ενδεικτικότερο παράδειγμα σχετικά με τις επιταγές της αγοράς, επιταγές τις οποίες συναντούμε επίσης απαράλλακτες στη βιομηχανική παραγωγή και διανομή των προϊόντων της ανθρώπινης σάρκας. (Αυτό δεν σημαίνει πως η σαρκική παραγωγή δεν θα γίνει κάποτε παρόμοια μ' αυτή των επεξεργασμένων τροφίμων· απλώς, προς το παρόν, τα μέσα παραγωγής δεν έχουν ακόμη ωριμάσει.)

Ας αποσαφηνίσουμε λίγο περισσότερο αυτό το σημείο κι ας εξετάσουμε το παράδειγμα των μήλων. Στις αρχές του αιώνα υπήρχαν δεκάδες ποικιλίες μήλων στη διάθεση του αγοραστικού κοινού· σήμερα, όταν ο αγοραστής διασχίζει το σουπερμάρκετ ψάχνοντας για μήλα, οι επιλογές του περιορίζονται σε τρεις τύπους (κόκκινα, πράσινα και κίτρινα). Οι επιλογές μειώνονται διαρκώς, εν μέρει εξαιτίας λόγων που σχετίζονται με τη μεταφορά και τη διανομή. Όπως και τα περισσότερα φρέσκα φρούτα και λαχανικά σήμερα, τα μήλα παράγονται έτσι ώστε να έχουν μια μακρά ημερομηνία λήξης. Προκειμένου να υπάρχουν μήλα όλο το χρόνο, πρέπει να μεταφέρονται από τόπους όπου επικρατούν συνθήκες που επιτρέπουν την παραγωγή τους. Άρα αυτά τα μήλα πρέπει να αντέχουν σε μια μακρά διαδικασία μεταφοράς, και δεν είναι όλες οι ποικιλίες κατάλληλες για κάτι τέτοιο. Ωστόσο, τα προβλήματα στη μεταφορά δεν μπορούν να εξη-

γήσουν επαρκώς τον περιορισμό των επιλογών. Ίσως λόγοι που σχετίζονται με την αγορά να αποτελούν σημαντικότερο παράγοντα.

Οι υπηρεσίες μάρκετινγκ έχουν αντιληφθεί εδώ και δεκαετίες ότι η οπτική έλξη ενισχύει την επιθυμία. Περισσότερο από κάθε τι άλλο, η εικόνα του προϊόντος είναι αποφασιστικής σημασίας για την αγορά του από τον καταναλωτή. Στην περίπτωση των μήλων, ο καταναλωτής θέλει επιφάνεια με έντονο χρώμα, στρογγυλό σχήμα και άσπρη σάρκα. Με άλλα λόγια, οι καταναλωτές θέλουν το τέλειο μήλο του παραμυθιού, με την εικόνα του οποίου έχουν μεγαλώσει από παιδιά. Τα μήλα καλλιεργούνται ώστε να πληρούν την πολιτισμική κατασκευή “του μήλου”, και μόνο μερικές ποικιλίες μπορούν να προσομοιάζουν αυτή την εικόνα και να ικανοποιούν την επιθυμία. Αυτή η κατάσταση είναι μία ακόμα περίπτωση του μποντριγιαρικού σύμπαντος της πλατωνικής τρέλας, στο οποίο οι καταναλωτές είναι εγκλωβισμένοι στην τυραννία της αναπαράστασης που φτάνει να θεωρείται ουσία.

Παράλληλα με την κυριαρχία της όρασης, εμφανίζεται και η ανάγκη του παραγωγού να προσφέρει στον καταναλωτή ένα αξιόπιστο προϊόν, δηλαδή την εγγύηση ότι το μήλο που θα αγοράσει αύριο θα έχει την ίδια όψη και γεύση με αυτό που αγόρασε σήμερα. Ως επακόλουθο, τα δεδομένα των υπόλοιπων αισθήσεων, εκτός της όρασης, παραλείπονται. Εάν το μόνο που χρειάζεται για τη διέγερση της επιθυμίας είναι μια όμορφη εικόνα, δεν είναι απαραίτητη η καλλιέργεια μήλων γευστικών και μυρωδάτων. Ειδικά όταν ένα προϊόν είναι εγγυημένα καλό αν είναι τελείως άγευστο (κι έτσι μπορεί κανείς να είναι σίγουρος πως το μήλο που θ’ αγοράσει αύριο θα έχει την ίδια γεύση με αυτό που αγόρασε σήμερα). Σ’ αυτή την περίπτωση, η τυραννία της εικόνας είναι καταφανής. Θα περίμενε κανείς πως η μυρωδιά και η γεύση θα ήταν οι κυρίαρχες αισθήσεις κατά την αγορά τροφίμων, καθώς θα μπορούσαν να συνοδεύουν με τον καλύτερο τρόπο την ευχαρίστηση της κατανάλωσης. Κι όμως, κυριαρχεί η όραση, και δυστυχώς πολλά νόστιμα μήλα δεν φαίνονται όμορφα

ακριβώς επειδή δεν μοιάζουν με αυτά του παραμυθιού. Κατά συνέπεια, διάφορες ποικιλίες μήλων έχουν εξαφανιστεί ή περιοριστεί σε τοπικές αγορές.

Εάν πράγματι οι κατευθυντήριες αρχές της αξιοπιστίας του προϊόντος και της οπτικής έλξης βρίσκουν εφαρμογή και στους τομείς παραγωγής και κατανάλωσης της μηχανής της σάρκας (σε αντίθεση με τον τομέα του ελέγχου), η διαπίστωση αυτή θα μπορούσε να κάνει λίγο πιο ξεκάθαρες τις αιτίες διάφορων πρόσφατων εξελίξεων. Το πρώτο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι παραγωγοί σάρκας είναι πώς να παρουσιάζουν ένα αξιόπιστο προϊόν. Προς το παρόν, οι γνώσεις σχετικά με τις γενετικές διαδικασίες, που θα μπορούσαν να εκπληρώσουν αυτή την επιταγή της αγοράς, είναι ελάχιστες. Συνεπώς, έπρεπε να βασιστούν στην εξαπάτηση του αφελούς καταναλωτή. Παραδείγματος χάριν, ένα από τα χαρακτηριστικά που επιδιώκουν συνήθως οι πελάτες της αγοράς τεχνοβρεφών είναι η ευφυΐα· δυστυχώς, όμως, αυτή δεν μπορεί να εξασφαλιστεί εγγυημένα. Στην πραγματικότητα, οι παραγωγοί σάρκας δεν έχουν την παραμικρή ιδέα για το πώς αναπαράγεται η ευφυΐα. Μπορούν όμως να υποσχεθούν την καλλιέργεια υλικού προερχόμενου από ευφυείς δότες. Κι ενώ η χρησιμοποίηση σπέρματος από έναν κάτοχο του βραβείου Νόμπελ δεν εξασφαλίζει με κανέναν τρόπο την απόκτηση ενός έξυπνου παιδιού, κι ούτε καν αυξάνει τις πιθανότητες (ούτε βέβαια μειώνει τις πιθανότητες απόκτησης παιδιού με δείκτη ευφυΐας κάτω του μέσου όρου), οι παραγωγοί σάρκας χρησιμοποιούν ψευδείς αναλογίες προκειμένου να πουλήσουν το προϊόν τους. (Εφόσον η πιθανότητα ένα παιδί να είναι ψηλό αυξάνεται όταν οι δύο γονείς είναι ψηλοί, δεν είναι τάχα σωστό να πούμε πως η πιθανότητα απόκτησης παιδιού με δείκτη ευφυΐας άνω του μέσου όρου αυξάνεται επίσης όταν οι γονείς είναι άνω του μέσου όρου;) Πολλοί καταναλωτές πιστεύουν σε τέτοιου είδους συλλογισμούς (ο μύθος του αυστηρού γενετικού ντετερμινισμού υπήρξε πάντοτε ελκυστικός) και είναι γι' αυτό το λόγο πρόθυμοι να πληρώσουν ακριβότερα για το σπέρμα ενός ευφυούς, παρά ενός συνηθισμένου δότη. Μολονότι είναι απίθανο να συνεχιστεί αυτή η απάτη στο μέλλον, καλλιεργείται

ωστόσο μ' αυτόν τον τρόπο ένας σημαντικός ιδεολογικός σπόρος: οι άνθρωποι εκπαιδεύονται να σκέφτονται με όρους ευγονικής. Ολοένα και αναπτύσσεται η αντίληψη πως, προκειμένου να παρασχεθεί στο παιδί κάθε δυνατό εφόδιο για τη ζωή, η σύλληψή του πρέπει να σχεδιαστεί μηχανικά.

Μια άλλη συνήθης στρατηγική για καλύτερη ρύθμιση των προϊόντων της σάρκας είναι η γενετική ανάγνωση των εμβρυϊκών κυττάρων, όσο αυτά βρίσκονται ακόμη σε εργαστηριακές συνθήκες. Εάν εντοπιστεί κάποιο γενετικό χαρακτηριστικό που θεωρείται ελαττωματικό, το έμβρυο μπορεί να θανατωθεί πριν την εμφύτευση. Γι' άλλη μια φορά, τα ευγονικά όνειρα των υποψήφιων γονέων μπορούν να εκπληρωθούν, εντός των ορίων του γενετικού ελέγχου. Ακόμα και οι γονείς που χρησιμοποιούν την παραδοσιακή μέθοδο σύλληψης έχουν τουλάχιστον τη δυνατότητα της οπτικοποίησης (του υπερηχογραφήματος), ώστε να βεβαιωθούν ότι το φύλο του παιδιού τους είναι το επιθυμητό. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η καλύτερη οπτικοποίηση και αναπαράσταση, καθώς και ένας ευρύς κύκλος γενετικών ελέγχων, εξυπηρετούν στο να εξασφαλίζεται ότι το σαρκικό προϊόν θα φέρει πάντοτε τα επιθυμητά χαρακτηριστικά· γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι βελτιωμένες οπτικές μηχανές είναι σημαντικές τόσο για τα κέρδη όσο και για τον έλεγχο.

Συγχρόνως, οφείλουμε να θυμόμαστε ότι οι πρακτικές μάρκετινγκ του μεταμοντερνισμού δεν εφαρμόζονται συνολικά στη μηχανή της σάρκας και ότι προς το παρόν τείνουν να λειτουργούν όταν και όπως το απαιτεί η περίσταση. Οι κλινικές γονιμότητας, για παράδειγμα, συμμετέχουν τόσο στην οικονομία της σπάνης (μολονότι πρέπει να σημειωθεί πως αυτά τα προϊόντα και οι διαδικασίες δεν αποτελούν μέρος της οικονομίας της ανάγκης) όσο και στην οικονομία της επιθυμίας. Μπορεί να χρησιμοποιούν τις προαναφερθείσες τακτικές, διαθέτουν όμως παράλληλα και την πολυτέλεια να αποτελούν τη μοναδική επιλογή για όσους στερούνται τη δυνατότητα να παράγουν σαρκικό υλικό. Αυτές οι κλινικές, που μπορούν να καυχιούνται για παραγωγή με ποσοστό επιτυχίας άνω του 20% (με ιδιαίτερα αξιοσημείωτο το Κέντρο

Αναπαραγωγικής Ιατρικής και Στειρότητας στο Ιατρικό Κέντρο Κορνέλ του Νοσοκομείου της Νέας Υόρκης, με ποσοστό επιτυχίας 34%), δεν μπορούν ωστόσο να ικανοποιήσουν τη ζήτηση για τα αγαθά και τις υπηρεσίες τους. Είναι προφανές ότι η αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών της σάρκας έχει προκατασκευαστεί στο πλαίσιο της βιο-ιδεολογίας του καπιταλισμού.

Όταν συγκρούονται οι κόσμοι

Αν υποθέσουμε ότι η μηχανή της σάρκας ακολουθεί τις παν-καπιταλιστικές επιταγές του κέρδους και του ελέγχου, τι πρόκειται να συμβεί αν αυτές οι δύο αρχές έρθουν σε σύγκρουση; Είναι ένα γεγονός που έχει παρατηρηθεί καθώς οι κοινωνικές μηχανές ωριμάζουν. Αυτό τον καιρό, η οπτική μηχανή αντιμετωπίζει ακριβώς αυτή την αντίφαση στην ανάπτυξη του Δικτύου. Προς το παρόν, το Δίκτυο έχει ακόμα κάποιους χώρους που είναι σχετικά ανοιχτοί στο εικονικό κοινό. Σε εκείνες τις ελεύθερες ζώνες μπορεί κανείς να βρει πληροφορίες για τα πάντα: από ριζοσπαστική πολιτική μέχρι τις τελευταίες εξελίξεις στο εμπόριο. Όπως είναι αναμενόμενο, πολλές από τις πληροφορίες που κυκλοφορούν έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς και τις επιταγές του παν-καπιταλισμού και, από την οπτική γωνία του κράτους, υπάρχει επιτακτική ανάγκη λογοκρισίας. Ωστόσο, η επιβολή τέτοιων περιορισμών στο Δίκτυο θα απαιτούσε λήψη μέτρων που θα ήταν καταστροφικά τόσο για τις on-line υπηρεσίες όσο και για τις εταιρείες παροχής τηλεφωνικών υπηρεσιών, και που θα μπορούσαν να προκαλέσουν σοβαρές ζημιές στη δυναμική της αγοράς αυτού του νέου εργαλείου. (Το Δίκτυο παρουσιάζει μια απίστευτα μεγάλη συγκέντρωση εύπορων και μορφωμένων καταναλωτών. Αποτελεί μια αγοραστική δεξαμενή την οποία οι εταιρείες δεν θέλουν να διαταράξουν.) Η κυρίαρχη επιλογή προς το παρόν είναι η ανοχή της αταξίας στο Δίκτυο, μέχρις ότου οι μηχανισμοί της αγοράς αναπτυχθούν πλήρως και το εικονικό κοινό συνηθίσει τη χρήση τους. Τότε, μπορεί να τεθεί υπό συζήτηση η λήψη πιο καταπιεστικών μέτρων. Το ότι ο κοινωνικός συντηρητισμός "μετράει" λιγότερο σε σχέση με τα κέρδη είναι ενδεικτικό

του τρόπου με τον οποίο διευθετούνται οι παν-καπιταλιστικές συγκρούσεις. Το ερώτημα είναι κατά πόσον αυτή η τακτική θα επαναληφθεί και στην περίπτωση της μηχανής της σάρκας.

Ένα πρόσφορο παράδειγμα επί του θέματος αποτελεί το «γονίδιο της ομοφυλοφιλίας» που, ενώ μονίμως διαφεύγει, βρίσκεται πάντα στα πρόθυρα της ανακάλυψης, της απομόνωσης και της οπτικοποίησης. Πολλοί μάλιστα περιμένουν με αγωνία αυτή την ανακάλυψη, προκειμένου να αποδείξουν μιας και διά παντός ότι η ομοφυλοφιλία είναι ιδιότητα που αφορά στην ίδια την ουσία του ατόμου και όχι απλώς επιλογή τρόπου ζωής. Όμως, αν τη δούμε μέσα στο πλαίσιο της ευγονικής, η ανακάλυψη ίσως προκαλέσει πιο σύνθετες αντιδράσεις. Οι κλασικοί καταστροφολόγοι θα πουν πως, αν το γονίδιο περάσει στον έλεγχο της μηχανής της σάρκας, θα αφανιστεί από τη γονιδιακή δεξαμενή, προσδίδοντας έτσι μια εντελώς νέα σημασία στην υποχρεωτική ετεροφυλοφιλία. Σύμφωνα μ' όσα επιτάσσει ο έλεγχος, αυτή η πιθανότητα φαίνεται ισχυρή· όμως, αν ληφθεί υπόψη το τι επιτάσσει η αγορά, προκύπτει ένα διαφορετικό σενάριο. Δεν αποκλείεται να υπάρξει ένα ευάριθμο αγοραστικό κοινό που θα επιθυμεί να επιλέξει το ομοφυλοφιλικό γονίδιο. Για ποιο λόγο να αγνοήσει ο καλός καπιταλιστής ένα τμήμα του πληθυσμού που σημαίνει τόσο μεγάλα κέρδη; (Για να μην αναφέρουμε ότι και οι ίδιοι οι ομοφυλόφιλοι ως μέρος του αγοραστικού κοινού –καθώς και ορισμένοι ετεροφυλόφιλοι που υποθέτουμε ότι θα επέλεγαν το γονίδιο της ομοφυλοφιλίας– θα πρέπει να υποταχθούν στη μηχανή της σάρκας προκειμένου να αναπαραχθούν.) Για άλλη μια φορά, οι επιταγές της αγοράς και της κοινωνίας έρχονται σε σύγκρουση, αλλά είναι άγνωστο ποια θα επιλεγεί για να ενισχυθεί.

Παρόμοια ζητήματα φανερώνουν αν μη τι άλλο την πολυπλοκότητα της μηχανής της σάρκας, καθώς και πόσο δύσκολο θα είναι το έργο της ανάλυσης αυτού του τρίτου Λεβιάθαν. Ένα είναι σίγουρο: η μηχανή της σάρκας σχετίζεται και εξαρτάται από την πολεμική και την οπτική μηχανή του παν-καπιταλισμού, και πρόκειται σίγουρα να εντείνει τη βία

και την καταστολή των προκατόχων της, εξορθολογίζοντας το τελικό συστατικό στοιχείο (δηλαδή τη σάρκα) της παραγωγικής/καταναλωτικής διαδικασίας. Μέχρι να παραχθούν χάρτες για τους σκοπούς της αντίστασης, όπου οι πολυάριθμες ανταγωνιστικές φωνές θα συναντιούνται και θα διασταυρώνονται, δεν θα υπάρχει πρακτικός ή στρατηγικός τρόπος αντιμετώπισης αυτής της νέας επίθεσης εναντίον των απελευθερωτικών οραμάτων, θεωριών και πρακτικών.

4

Εν αναμονή της μηχανής της σάρκας: Φαρμακολογία και κοινωνική ευταξία

Τα φάρμακα είναι μέρος της καθημερινής ζωής στην παν-καπιταλιστική κοινωνία και εξυπηρετούν ένα πλήθος κοινωνικών σκοπών, μεταξύ των οποίων θεραπευτικούς, αναπαραγωγικούς και σε μερικές περιπτώσεις πνευματικούς. Αυτές οι κατηγορίες επικαλύπτονται και τέμνονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ανάλογα με τις συνθήκες στις οποίες χρησιμοποιούνται. Μέσα σ' αυτή τη φαρμακολογική συλλογή φωλιάζει μια ακόμη κατηγορία φαρμάκων που επίσης τέμνεται με τις υπόλοιπες. Τα φάρμακα που αποσκοπούν τόσο στην "κανονικοποίηση" της συμπεριφοράς όσο και στην κοινωνική εμφάνιση του σώματος. Θεωρούνται συνήθως θεραπευτικά, αλλά η αξία και η λειτουργία τους είναι διαφορετικές. Αντίθετα από τα φάρμακα για την παράταση της ζωής, των οποίων η αξία κρίνεται κυρίως από την εγγύτητα του ασθενούς προς το θάνατο (οι ιδεολογικοί παράγοντες είναι δευτερεύον κριτήριο), η αξία των φαρμάκων που χρησιμοποιούνται για την κανονικοποίηση της συμπεριφοράς κρίνεται από την προθυμία του ασθενούς να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές επιταγές και την ικανότητά του να ενσωματωθεί στο συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο από το οποίο επωφελείται η πολιτική οικονομία. Στις συνθήκες του παν-καπιταλισμού, οι γενικές κοινωνικές επιταγές που επιβάλλονται στο άτομο είναι η παραγωγή, η κατανάλωση και η τάξη, υπό την κατευθυντήρια μετα-αρχή της αποτελε-

σματικότητας. Όταν τα άτομα απομακρύνονται από αυτές τις επιταγές και ενεργούν αποδιοργανωτικά πέραν του κανονικού, αλλά η συμπεριφορά τους θεωρείται ακόμη ότι επιδέχεται αλλαγής, η βιοχημική παρέμβαση γίνεται μία πρακτική, απλή και προσοδοφόρα επιλογή για την ιδεολογική τους συμμόρφωση. Τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται γι' αυτό το σκοπό λειτουργούν κυρίως ως μέσα κοινωνικού ελέγχου και συντηρούν ένα κοινωνικό περιβάλλον που εκτιμάται ως ανώτερο από τη σωματική, ψυχική ή πνευματική ευημερία του ατόμου.

Το πρόβλημα μ' αυτού του είδους τις βιοχημικές παρεμβάσεις είναι ότι δεν αποτελούν και τόσο αποτελεσματικά μέσα ιδεολογικής συμμόρφωσης. Συχνά, τα φάρμακα έχουν παρενέργειες που είναι τόσο αντιπαραγωγικές όσο και οι συμπεριφορές που θέλουν να εξαλείψουν. Η κατάσταση αυτή μπορεί να αλλάξει καθώς οι ερευνητές αναπτύσσουν τις γνώσεις τους στη βιοχημεία, όμως η βιοχημική παρέμβαση δεν είναι η πλέον επιθυμητή από την πλευρά του παν-καπιταλισμού. Τα φάρμακα αυτά ελέγχουν απλώς τα συμπτώματα και δεν λειτουργούν προληπτικά, και η μεγάλη τους οικονομική αξία αντισταθμίζεται από τη μέτρια αξία που έχουν ως μηχανισμοί ελέγχου της συμπεριφοράς. Η απάντηση στο πρόβλημα είναι η εξάλειψη κάθε βιολογικής αιτίας για "αντικοινωνική" συμπεριφορά, μέσω του ιδεολογικού σχεδιασμού της σάρκας. Αυτός ο στόχος αποτελεί βασική επιδίωξη της μηχανής της σάρκας. Δυστυχώς, η μηχανή της σάρκας δεν είναι προς το παρόν έτοιμη να εφαρμόσει πρακτικές στρατηγικές σ' αυτό το βιολογικό πεδίο κι έτσι δεν μπορεί να επιτύχει το στόχο της. Μέχρι να μπορέσει να επεξεργαστεί στρατηγικές παρέμβασης στη σάρκα που να περιορίζουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, τα φάρμακα κοινωνικού ελέγχου μπορούν να χρησιμοποιούνται προσωρινά για να ενισχύουν τα δεσμά των κοινωνικών επιταγών και της κανονιστικής συμπεριφοράς. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα φάρμακα που έχουν σκοπό τους τον κοινωνικό έλεγχο θα εκλείψουν εντελώς όταν ωριμάσει η μηχανή της σάρκας· σημαίνει απλώς ότι η βιοχημική παρέμβαση θα ελαχιστοποιηθεί στο μέλλον. Τα φάρμακα κοινωνικού ελέγχου θα έχουν πάντοτε τη θέση

τους στην αναμόρφωση ή την εξάλειψη της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς που προκαλείται κυρίως από τις πολιτισμικές συνθήκες, καθώς και στην ενίσχυση της κανονιστικής συμπεριφοράς (“έξυπνα” φάρμακα [*smart drugs*]).

Εξουδετέρωση του συναισθήματος

Τα περισσότερα αντικαταθλιπτικά και οι «σταθεροποιητές συναισθήματος» προορίζονται για ανθρώπους που δεν έχουν πάψει να είναι κοινωνικά λειτουργικοί και σχετικά καλά ενσωματωμένοι στο περιβάλλον τους. Το πρόβλημα μ’ αυτούς τους ανθρώπους είναι ότι οι διακυμάνσεις της διάθεσής τους μπορεί να αναστατώνουν τους χώρους παραγωγής και κατανάλωσης. Η αποτελεσματική εργασία απαιτεί σταθερή, ορθολογική, εργαλειακή συμπεριφορά. Συμπεριφορές που ξεφεύγουν απ’ αυτό το πλαίσιο θεωρούνται ανεπιθύμητες και διαλυτικές. Υπέρμετρα συναισθήματα που δεν προέρχονται από την εργασιακή διαδικασία ελαττώνουν την απόδοση του εργαζομένου. Αυτό δεν θα ήταν τόσο άσχημο αν ήταν περιορισμένο· όμως δυστυχώς η εργασία είναι σε γενικές γραμμές μια ομαδική διαδικασία. Όταν τα υπέρμετρα συναισθήματα επηρεάζουν έναν εργαζόμενο τόσο ώστε να εκδηλώνονται στη συμπεριφορά του, έχουν φθοροποιές συνέπειες τόσο στο ηθικό όσο και στη συμπεριφορά των υπολοίπων εργαζομένων. Συνεπώς, οι παρεμβάσεις καθίστανται αναγκαίες. Τα αντικαταθλιπτικά και οι σταθεροποιητές συναισθήματος αναστέλλουν τα συμπεριφορικά συμπτώματα των υπέρμετρων συναισθημάτων. Δεν βοηθούν κατ’ ανάγκη τα άτομα που τα χρησιμοποιούν να βρουν πνευματική γαλήνη, λειτουργούν όμως επιτυχώς εμποδίζοντας το άτομο να γίνει καταλύτης φθοροποιών κοινωνικών τάσεων στο χώρο της παραγωγής.[4]

Το μειονέκτημα αυτής της στρατηγικής είναι ότι η χημική παρέμβαση αυτού του είδους δεν μπορεί να είναι πολύ διαδεδομένη, αφού η κατασκευή επιθυμιών απαιτεί συγκινησιακή ανταπόκριση εκ μέρους του πληθυσμού. Πώς μπορούν να λειτουργήσουν οι βιτρίνες των καταστημάτων, τα διεγερτικά ράφια, οι διαφημίσεις των προϊόντων, οι πολιτικές δια-

φημίσεις, τα αρχιτεκτονικά σχέδια και οι άλλες μορφές της κατασκευής των επιθυμιών αν ο πληθυσμός είναι συναισθηματικά νεκρός; Αντίθετα με το περιβάλλον της παραγωγής, όπου απαιτούνται ενέργειες σταθερές, ορθολογικές και εργαλειακές, το σύγχρονο καταναλωτικό περιβάλλον απαιτεί ασταθείς, ανορθολογικές και παρορμητικές ενέργειες. Δίχως αυτές, οι καταναλωτές δεν γίνεται να πειστούν να αγοράσουν κάτι που δεν το έχουν πραγματικά ανάγκη (και μάλιστα κατά προτίμηση με λεφτά που πρέπει να κερδίσουν στο μέλλον). Οι προμηθευτές προϊόντων πρέπει να εγκαταστήσουν στους καταναλωτές έναν βασισμένο στο συναίσθημα διακόπτη ευχαρίστησης, ο οποίος να ενεργοποιείται μέσω του θεάματος. Οι σταθεροποιητές συναισθήματος επιφέρουν σύγχυση σ' αυτή τη στρατηγική και έτσι –παρ' ότι είναι ειρωνεία– η απομάκρυνση από αυτά τα χημικά είναι επίσης επιθυμητή χάριν της κατανάλωσης. Το κεφάλαιο βρίσκεται στην άβολη θέση να χρησιμοποιεί μια στρατηγική κοινωνικού ελέγχου που αναιρείται όταν μεταφέρεται από το πλαίσιο της παραγωγής σε αυτό της κατανάλωσης.

Παιδικές παθολογίες

Δύο συνήθεις παθολογικές καταστάσεις που πιστεύεται ότι προκαλούν προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά είναι η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και η Υπερκινητικότητα. Η πρώτη έχει πρόσφατα αναγνωριστεί ότι ταλαιπωρεί και τους ενήλικες, αλλά το ιατρικό ενδιαφέρον εξακολουθεί να επικεντρώνεται στα παιδιά. Αναρωτιέται κανείς γιατί είναι τόσο σημαντική η διάγνωση και η αντιμετώπιση της αρρώστιας στα παιδιά, ενώ είναι λιγότερο σημαντική στους ενήλικες. Η απάντηση είναι κυρίως πολιτισμική. Απ' τη στιγμή που τα παιδιά αφήνουν τους περιορισμούς της οικογενειακής εστίας και πηγαινοέρχονται στο πρώτο τους θεσμικό περιβάλλον (το σχολείο), ξεκινάει ένα νέο επίπεδο κοινωνικοποίησης. Το εκπαιδευτικό σύστημα επιταχύνει τη διαδικασία της διδασκαλίας στα παιδιά ότι υπάρχει μια ιεραρχική κοινωνική τάξη πραγμάτων, ότι διέπεται από σχολαστικούς κανόνες και ότι πρέπει να ακολουθούν αυτούς τους κανόνες. Όταν η μαζική κοινωνικοποίηση λειτουργεί με τον αναμενό-

μενο τρόπο, διδάσκει στα παιδιά υπακοή στην εξουσία, αποδοχή της εργαλειακής κατάτμησης του χρόνου, τη σημασία της επαναλαμβανόμενης εργασίας και πώς να ανέχονται την πλήξη – απλώς και μόνο εντάσσοντάς τα επαναληπτικά και καθημερινά σε ένα γραφειοκρατικό πλαίσιο. Αυτές οι βασικές αρχές ορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο το παιδί αποκτά γλωσσικές και αναλυτικές ικανότητες. Αν η διαδικασία ολοκληρωθεί επιτυχώς, ο νεαρός ενήλικος θα είναι επαρκώς προετοιμασμένος για να εργαστεί ως κατώτερος γραφειοκράτης, ή ως ημιειδικευμένος ή ειδικευμένος εργάτης. Άλλοι που διακρίνονται για τις γλωσσικές ή αναλυτικές τους ικανότητες μπορούν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους για μια διευθυντική, επαγγελματική ή ανωτέρου επιπέδου τεχνοκρατική θέση. Αυτοί που για οποιοδήποτε λόγο είναι ανίκανοι να αντεπεξέλθουν μένουν παραπεταμένοι.

Η διαδικασία αποπομπής των ανίκανων (άσχετα αν η ανικανότητα προκαλείται από σωματικούς, ψυχολογικούς, κοινωνιολογικούς ή οικονομικούς λόγους) απαιτεί χρόνο. Μέχρι να ξεκαθαριστεί ποιοι μαθητές δεν μπορούν να "προσαρμοστούν" στη διαδικασία, τα πάντα λειτουργούν για την εξασφάλιση της αναπαραγωγής τόσο της ίδιας της εργατικής δύναμης όσο και των ιδεολογικών συνθηκών ύπαρξής της. Δεδομένης της σημασίας που έχει αυτή η γενική διαδικασία, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι συμπεριφορές που παρακωλύουν την αναπαραγωγή των επιταγών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν γίνονται ανεκτές. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν ότι οφείλουν να βρίσκονται σε συγκεκριμένα μέρη συγκεκριμένες ώρες ασχολούμενα με συγκεκριμένα καθήκοντα. Πρέπει να μάθουν να εστιάζουν την προσοχή τους στην εργασία, άσχετα με το πόσο βαρετή είναι, όταν τα προστάζουν. Πρέπει να μάθουν να αναγνωρίζουν και να υπακούουν τους ανωτέρους τους. Κι αν δεν το κάνουν, οι γραφειοκράτες υπεύθυνοι συμπεραίνουν ότι είναι πνευματικά άρρωστα ή ανίκανα (η αντίσταση στην εργαλειοποίηση της συνείδησης σπανίως θεωρείται σημάδι ευφυΐας). Γι' αυτούς που κρίνονται πνευματικά άρρωστοι (στη συγκεκριμένη περίπτωση, ότι υποφέρουν από Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής ή υπερκινητικότητα), η βιοχημική παρέμβαση είναι αναγκαία.

Όπως συμβαίνει και με τους εργαζόμενους που παίρνουν αντικαταθλιπτικά, τα παιδιά στα οποία χορηγούνται φάρμακα μπορούν να ενσωματωθούν καλύτερα στο κοινωνικό τους περιβάλλον, αλλά απλώς επειδή τα φάρμακα εξασφαλίζουν ότι δεν θα διακόπτεται η δουλειά του δασκάλου από το παιδί και ότι δεν θα παρενοχλείται η διαδικασία κοινωνικοποίησης των άλλων παιδιών. Στο κάτω-κάτω, τι αξίζει ένα παιδί που αντιστέκεται στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων; Τι χρειαζόμαστε ένα παιδί που προτιμά να περιπλανιέται στους χώρους της φαντασίας αντί να κάνει τη βαρετή δουλειά του, ή ένα παιδί που προτιμά ν' ασχολείται με τα ακαθόριστα παιχνίδια του παρά με τις υπερκαθορισμένες δομές της εργασίας; Ένα τέτοιο παιδί δεν είναι απλώς διαλυτικό, αλλά αποτελεί και πιθανό καταστροφικό πρότυπο για τα άλλα παιδιά, αφού εκφράζει την απαρχή της δημιουργίας ενός τρόπου σκέψης και δράσης που αντιστέκεται. Δυστυχώς, οι εκπαιδευτικοί που αφήνουν χώρο γι' αυτά τα παιδιά και απορρίπτουν τη χορήγηση φαρμάκων που αποσκοπούν στη διατήρηση της τάξης στο γραφειοκρατικό περιβάλλον περιθωριοποιούνται ως ριζοσπάστες παιδαγωγοί. Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής, ή οποιαδήποτε άλλη διαταραχή που εμποδίζει την εργασία, σπάνια διαγιγνώσκεται σε ενήλικους, διότι δεν είναι απαραίτητο. Εφόσον θεωρείται ότι η διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός ενηλίκου έχει ολοκληρωθεί, και άρα η τιμωρία για την υποπαραγωγικότητα είναι γνωστή (απόλυση από τα καθήκοντα), η λήψη φαρμάκων απλώς συστήνεται – και οι εργοδότες προσδοκούν ότι οι ενήλικες θα συγκατατεθούν εξαιτίας του φόβου που τους έχουν ενσταλάξει. Πάντως, αν η διαδικασία κοινωνικοποίησης έχει λειτουργήσει πραγματικά αποτελεσματικά, οι ενήλικοι θα δεχτούν εθελοντικά την παρέμβαση μόλις συνειδητοποιήσουν ότι η παραγωγικότητά τους πέφτει.

Ανακούφιση από το άγχος και το στρες

Όπως και τα αντικαταθλιπτικά, τα φάρμακα που ανακουφίζουν από το άγχος και το στρες προορίζονται κυρίως για ανθρώπους που ακόμη λειτουργούν επαρκώς στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Πράγματι, για να είναι αποδοτικά αυτά τα

φάρμακα, πρέπει τα άτομα να έχουν την ικανότητα να συνειδητοποιούν ότι η ψυχική ή σωματική τους κατάσταση δεν αρμόζει στο συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον, και να γνωρίζουν, τουλάχιστον κατά κάποιον τρόπο, πώς και από πού θα "βοηθηθούν". Επειδή το άγχος και το στρες είναι συνηθισμένες στην καθημερινή ζωή διαταραχές, έχουν γίνει αρκετές έρευνες για τη βελτίωση των προϊόντων αυτής της μαζικής αγοράς. Τα φάρμακα αυτής της κατηγορίας έχουν βελτιωθεί ώστε να ελαχιστοποιηθούν τα εξαρτησιογόνα και άλλα μη λειτουργικά τους χαρακτηριστικά. Διαφορετικά απ' ό,τι τις δεκαετίες του '50 και του '60, που δίνονταν με συνταγές για το στρες διάφορα ισχυρά και δυνητικά εθιστικά φάρμακα, όπως το Seconol, σήμερα οι γιατροί συνταγογραφούν λιγότερο ισχυρά φάρμακα, όπως το Ativan ή το Xanax. Αυτά έχουν λιγότερες ευφορικές ή ναρκωτικές παρενέργειες ενώ συγχρόνως εξακολουθούν να φέρνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα στο άτομο – κι έτσι θεωρούνται βελτιωμένα σε σχέση με παλαιότερα φάρμακα. Σε περιπτώσεις που τα εθιστικά χαρακτηριστικά δεν μπορούσαν να εκλείψουν, ούτε να "ριχτούν" τα φάρμακα σε εξειδικευμένες ιατρικές αγορές, απλώς κηρύχθηκαν παράνομα (όπως η μεθακαλόνη, για παράδειγμα). Το αποτέλεσμα είναι μια σειρά προϊόντων που τρέφουν τη μαζική αγορά για την ανακούφιση από το στρες, ενώ συγχρόνως ελαχιστοποιούν τις ανεπιθύμητες παρενέργειες.

Πράγματι, η αγορά αυτών των φαρμακευτικών προϊόντων είναι σήμερα πιο κερδοφόρα από ποτέ. Στις ΗΠΑ, καθώς η εργασία εντατικοποιείται και η εργάσιμη μέρα μεγαλώνει, ενώ οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται δραματικά, τα επίπεδα του στρες ανεβαίνουν. Το φαινόμενο μεγεθύνεται στο πλαίσιο της οικονομίας της περίσσειας/υπερβολής (*excess*): Τα άτομα δεν ανησυχούν απλώς για την επιβίωση, αλλά μαθαίνουν να φοβούνται την απώλεια των αγαθών που έχουν συσσωρεύσει. Το παν-καπιταλιστικό ιατρικό κατεστημένο, ακολουθώντας τις εξελίξεις, προσφέρει τις υπηρεσίες του ως ψυχομηχανικός που συντηρεί ασταθή σώματα ώστε να αποδίδουν στο μάξιμουμ. Η ελεγχόμενη χορήγηση φαρμάκων αποτελεί μια βασική τακτική για την επίτευξη αυτού του

στόχου. Οι επιχειρήσεις έχουν επίσης αρχίσει να ανταποκρίνονται, προσφέροντας στους εργαζόμενούς τους αίθουσες ασκήσεων και γυμναστήρια, και ενίοτε ακόμη και προγραμματισμένες ασκήσεις αυτοσυγκέντρωσης, υπνωτισμού και ανάπαυσης. Το σημαντικό σ' όλα αυτά είναι ότι το σώμα κηρύσσεται ένοχο και κρίνεται αναγκαία η αναμόρφωσή του, επειδή αποτυγχάνει να προσαρμοστεί επαρκώς στο περιβάλλον του. Όμως, εφόσον το περιβάλλον όπου εμφανίζονται οι παθολογικές συνθήκες είναι σκόπιμα κατασκευασμένο για να υπερβαίνει τις ανθρώπινες δυνατότητες, ο πραγματικός ένοχος για τις σωματικές διαταραχές είναι η κοινωνική κατάσταση στην οποία βρίσκεται παγιδευμένο το άτομο. Όπως είναι αναμενόμενο, γίνονται ελάχιστες προσπάθειες για τη βελτίωση των παθολογικών συνθηκών που οδηγούν τα άτομα στην αρρώστια και στην ανάγκη φαρμακευτικής υποστήριξης. Αντίθετα, οι συνθήκες τόσο στους χώρους παραγωγής όσο και στον τομέα των υπηρεσιών γίνονται όλο και πιο επιζήμιες για την ευημερία των ανθρώπων, και η υπευθυνότητα για τη συντήρηση του σώματός τους ανατίθεται στα ίδια τα άτομα.

Η μηχανή της σάρκας επιτάσσει την κατασκευή του σώματος έτσι ώστε να αυξάνει την ικανότητά του να προσαρμόζεται πρόθυμα στις πολιτισμικές συνθήκες που έχουν υπερβεί τα ανθρώπινα βιολογικά όρια. Απ' τη μια, η μηχανή της σάρκας πρέπει να επιλέξει τα χαρακτηριστικά που μπορούν να αυξήσουν την παραγωγή ή την παροχή υπηρεσιών, όπως η μεγαλύτερη δυνατότητα συγκέντρωσης και η αντοχή, και από την άλλη, πρέπει να εξαλείψει τους μηχανισμούς που προκαλούν το στρες. (Εφόσον συμπεριφορές "μάχης ή φυγής"* γίνονται

* Ο όρος αναφέρεται στο σύνολο των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στο σώμα όταν αντιμετωπίζει κάποια φυσική ή πνευματική ένταση. Για παράδειγμα, αν κάποιος αντιμετωπίζει έναν κίνδυνο (όπως ένα άγριο ζώο που ετοιμάζεται να του επιτεθεί), το νευρικό σύστημα μεταβιβάζει το σήμα ώστε να απελευθερωθεί στο αίμα αδρεναλίνη και άλλες ορμόνες. Αυτές οι ορμόνες προετοιμάζουν το σώμα είτε να αντιμετωπίσει το επιτιθέμενο ζώο είτε να τραπεί σε φυγή (εξ ου και ο όρος). Οι μεταβολές που συμβαίνουν στο σώμα περιλαμβάνουν την αύξηση των σφυγμών, τη διαστολή της κόρης του ματιού (για τη βελτίωση της όρασης) και την αύξηση της παροχής αίματος στους μυς (για να είναι έτοιμο το σώμα να δράσει). (Σ.τ.μ.)

όλο και λιγότερο απαραίτητες σε πολύπλοκους πολιτισμούς, οι βιολογικοί μηχανισμοί που τις γεννούν θεωρούνται από ορισμένους φορείς εξουσίας ξεπερασμένοι.) Η μηχανή της σάρκας πρέπει να επιτελέσει αυτό το έργο με ένα ρυθμό τουλάχιστον παράλληλο προς άλλες παν-καπιταλιστικές απαιτήσεις σχετικές με το σώμα, απαιτήσεις που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν μέσω τεχνολογικών παρεμβάσεων. Η άμπωτη ή η παλίρροια των φαρμάκων που χρησιμοποιούνται για να φέρνουν το σώμα σε μια "κανονική" κατάσταση θα εξαρτηθεί από την επίτευξη αυτών των στόχων. Όσο η μηχανή της σάρκας υπολείπεται των απαιτήσεων του παν-καπιταλισμού, τόσο θα αυξάνεται η χρήση τέτοιων φαρμάκων – και με δεδομένη τη μαζική διάδοση φαρμάκων για την καταπολέμηση του στρες είναι προφανές ότι η μηχανή της σάρκας έχει πολλή δουλειά μπροστά της. Αν η μηχανή της σάρκας επιτύχει τους στόχους της, η χρήση παρόμοιων φαρμάκων θα μειωθεί ή και θα πάψει.

"Έξυπνα" φάρμακα

Αυτή η κατηγορία φαρμάκων συχνά συμπληρώνει τη χρήση των αντικαταθλιπτικών και των φαρμάκων για την ανακούφιση από το στρες. Στην καλύτερη περίπτωση, δεν είναι παρά συμπληρώματα διατροφής και "φυσικά" σκευάσματα που υποτίθεται ότι ενισχύουν τη μνήμη, την αντοχή, το ανοσοποιητικό σύστημα και τη γενική υγεία. Τα φάρμακα αυτής της κατηγορίας τείνουν να λειτουργούν προς όφελος τόσο του ατόμου όσο και του κοινωνικού συστήματος. Αναλαμβάνουν δράση εκεί που σταματούν τα αντι-στρες φάρμακα. Αντί να ξαναφέρνουν το σώμα στη "φυσιολογική" του κατάσταση, το ωθούν σε μια υπερφυσιολογικότητα. Για τους καταναλωτές, ένα μειονέκτημα των "έξυπνων" φαρμάκων είναι ότι η ευρεία κοινωνική τους αποδοχή δημιουργεί μεγάλες δυνατότητες κέρδους, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται στην αγορά πάρα πολλά αμφιλεγόμενα προϊόντα. Ορισμένα δεν φαίνεται να έχουν παρά μόνο κατά φαντασίαν αποτελέσματα (όπως ο ισχυρισμός ότι η μελατονίνη αποκαθιστά το βιολογικό ρολόι ή ότι το τζίνσενγκ βελτιώνει τη σεξουαλική απόδοση), ενώ άλλα προτρέπουν σε κάποιες ιδιαίτερα

κερδοφόρες άχρηστες υπερβολές (όπως οι μεγάλες δόσεις βιταμινών τις οποίες το σώμα αδυνατεί να αφομοιώσει). Τέτοιες απάτες εκ μέρους των εταιρειών συμβαδίζουν με όλα τα προϊόντα που είναι στη μόδα, αυτό όμως που έχει ενδιαφέρον είναι ότι η επιθυμία για “έξυπνα” φάρμακα, που έχει κατασκευαστεί από το θέαμα για την περαιτέρω ανάπτυξη της αγοράς τους, μπορεί να επεκτείνει την επικράτειά τους σε περιοχές άλλων κατηγοριών φαρμάκων. Για παράδειγμα, τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση του σώματος, είτε αυτά που εξυπηρετούν ιατρικούς σκοπούς (την αποκατάσταση της κανονικότητας) είτε αυτά που αποσκοπούν στην ψυχική ανακούφιση, μπορούν να υπαχθούν στην κατηγορία των “έξυπνων” φαρμάκων.

Όταν τα “έξυπνα” φάρμακα χρησιμοποιούνται με αυτόν τον τρόπο, μαρτυρούν μια νίκη της παν-καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης, αφού δεν χρησιμεύουν στην αποκατάσταση του απροσάρμοστου σώματος αλλά προσδίδουν αντίθετα στο άτομο ένα “πλεονέκτημα” στο χώρο της παραγωγής / παροχής υπηρεσιών, επιβάλλοντας μια άνευ όρων υποταγή στις επιταγές της παραγωγής. Ο κατάλογος είναι μακρύς και περιλαμβάνει από χημικές παρεμβάσεις στην καθημερινή ζωή, όπως η υπερβολική κατανάλωση καφέ, μέχρι απαγορευμένες και μερικές φορές αντιπαραγωγικές ουσίες, όπως η μεθεδρίνη και η κοκαΐνη. Όταν λαμβάνονται σε κατάλληλες δόσεις, αυτά τα φάρμακα επιτρέπουν στο άτομο να εργάζεται περισσότερο και σκληρότερα, λόγω της τεχνητής διέγερσης που προκαλούν. Δυστυχώς, η παρατεταμένη καθημερινή χρήση δραστικών ουσιών οδηγεί σε μείωση της απόδοσης και τελικά στην αντιπαραγωγικότητα. Αυτό το δυνητικό πρόβλημα, σε συνδυασμό με την έλλειψη επίσημου ελέγχου στην κατανάλωση των ουσιών, τις κατατάσσει σε μια μη αποδεκτή από τους παν-καπιταλιστικούς φορείς εξουσίας κατηγορία. Ωστόσο, αν κανείς υποβάλλεται στην κατάλληλη επίβλεψη και την ακριβοπληρώνει, μπορεί να έχει εναλλακτικές δυνατότητες για την απόκτηση δραστικών φαρμάκων. Το πλέον αξιοσημείωτο παράδειγμα της χρήσης φαρμάκων κοινωνικού ελέγχου είναι η εμφάνιση του «πλεονεκτήματος Prozac» μεταξύ των επαγγελματικών τάξεων και των στελεχών επιχειρήσε-

ων. Το Prozac περιλαμβάνεται στα πιο συχνά συνταγογραφούμενα αντικαταθλιπτικά. Για παράδειγμα, το 1993 στις ΗΠΑ γράφονταν 650.000 συνταγές το μήνα. (Είναι δύσκολο να πούμε πόσοι χρειάζονταν πραγματικά το φάρμακο για ν' αντιμετωπίσουν την κατάθλιψη ή τις παθολογικές κοινωνικές συνθήκες και πόσοι το χρησιμοποιούσαν για τις "έξυπνες" ιδιότητές του.) Η ευρύτατη διάδοση του φαρμάκου έχει παραγάγει διάφορα ανέκδοτα για το πώς το προσαρμοσμένο σώμα που αναζητά μια ρυθμισμένη ενίσχυση εκτοξεύεται σε τεχνητά επιταχυμένες εργαλειακές δραστηριότητες.

Πέραν των "έξυπνων" φαρμάκων, η γενικότερη δραστική ανάπτυξη των φαρμάκων κοινωνικού ελέγχου υποδηλώνει την αυξανόμενη ένταση στην παθογένεια του κοινωνικού χώρου, από την οικογένεια μέχρι την παραγωγή. Συγχρόνως, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η ανάπτυξη συμβαδίζει με μια τάση κοινωνικής αποδοχής της ψυχολογικής / ψυχιατρικής βιομηχανίας ως απαραίτητου τμήματος της μεταβιομηχανικής ζωής. Πράγματι, η ανάπτυξη και η ενίσχυση της ιατρικής αυθεντίας και των βιομηχανιών της αποτελεί σήμερα μια δομική αναγκαιότητα, κατά κάποιον τρόπο παρόμοια με τη δομική ανάγκη του πρώιμου κεφαλαίου να μετασχηματίσει μέρος των αγροτών που εγκατέλειπαν την ύπαιθρο σε μια μαζική τάξη γραφειοκρατών υπαλλήλων. Καθώς η ωρίμανση του ύστερου κεφαλαίου έχει οδηγήσει στον παν-καπιταλισμό, πρέπει το συντομότερο δυνατόν να ληφθούν όλα τα πιθανά μέτρα ώστε οι "σημαντικοί" άνθρωποι να ξαναβρούν τη θέση τους στις διαρκώς και ταχέως μεταβαλλόμενες συνθήκες. Τα "έξυπνα" φάρμακα θα βοηθήσουν προφανώς αυτή την προσπάθεια. Εκεί που η τεχνολογία των cyborg θα αποτυγχάνει να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις ενίσχυσης του σώματος, η βιοχημική παρέμβαση θα λειτουργεί ως βασικό συμπλήρωμα – ιδιαίτερα στη διατήρηση και ενίσχυση των προσωπικών αποτυπώσεων της ιδεολογίας.

Στεροειδή

Συμπληρωματικά στα φάρμακα για τον ψυχικό ή συμπεριφορικό κοινωνικό έλεγχο είναι αυτά που ενισχύουν την εμ-

φάνιση του σώματος. Το παράδειγμα των στεροειδών είναι παράδοξο, διότι υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στη χρήση τους κατά τις δεκαετίες του ’70 και του ’80. Τα στεροειδή ήταν αρχικά κυρίως φάρμακα που επιτελούσαν έναν συγκεκριμένο σκοπό: τα χρησιμοποιούσαν οι αθλητές που προπονούνταν για να επιτύχουν κορυφαίες σωματικές επιδόσεις. Σε αθλήματα που απαιτούσαν υπερβολικό μυϊκό όγκο, δύναμη και αντοχή, τα στεροειδή αποτελούσαν ένα μέσο επιτάχυνσης και ενίσχυσης της προπόνησης. Δυστυχώς, φάνηκε σύντομα ότι είχαν παρενέργειες που δεν βοηθούσαν απαραίτητα στην επίτευξη του στόχου. Το βασικό πρόβλημα ήταν ότι είχαν επιδράσεις στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά (προκαλώντας π.χ. ανεξέλεγκτη επιθετικότητα), που συμφωνούσαν ελάχιστα με το “αθλητικό πνεύμα”. Καθώς προχωρούσε η χρήση τους άρχισαν να εμφανίζονται σοβαρά σημάδια μειωμένης απόδοσης που έπαιρναν τη μορφή φθοράς οργάνων του σώματος. Ακόμη και χωρίς μακροχρόνιες μελέτες για τις επιζήμιες συνέπειες των στεροειδών, ήταν τόσο προφανές ότι κατέστρεφαν το σώμα που έπρεπε να ληφθούν μέτρα για την εξάλειψη της χρήσης τους στον θεαματικό αθλητισμό – από τα σχολικά γήπεδα μέχρι τα μεγάλα στάδια. Το θέαμα είχε στραφεί εναντίον του εαυτού του, καθώς οι φίλαθλοι έβλεπαν τους ήρωές τους να πεθαίνουν νέοι σε αντάλλαγμα μιας επιτυχημένης αλλά σύντομης καριέρας. Η κατάσταση διορθώθηκε σύντομα με την εισαγωγή του υποχρεωτικού ελέγχου ντόπινγκ για τους αθλητές των επίσημων αθλημάτων.

Έτσι, τα στεροειδή έγιναν φάρμακα της μαύρης αγοράς. Παρ’ όλο που εξακολούθησαν να χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση του σώματος, αυτή η λειτουργία τους έπεσε σε δεύτερη μοίρα, αφού την πρώτη θέση κατέλαβε ένα προηγουμένως δευτερεύον χαρακτηριστικό τους: εξυπηρετούν πλέον το θέαμα του σώματος. Απ’ τη στιγμή που αυτοί που τα έπαιρναν δεν μπορούσαν να αγωνίζονται σε οργανωμένα αθλήματα, τα στεροειδή έγιναν φάρμακα για body builders της παραλίας και όσους ήθελαν ένα εντυπωσιακό σώμα. Το θέαμα της υγείας και του σφρίγους (και για μερικούς, της σεξουαλικότητας), που εκφράζεται με γραμμωμένους μυς,

"πλάκα" στομάχι και σώμα δίχως λιπαρά, είναι τόσο βαθιά χαραγμένο στην κουλτούρα των ΗΠΑ που καθιστά αδύνατη την εξάλειψη της χρήσης στεροειδών από υποψήφιους αστέρες του αθλητισμού ή απ' όσους θέλουν απλώς να δείχνουν "τέλειοι". Το τελευταίο απομεινάρι μιας φαινομενικά προσανατολισμένης σ' ένα συγκεκριμένο στόχο χρήσης των στεροειδών βρίσκεται στην επαγγελματική πάλη. Κατά ειρωνικό τρόπο, στην επαγγελματική πάλη δεν υπάρχει στόχος που πρέπει να επιτευχθεί, αφού οι αγώνες είναι προσχηματικοί· ωστόσο, αν κάποιος θέλει να κάνει καριέρα σ' αυτό το θέατρο της σάρκας, το θέαμα του σώματός του πρέπει να ταιριάζει ακριβώς με την αντίληψη του πώς πρέπει να δείχνει ένας παλαιστής. Ο στόχος και το θέαμα βουλιάζουν σε μια απολαυστική χολυγουντιανή στιγμή.

Η έλευση της μηχανής της σάρκας δεν αφήνει πιθανότητες επιβίωσης στις θυσίες που προκαλούν τα στεροειδή. Μαζί με το δράμα της βιοχημικής ανθρώπινης θυσίας χάριν του θεάματος θα εξαφανιστούν κι αυτά. Καθώς τα σαρκικά προϊόντα θα εξακολουθούν να αυξάνονται και οι υπηρεσίες γενετικής μηχανικής να γίνονται ολοένα και πιο ακριβείς, ο σχεδιασμός ενός οργανικού καθρέφτη του θεαματικοποιημένου σώματος, ή ο σχεδιασμός ενός σώματος ρυθμισμένου για συγκεκριμένα καθήκοντα θα είναι τόσο εύκολος όσο η λήψη στεροειδών, μολονότι το σχεδιασμένο σώμα θα επιλέγεται για το άτομο και όχι από το άτομο.

Φάρμακα για το αδυνάτισμα

Στη χρήση των φαρμάκων που προκαλούν απώλεια βάρους, όπως και στην περίπτωση των στεροειδών, υπήρξαν ριζικές αλλαγές. Στις δεκαετίες του '50 και του '60 ήταν συνηθισμένο φαινόμενο να πηγαίνει κανείς στο γιατρό και να ζητάει χημική παρέμβαση με στόχο την απώλεια βάρους. (Οι γυναίκες, βεβαίως, ήταν οι βασικές υποψήφιες για τέτοιες θεραπείες.) Κατά την περίοδο αυτή συχνά συνταγογραφούνταν αμφεταμίνες. Δεν χρειάζεται να πούμε ότι λειτουργούσαν μια χαρά για την ικανοποίηση αυτής της επιθυμίας και σε πολλές περιπτώσεις βοηθούσαν επίσης στην αύξηση

της παραγωγής. Δυστυχώς, οι συνέπειες της παρατεταμένης χρήσης τους ήταν τόσο αρνητικές που αυτού του τύπου η ιατρική παρέμβαση έπαψε να αποτελεί συνήθη πρακτική. Στη συνέχεια, οι ιατρικές παρεμβάσεις στράφηκαν σε περιπτώσεις υπερβολικής παχυσαρκίας και αναζητήθηκαν άλλες μη φαρμακευτικές μορφές παρέμβασης. Όμως η κληρονομιά αυτής της περιόδου εξακολούθησε με τη μορφή μιας έκρηξης οικονομικής δραστηριότητας της βιομηχανίας αδυνατίσματος.

Με τον ερχομό της δεκαετίας του ’70 υπήρχαν ήδη όλοι οι απαραίτητοι ιδεολογικοί παράγοντες που συνέτειναν στην επιτυχή λειτουργία της βιομηχανίας αυτής. Η παχυσαρκία είχε συνδεθεί αναμφισβήτητα με ένα πλήθος παθολογικών καταστάσεων, έτσι ώστε αν κάποιος ήθελε μια μακροχρόνια και υγιέστερη ζωή το υπερβολικό βάρος έπρεπε να εξαλειφθεί. Σε συνδυασμό μ’ αυτές τις ιατρικές επιταγές εμφανίστηκαν νέες αισθητικές αντιλήψεις σε σχέση με το σώμα. Η ομορφιά συνδεόταν με την απουσία πάχους. Το μιντιακό θέαμα παρουσίαζε ακούραστα το κανονικοποιημένο, ελκυστικό σώμα ως λεπτό και ευκίνητο, μέχρις ότου οι παθολογικές καταστάσεις που σχετίζονται με την απώλεια βάρους (η ανορεξία και η βουλιμία) αυξήθηκαν δραματικά. Συγχρόνως, το όμορφο σώμα παρουσιαζόταν μέσα σ’ ένα περιβάλλον υλικής αφθονίας, υποβάλλοντας μ’ αυτό τον τρόπο μια μυθική αντιστοιχία της υγιούς σιλουέτας με τον πλούτο. Η κληρονομιά της δίαιτας με αμφεταμίνες ταίριαζε θαυμάσια μ’ αυτή την κατάσταση. Οι καταναλωτές ήθελαν εύκολες μεθόδους αδυνατίσματος σαν αυτές που υπήρχαν στο παρελθόν. Δυστυχώς δεν μπορούσαν πλέον να στραφούν στην ιατρική, γεγονός που δημιούργησε ένα σημαντικό κενό στην αγορά των επιθυμιών. Οι εταιρείες έσπευσαν να καλύψουν το κενό μ’ ένα πλήθος προϊόντων, δημιουργώντας έτσι μια βιομηχανία πολλών εκατομμυρίων δολαρίων. Το πρόβλημα ήταν ότι τα προϊόντα δεν λειτουργούσαν παρά συμπληρωματικά σε μια αυστηρή δίαιτα. Η ελεγχόμενη κατανάλωση θερμίδων και η άσκηση είναι τα μόνα σίγουρα μέσα αδυνατίσματος, και δεν απαιτούν κανένα συμπλήρωμα. Κι επίσης, η παχυσαρκία σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη γενετική προδιάθεση και

κανένα χάπι δεν το αλλάζει αυτό. Η βιομηχανία της δίαιτας, με την πληθώρα των άχρηστων προϊόντων της, είναι μια από τις μεγαλύτερες απάτες που διαπράχθηκαν ενάντια στο κοινό τον 20ό αιώνα.

Ενώ τα κέρδη από τα φάρμακα που σχετίζονται με την εμφάνιση του σώματος συνεισφέρουν σημαντικά στην οικονομία της περίσσειας/υπερβολής, η ιδεολογική τους συνεισφορά είναι ανεκτίμητη. Η βιομηχανία αδυνατίσματος και οι σύμμαχοί της (οι βιομηχανίες καλλυντικών και ειδών προσωπικής υγιεινής) έχουν καταφέρει να επανακαθορίσουν τη σωματική ομορφιά μέσα από μια σειρά πολιτισμικά κατασκευασμένων προτύπων. Η έκθεση σ' αυτές τις θεαματικές αναπαραστάσεις έχει πείσει ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού ότι τα ιδεατά πρότυπα ανταποκρίνονται στην υλική πραγματικότητα και απεικονίζουν πραγματικά σώματα. Και για να ακολουθήσουν αυτά τα ανέφικτα υποδείγματα αισθητικοποιημένης κανονικότητας, οι καταναλωτές πρέπει να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες για τα ατελή και ακαλαίσθητα σώματά τους. Τα προϊόντα που σχετίζονται με την εμφάνιση του σώματος παρέχονται για κάθε εισόδημα, έτσι ώστε καθένας να μπορεί να συμμετέχει στη διαδικασία συμμόρφωσης με τον κώδικα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το έδαφος πρέπει να προσαρμοστεί στο χάρτη. Με τη σειρά της, η επιταγή αυτή θα λειτουργήσει ως θεμέλιο για την παρούσα και μελλοντική παροχή αγαθών και υπηρεσιών της μηχανής της σάρκας.

Παυσίπονα

Τα παυσίπονα είναι από τα πιο συνηθισμένα φάρμακα στην καθημερινή ζωή. Η αγορά των νόμιμων παυσίπονων είναι τεράστια και η λογική της, που υποστηρίζει τη χρήση φαρμάκων για την απαλλαγή από μέτριους πόνους, ταιριάζει απόλυτα με τις επιταγές της κανονικοποίησης του σώματος· στην περίπτωση όμως της αντιμετώπισης ισχυρών πόνων τα πράγματα είναι θολά. Πρόκειται για μια κατηγορία φαρμάκων (ναρκωτικά και αναλγητικά) που έρχεται σε αντίθεση με τις διαδικασίες εξορθολογισμού, εφόσον δεν μπορεί εύκολα να περιοριστεί στα όρια της εργαλειακής χρήσης. Συνήθως

χορηγούνται παυσίπονα στον ασθενή υπό την επίβλεψη κάποιου γιατρού. Χρησιμοποιούνται για την κανονικοποίηση του σώματος, αφού εξαλείφουν τους έντονους πόνους έτσι ώστε ένας τραυματίας να μπορεί να αναπαυθεί στη διάρκεια της μετατραυματικής περιόδου θεραπείας, ένας ασθενής να μην υποφέρει πολύ στην εξέλιξη μιας θανατηφόρας νόσου, ή, σε άλλες περιπτώσεις, να αποφεύγεται η εξασθένηση του οργανισμού και να διατηρείται η κανονική παραγωγικότητα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις τα παυσίπονα φαίνεται να ωφελούν και τον ασθενή και το κοινωνικό σύστημα. Ωφελούν τον ασθενή περιορίζοντας μια δυσάρεστη εμπειρία και συμβάλλοντας στη θεραπεία. Ωφελούν το κοινωνικό σύστημα επιτρέποντας στο άτομο να παραμείνει κοινωνικά λειτουργικό ή αποτρέποντας την υπερβολική συναισθηματική εμπλοκή των οικείων του πάσχοντος καθώς και συμπεριφορές του ασθενή που μπορούν να διαταράξουν όσους μοιράζονται έναν κοινό χώρο μ' αυτόν. Αν, για παράδειγμα, κάποιος αναρρώνει σ' ένα νοσοκομείο και πονάει πολύ, κανείς (επισκέπτες, ιατρικό προσωπικό, ασθενείς στον ίδιο θάλαμο κ.λπ.) δεν θέλει να ακούει τις αγωνιώδεις κραυγές του. Πρόκειται για κάτι από κάθε άποψη εξουθενωτικό για όσους το ακούνε, κι έτσι λαμβάνονται μέτρα για την αποτροπή του.

Το πρόβλημα με τα παυσίπονα είναι ότι δεν αποτρέπουν απλώς τον πόνο – προκαλούν επίσης ευχαρίστηση και ευφορία στον χρήστη, κι αυτό τα καθιστά προβληματικά από κοινωνική άποψη. Η ευχαρίστηση αναιρεί ορισμένες κοινωνικά χρήσιμες ιδιότητες των παυσίπονων. Στην περίπτωση αυτών που τα λαμβάνουν για να διατηρήσουν την παραγωγικότητά τους, η ικανοποίηση που προκαλούν είναι πιθανόν να αντιστρατεύεται την παραγωγικότητά τους, αφαιρώντας τους τα κίνητρα για εργασία. Επίσης, τα παυσίπονα αυτής της κατηγορίας δημιουργούν ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο προηγούμενο, αφού κάνουν πολύ περισσότερα από το να κανονικοποιούν απλώς το σώμα: Προσφέρουν στον χρήστη μια πρόσθετη προσωρινή ευχαρίστηση. Η ανησυχία στην περίπτωση αυτή δεν προέρχεται τόσο από τον χριστιανικό φόβο απέναντι στην ευχαρίστηση και την πίστη στις καθαρτικές ιδιότητες του πόνου, όσο από το φόβο για το τι μπορεί

να προκύψει αν ο καταναλωτής πάρει μια γεύση της ικανοποίησης μιας επιθυμίας (ο εθισμός είναι μια συνηθισμένη συνέπεια και αποδοκιμάζεται διότι απομακρύνει τον χρήστη από τις ποικίλες καταναλώσεις που επιβάλλει η αγορά). Το πρόβλημα μεγεθύνεται όταν οι φορείς εξουσίας συνειδητοποιούν ότι οι χρήστες απολαμβάνουν ικανοποιήσεις για τις οποίες δεν υπήρχε πρόθεση και ούτε τις έχουν πληρώσει. Η ιατρική απάντηση σ' αυτά τα προβλήματα ήταν να καταπραΰνουν τον πόνο τόσο όσο για να γίνεται μόλις ανεκτός. Η πολιτική αυτή δείχνει καθαρά ότι η ιατρική παρεμβαίνει ευνοώντας τις απαιτήσεις του κοινωνικού συστήματος παρά τις απαιτήσεις των ατόμων. (Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η κατάσταση αυτή έχει πολλά κοινά σημεία με τις επιταγές που συνθέτουν τον «πόλεμο ενάντια στα ναρκωτικά».)

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η αντίδραση στην επιθετική διαχείριση του πόνου, στο αδιανόητο αποτέλεσμα της ανάγκης διαιώνισης των παν-καπιταλιστικών ιδεολογικών επιταγών, έχει λάβει τόσο θλιβερές διαστάσεις ώστε οι άνθρωποι προτιμούν να αυτοκτονήσουν παρά να αντιμετωπίσουν τα εμπόδια που θέτει η ιατρική στην ανακούφιση του πόνου. Εν μέρει, η σημερινή νομική συζήτηση περί του δικαιώματος ενός ατόμου να πεθάνει έχει τις ρίζες της σε αυτό το πρόβλημα. Ούτε καν η μηχανή της σάρκας δεν μπορεί να φανταστεί πώς να λύσει αυτόν το γρίφο. Μπορεί, συμπληρωματικά στην ιατρική πολιτική της περιορισμένης ανάσχεσης του πόνου, να προσπαθήσει να αναπτύξει άτομα με μεγάλη ανοχή στον πόνο, αλλά δεν μπορεί να εξαφανίσει το πρόβλημα του πόνου – όπως και του σώματος. Αντίθετα με τον έλεγχο που μπορεί να αποκτήσει επί των μηχανισμών του στρες, δεν μπορεί να εξαλείψει ή έστω να μειώσει τους αισθητήρες του πόνου στο σώμα, διότι είναι απαραίτητοι για την επιβίωση του ατόμου κι επίσης επειδή το κεφάλαιο έχει παραγάγει μια πληθώρα προϊόντων γύρω από τη φυσική ικανότητα των ανθρώπων να αισθάνονται. Το πλέον αδιανόητο θα ήταν να επιτραπεί στο άτομο ο έλεγχος των ενδορφινών του, αφού κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε βέβαιη και οριακή αντιπαραγωγικότητα. Με όρους κοινωνικού ελέγχου, ο σχεδιασμός από τη μηχανή της σάρκας ενός αυτορυθμιζόμενου

μηχανισμού ενδορφινών είναι μια πιθανή επιλογή, θα είχε όμως ως συνέπεια την κατάρρευση του υπάρχοντος οικοδομήματος των προϊόντων και υπηρεσιών για την αντιμετώπιση του πόνου. Η φαρμακευτική βιομηχανία θα έδινε μάχες για να εμποδίσει την υλοποίηση μιας τέτοιας πολιτικής, και οι περισσότεροι καπιταλιστικοί παράγοντες θα αντιλαμβάνονταν ότι το μέγεθος της γενικότερης οικονομικής ζημιάς είναι τέτοιο που δεν αντισταθμίζεται με την εξασφάλιση του κοινωνικού ελέγχου.

Η μοίρα των φαρμάκων που χρησιμοποιούνται για την κανονικοποίηση του σώματος ή της συμπεριφοράς είναι αβέβαιη καθώς η μηχανή της σάρκας εξακολουθεί να ωριμάζει. Φαίνεται ότι η χρήση τους θα χάνει τη σημασία της όσο οι φορείς εξουσίας γίνονται πιο έμπειροι στο σχεδιασμό σωμάτων με προδιάθεση στη δέουσα συμπεριφορά. Σε ζητήματα κανονικοποίησης των κοινωνικών δραστηριοτήτων, η πρόληψη των παρεκτροπών αποτελεί πάντοτε μια ανώτερη στρατηγική για την ανάσχεση και τον περιορισμό των παρεκκλινόντων. Ωστόσο, ακόμη και η πρόληψη έχει τις αδυναμίες της, και η ίδια η κουλτούρα προσφέρει πολλές οδούς παρεκτροπής που δεν μπορούν να ελεγχθούν με βιολογικά μέσα. Τα πράγματα περιπλέκονται περισσότερο από τη στιγμή που οι κοινωνικές συνθήκες αλλάζουν με τόσο γρήγορο ρυθμό που ούτε οι άνθρωποι ούτε οι σαρκικές τεχνολογίες μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος. Κι εφόσον η επιβράδυνση της προσαρμογής του σώματος στις νέες συνθήκες είναι οικονομικά ασύμφορη σύμφωνα με τη μετα-αρχή της αποτελεσματικότητας, πρέπει να βρεθούν άλλα μέσα για την ταχεία συμμόρφωση του σώματος στον κώδικα. Γι' αυτούς τους λόγους, η βιοχημική παρέμβαση της ιατρικής εξουσίας θα εξακολουθήσει να είναι μια σημαντική στρατηγική ελέγχου, και μπορεί να υποθέσει κανείς ότι η μηχανή της σάρκας θα διατηρήσει έναν ερευνητικό κλάδο αφιερωμένο στη βελτίωση φαρμακευτικών προϊόντων που στοχεύουν στον κοινωνικό έλεγχο.

5

Άγρια πίστη: Ως εν τοις άνω, (ούτω και εν τοις κάτω)

Εξομολόγηση

Επιθυμούσα να απολαύσω πλήρως τον Αγαπημένο μου, να τον κατανοήσω και να τον γευτώ πλήρως. Επιθυμούσα η Ανθρώπινή του Υπόσταση κατά πάντα να απολαύσει την δική μου ανθρώπινη υπόσταση, και να παραμείνω ακλόνητη ώστε να μετέχω της τελειότητος έως ότου τον ικανοποιήσω, αυτόν που είναι η τελειότης καθ' εαυτή… Ποθούσα εν τέλει την πλήρωση εντός μου υπό της Θεότητός του, εν πνεύματι, ανεμποδίστως… Διότι αυτή είναι η τελειοτέρα των ικανο-

Critical Art Ensemble: (Ως εν τοις άνω), ούτω και εν τοις κάτω

Εξομολόγηση

Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο σ' αυτόν τον κόσμο επιθυμούσα να αποκτήσω ένα παιδί. Η γυναικολόγος μου μού έλεγε πάντα ότι δεν θα μπορούσα ποτέ να συλλάβω με φυσικό τρόπο, επειδή οι σάλπιγγές μου ήταν φραγμένες. Μου πρότεινε να υιοθετήσω, αλλά και ότι, εάν ήμουν οικονομικά και ψυχολογικά προετοιμασμένη για μια πιθανή απογοήτευση, θα μπορούσα ίσως να αποκτήσω δικό μου παιδί με την κατάλληλη ιατρική υποστήριξη. Ήμουν έτοιμη να κάνω τα πάντα – και τα έκανα. Η διαδικασία ήταν επίπονη, τόσο ψυ-

ποιήσεων: να υψωθείς ώστε να γίνεις Θεός με τον Θεό… Κατ' αυτήν την έννοια επιθυμούσα να μου δοθεί ο Θεός, ούτως ώστε να τον ικανοποιήσω… Τότε ήταν για μένα σαν να ήμασταν ένα, δίχως διαφορά καμία. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν ο Αγαπημένος κι αυτή που τον αγαπά να κοινωνήσουν πλήρως τον άλλον, εν πλήρει ικανοποιήσει της οράσεως και της ακοής, ξεψυχισμένοι ο ένας μες στον άλλον. Κι έπειτα έμεινα ξεψυχισμένη μες στον Αγαπημένο μου έως ότου χάθηκα εντός του και δεν απέμεινε τίποτε από μένα· και μετεμορφώθην και ανελήφθην εν πνεύματι.

(Hadewijch του Μπράμπαντ,*«*Οράματα*», περί το 1200)

Το παράδοξο της δημιουργίας: Πειρασμός και σωτηρία

Οι μεσαιωνικοί χάρτες του σώματος αντανακλούν τις χριστιανικές αντιλήψεις σχετικά με το ανθρώπινο σώμα ως μικρόκοσμο σε αναλογία με τον μακρόκοσμο – κάθε όργανο

* Το Μπράμπαντ ήταν δουκάτο που περιελάμβανε περιοχές της σημερινής Ολλανδίας και του Βελγίου. (Σ.τ.μ.)

χολογικά όσο και σωματικά, και το χειρότερο στάδιο ήταν η συγκομιδή των ωαρίων μου και η ακόλουθη εμφύτευσή τους. Αυτές οι επεμβάσεις ήταν εξίσου επιθετικές και δυσάρεστες – διάφορα χειρουργικά εργαλεία έκοβαν, τρυπούσαν, αναρροφούσαν και σύρονταν στην περιοχή της λεκάνης και του κόλπου μου. Για να μη χάσω τα λογικά μου επαναλάμβανα διαρκώς μέσα μου: «Θα αποκτήσεις παιδί». Δεν μπορώ να περιγράψω τον ενθουσιασμό, την ευχαρίστηση και την ανακούφισή μου όταν στο τέλος της διαδικασίας η γιατρός εμφανίστηκε με την απαστράπτουσα λευκή ποδιά της και είπε: «Είσαι έγκυος». Υπήρχε ζωή μέσα μου.

(Ανώνυμη, δεκαετία του '90)

Το παράδοξο της αναπαραγωγής

Ο καπιταλισμός έχει ανέκαθεν τηρήσει διφορούμενη στάση απέναντι στη διαδικασία της αναπαραγωγής. Από τη μία

αντιστοιχεί σε ένα ουράνιο σώμα, κάθε σωματικό υγρό σε ένα φυσικό στοιχείο. Η μεσαιωνική ιατρική βασίστηκε κατά κύριο λόγο στις ιδέες της ομοιοπάθειας (το όμοιο θεραπεύει το όμοιο) και των αναλογιών (όπως πάνω, έτσι και κάτω). Μολονότι ένα ευρύ τμήμα της ομοιοπαθητικής ιατρικής είχε τις ρίζες του στις αρχαίες (παγανιστικές) γνώσεις της βοτανολογίας, προσαρμόστηκε σ' ένα χριστιανικό σύστημα πίστης που έθετε το ανθρώπινο (έμψυχο) ον στο κέντρο του μεγαλειώδους κοσμικού σχεδίου του Θεού και στο κέντρο του σύμπαντος.

Η μεσαιωνική θεολογία είχε να αναμετρηθεί με ένα σωρό αντιφατικές αντιλήψεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα, την αναπαραγωγή και τη σχέση σώματος και ψυχής. Από τη μία πλευρά, το σώμα θεωρούνταν αναγκαίο κακό, επειδή παρείχε κατάλυμα στην ψυχή κατά τη διάρκεια της παραμονής της στη γη. Από αυτή τη σκοπιά, το απολωλός σώμα –κληροδότημα της πτώσης του Αδάμ– είναι τόπος πειρασμού και αμαρτίας· η σάρκα είναι ατελής και φθαρτή, και πρέπει

πλευρά, το οικονομικό σύστημα απαιτεί οι πληθυσμοί των εργατών και των αγοραστών να αναπληρώνονται διαρκώς. Από την άλλη πλευρά, η σεξουαλική δραστηριότητα που συνδέεται με την αναπαραγωγή έχει θεωρηθεί κάτι κακό αφού μπορεί να ζημιώσει τη γενική αποδοτικότητα του συστήματος – η σεξουαλική συμπεριφορά δεν είναι ούτε παραγωγική ούτε καταναλωτική· αντίθετα, οι άνθρωποι αυτοδιατίθενται, γεγονός που είναι εκ των πραγμάτων αντιπαραγωγικό και προκαλεί σύγχυση στις κάθετες ιεραρχίες. Αυτή η κατάσταση έχει οδηγήσει σε μιαν ιδιάζουσα αντίδραση, σύμφωνα με την οποία το προϊόν είναι επιθυμητό αλλά η διαδικασία ανεπιθύμητη. Δυστυχώς το ένα προϋποθέτει την άλλη, και το πρόβλημα μεγεθύνεται αφού η ενασχόληση με τη διαδικασία δεν αποδίδει αναγκαστικά καρπούς. Γι' αυτό το λόγο, έχουν γίνει από τους φορείς της κοσμικής εξουσίας διάφορες απόπειρες "εξομάλυνσης" της σεξουαλικότητας, ώστε να περιοριστεί σε δραστηριότητες ωφέλιμες για το κράτος και την οικονομία.

διαρκώς να παρακολουθείται, να ελέγχεται και να τιμωρείται με υποταγή και υπακοή. Από την άλλη πλευρά, το σώμα θεωρούνταν το αποκορύφωμα της θεϊκής δημιουργίας· το σώμα συνιστούσε τρόπο προσέγγισης του θείου και μέσο σωτηρίας. Ως τέτοιο επιδείκνυε τα δώρα του Δημιουργού προς τον Αδάμ και την Εύα – την ομορφιά, τις αισθήσεις και τις θαυμαστές δυνάμεις της αναπαραγωγής. Μ' αυτές τις αντιφατικές αναγνώσεις του σώματος έπρεπε να αναμετριέται διαρκώς η Εκκλησία, που επεδίωκε να ελέγχει εξίσου το σώμα και την ψυχή των πιστών καθώς και τις σεξουαλικές σχέσεις των ανθρώπων, μέσω του μυστηρίου του αναπαραγωγικού, ετεροφυλοφιλικού γάμου.

Οι αντιφάσεις των μεσαιωνικών αντιλήψεων για το σώμα οξύνθηκαν όταν οι αντιλήψεις αυτές εφαρμόστηκαν σε θεωρίες και απεικονίσεις της σεξουαλικότητας και της αναπαραγωγής. Η Caroline Bynum Walker έχει επισημάνει ότι οι μεσαιωνικές απεικονίσεις του σώματος επιδεικνύουν μιαν εμμονή στη γονιμότητα και τη φθορά. Οι Πατέρες της Εκ-

---

Η βασική στρατηγική που ακολουθήθηκε από τους θεσμούς της εξουσίας προκειμένου να αποκλειστεί η σεξουαλικότητα που δεν αποσκοπεί στην αναπαραγωγή ήταν να χαρακτηριστεί κάθε άλλη σεξουαλική πρακτική ως παρεκκλίνουσα και, συνεπώς, κοινωνικά και/ή νομικά κολάσιμη. Με ένα ισχυρό πλήγμα, οι ομοφυλοφιλικές καθώς και οι διάφορες φετιχιστικές σεξουαλικές συμπεριφορές τέθηκαν εκτός της "δημόσιας" αποδοχής. Μολονότι τέτοια μέτρα με κανέναν τρόπο δεν εμπόδισαν τα άτομα –που κατηγοριοποιήθηκαν διά της βίας– να αυτοκαθορίζονται έμπρακτα, κρυφά ή επιδεικτικά, υπενθυμίζουν ωστόσο ότι η συμμετοχή σε κάθε δραστηριότητα που δεν συμμορφώνεται με τις καπιταλιστικές επιταγές συνεπάγεται αναπόφευκτη τιμωρία.

Η κατάσταση οξύνεται, αφού ακόμη και η αυστηρή ετεροφυλοφιλία υπόκειται σε μια διαρκή διαδικασία κανονικοποίησης και ελέγχου. Οι μέθοδοι που ακολουθούνται από

κλησίας είχαν ανάγκη να προσαρμόσουν την ιδέα της σεξουαλικότητας σε αποκλειστικά αναπαραγωγικούς σκοπούς και να προωθήσουν τη μητρότητα ως λυτρωτική κατάσταση για τις γυναίκες. Η μορφή της Παναγίας κατασκευάστηκε ακριβώς για να υποστηρίξει αυτήν την ιδεολογία. Η εικόνα της Παρθένου Μαρίας –η οποία εν μέρει άντλησε κάποια επιθυμητά χαρακτηριστικά από τοπικές παγανιστικές θεότητες και εν μέρει κατασκευάστηκε για να ανταποκρίνεται στα σχέδια θρησκευτικού ελέγχου του σώματος– παρουσιάζει παράδοξες και θαυμαστές ιδιότητες. Είναι παρθένα μεν, γόνιμη δε· μητέρα ενός θείου υιού, με τον οποίο ενώνεται σε μυστικό γάμο· και είναι επίσης σύνδεσμος μεταξύ ουρανού και γης. Η Παναγία συνδέθηκε με τη μητέρα, το σκεύος, την πρόθυμη μήτρα – χαρακτηριστικά και ιδιότητες που όλες οι γυναίκες της εποχής έπρεπε να μιμηθούν. Σύμφωνα με το καθολικό δόγμα, η Παναγία ως ανταμοιβή για την αρετή της δεν περιέπεσε σε φθορά και το σώμα της αναλήφθηκε στους ουρανούς. Με αυτόν τον τρόπο, η Παναγία αναδιαμορφώθηκε ώστε να εξυπηρετεί τη στρατηγική της Εκκλησίας για

τους καπιταλιστικούς φορείς εξουσίας εναντίον των ατόμων ποικίλουν αναλόγως με την κοινωνική τους τάξη. Αυτές οι μέθοδοι είναι ευδιάκριτες κυρίως στις ΗΠΑ – τον πολιτισμό που βρίσκεται στην πρωτοπορία του παν-καπιταλιστικού αυταρχισμού. Στις χαμηλότερες τάξεις, η τιμωρία στοχεύει σχεδόν αποκλειστικά τις γυναίκες. Η οικιακή εργασία που απαιτείται για την παραγωγή ενός εργατικού δυναμικού, κοινωνικά σχεδιασμένου ώστε να καλύπτει τις χαμηλότερες θέσεις εργασίας και/ή να υπηρετεί ως εφεδρικός εργασιακός στρατός, δεν θεωρείται δουλειά που θα πρέπει να αμείβεται· αντίθετα, η παραγωγή πληθυσμού τιμωρείται, εν μέρει λόγω της σχέσης της με τη σεξουαλικότητα. Παρά το γεγονός ότι το σεξ μπορεί να αποδώσει ωφέλιμους καρπούς, η κυβέρνηση των ΗΠΑ αρνείται όλο και συχνότερα τη χορήγηση επιδομάτων στις γυναίκες των χαμηλότερων τάξεων για την απαραίτητη παραγωγή πληθυσμού με την οποία συνεισφέρουν στην οικονομία. Η σεξουαλική ευχαρίστηση φορολο-

τον έλεγχο της γυναικείας αναπαραγωγικής διαδικασίας, ενώ παράλληλα συντηρούσε την αντίληψη του σώματος ως τόπου αγνότητας και σωτηρίας.

Η μορφή της Παναγίας αντιπαραβαλλόταν πάντοτε στη μορφή της Εύας, η οποία αντιπροσώπευε το σώμα ως τόπο πειρασμού και σεξουαλικής ηδονής. Η οδύνη της γέννας και η ολοκληρωτική υποδούλωση των γυναικών στους συζύγους τους αποτελούσαν τη θεϊκή τιμωρία για την ηδονή της Εύας. Η γυναίκα μπορούσε πλέον να σώσει τη σάρκα της μόνο μέσω της μητρότητας εντός ενός εκκλησιαστικά εγκεκριμένου ετεροφυλοφιλικού γάμου ή μέσω του άγαμου ασκητισμού, δηλαδή της αποκήρυξης του σώματος εκτός από τις περιπτώσεις που το χρησιμοποιούσαν για αγαθές πράξεις. Η ανταμοιβή για την υποταγή του σώματος στο πνεύμα ήταν η σωτηρία σε μια μέλλουσα ουράνια ζωή. Προκειμένου να υιοθετηθεί η ιδέα του διαχωρισμού ηδονής και αναπαραγωγής, χρειάστηκε αυστηρή θεσμική πειθαρχία καθώς και η δημιουργία μιας μυθολογίας της αυτοθυσίας.

γείται έμμεσα και αυτές οι γυναίκες παρέχουν την οικιακή εργασία τους στο κράτος δίχως αντάλλαγμα. Η τρέχουσα αναμόρφωση της κοινωνικής πρόνοιας οξύνει την κατάσταση επιβαρύνοντας με πρόσθετες εργασιακές απαιτήσεις τις γυναίκες των χαμηλότερων στρωμάτων. Όχι μόνο πρέπει να πληρώνουν φόρο σεξουαλικότητας, αλλά, συνήθως, πρέπει επιπλέον να δουλεύουν στην οικονομία των υπηρεσιών, σε δουλειές που αμείβονται με μισθούς χαμηλότερους απ' όσο είναι αναγκαίο για τη συντήρηση του οικιακού εργασιακού χώρου, όπου είναι υπόδουλες.

Για τη μεσαία τάξη, η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική καθώς το ύψος των μισθών επιτρέπει γενικά τη συντήρηση του νοικοκυριού. Σ' αυτή την περίπτωση, τα άτομα (ανεξαρτήτως σεξουαλικής προτίμησης) απειλούνται από το αστικό δίκαιο. Για παράδειγμα, οι πρωτοβουλίες σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο προσφέρουν

Η υποχρεωτική μητρότητα ως μέσο σωτηρίας και μόνος θεμιτός τρόπος βίωσης της σεξουαλικότητας συμπορεύτηκε με μια βαθιά αλλαγή στην εξάσκηση της ιατρικής κατά τον Μεσαίωνα. Από τον 5ο ως τον 13ο αιώνα, η Εκκλησία περιφρονούσε την εκκοσμικευμένη παρέμβαση σε ό,τι αφορούσε στο σώμα. Την περίοδο εκείνη, εμπειρικές θεραπεύτριες, βοτανοθεραπεύτριες και μαμές θεράπευαν τις τάξεις των χωρικών, ενώ οι ιερείς πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στους αυλικούς και την αριστοκρατία. Τον 13ο αιώνα, την εποχή που η λατρεία της Παναγίας έφτανε στο αποκορύφωμά της, άντρες γιατροί, με πανεπιστημιακή εκπαίδευση, άρχισαν να μετατρέπουν την ιατρική σε ημιεπιστημονικό επάγγελμα από το οποίο οι γυναίκες ήταν ολότελα αποκλεισμένες – γεγονός που προκάλεσε την απώλεια της ευρείας πρακτικής εμπειρίας και γνώσης τους για το σώμα. Μολονότι οι γυναίκες συνέχισαν για αιώνες μετά να ασκούν τη μαιευτική και τη βοτανοθεραπεία, συχνά καταδικάζονταν ως μάγισσες και θανατώνονταν γι' αυτή τους τη δράση. Επιστρατεύτηκαν τόσο κοσμικοί όσο και εκκλησιαστικοί έλεγχοι για να δια-

---

ανυπολόγιστη βοήθεια στους καπιταλιστικούς θεσμούς στην προσπάθειά τους να αποκλείσουν την αποδιοργάνωση που προκαλεί η σεξουαλική έκφραση στο χώρο της παραγωγής. Κάθε ανεπιθύμητη σεξουαλική έκφραση μπορεί να αποτελέσει λόγο μήνυσης και να κοστίσει στον δράστη την εργασιακή του θέση κι ενδεχομένως όλη την περιουσία που έχει συσσωρεύσει κατά τα χρόνια της εργασίας του· συνεπώς, η μόνη τεχνική επιβίωσης που έχει στη διάθεσή του το άτομο είναι να καταπιέζεται και να συμπεριφέρεται όσο το δυνατόν περισσότερο ασεξουαλικά. Είναι βέβαιο πως για τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις οι πρωτοβουλίες ενάντια στη σεξουαλική παρενόχληση είναι μάννα εξ ουρανού, αφού τις βοηθά να εξασφαλίζουν ότι οι υπάλληλοι θα ασχολούνται αποκλειστικά με ορθολογικές και εργαλειακές δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας τους. Και η κατάσταση επιδεινώνεται με την εμφάνιση πολιτικών θυματοποίησης. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, όταν κάποιος είναι αυτόπτης μάρτυρας μιας

σφαλιστεί ότι, κατά το πρότυπο της Παναγίας, οι γυναίκες θα παρέμεναν παθητικές και υπάκουες στη σχέση τους με το σώμα.

Παρ' όλα αυτά, σε μια μειοψηφία γυναικών ο υποχρεωτικός γάμος και η μητρότητα φαινόταν η λιγότερο επιθυμητή λύση. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα στην περίπτωση εγγράμματων γυναικών από την υψηλότερη κοινωνική βαθμίδα, οι οποίες προσχωρούσαν σε γυναικείες κοινότητες αγαμίας, όπως τα μοναστήρια ή οι Beguinages.* Αυτές οι κοινότητες ήταν ανοιχτές σε όλες, οπότε γίνονταν δεκτές –αν και σε σπάνιες περιπτώσεις– και γυναίκες από τις αγροτικές τάξεις. Μερικές γυναίκες, που για να αποφύγουν την υποχρεωτική μητρότητα έφταναν εθελούσια σε υπερβολικά όρια ασκητισμού με ιερή νηστεία και εξαγνιστική ταπείνωση της σάρκας, έθεσαν τους Πατέρες της Εκκλησίας αντιμέτωπους με ένα δίλημμα. Από τη μια πλευρά, σύμφωνα με το εκκλησιαστικό δόγμα,

*Λαϊκές καθολικές γυναικείες αδελφότητες, αφοσιωμένες στη θρησκευτική ζωή, αλλά δίχως τα μέλη τους να δίνουν αμετάκλητους όρκους. (Σ.τ.μ.)

σεξουαλικής συμπεριφοράς που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως "προσβλητική", θα πρέπει να το αναφέρει στην ειδική σε θέματα παρενοχλήσεων υπηρεσία της επιχείρησης (μία, στην κυριολεξία, γραφειοκρατική αστυνομία του σεξ). Εάν κάποιος δεν αναφέρει κάτι που θα μπορούσε να εκληφθεί ως πράξη παρενόχλησης, μένει ενδεχομένως εκτεθειμένος στην περίπτωση μήνυσης. Συνεπώς, δεν είναι απαραίτητο να είναι κανείς το "θύμα" ή ο "δράστης"· αρκεί να είναι μάρτυρας μιας σεξουαλικής έκφρασης για να εμπλακεί στη νομική διαδικασία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όλοι όσοι εργάζονται σε φορείς που ακολουθούν τέτοια πολιτική πειθαναγκάζονται να συμπεριφέρονται σαν αστυνόμοι του σεξ.

Τότε λοιπόν, ποιος είναι ο χώρος όπου επιτρέπεται η σεξουαλική έκφραση; Ζει και βασιλεύει στο θέαμα. Ένα άτομο μπορεί να δει όσο χολυγουντιανό πάθος θέλει και να κάνει όσο κυβερνοσέξ επιθυμεί. Γενικά, το σεξ θεωρείται κοινω-

οι ιερές γυναίκες αποκήρυτταν την κοσμική, ανθρώπινη σεξουαλική εμπειρία, όπως ακριβώς απαιτούσε η Εκκλησία από όσες επιθυμούσαν να σώσουν εαυτόν από τις αμαρτίες της Εύας. Από την άλλη πλευρά, αυτές οι γυναίκες ξέφευγαν από την εργαλειακότητα της αναπαραγωγής και χρησιμοποιούσαν το σώμα τους ως μέσο ατομικής αυτοδιάθεσης και κοινωνικής δύναμης. Σε μια πραγματικά ομοιοπαθητική αντιστροφή, το σώμα αναμορφωνόταν ως τόπος αυτονομίας. Η εξερεύνηση του σώματος οδηγούσε στην ελευθερία μέσω των αισθήσεων – γυναίκες μυστικίστριες αγκάλιαζαν σωματικά τον Θεό στην έμψυχη σάρκα των παρακμαζόντων πλασμάτων του, γευόμενες τις πληγές των λεπρών, τον εμετό των αρρώστων και νιώθοντας τον πόνο των δικών τους κάτισχνων σωμάτων. Η παρακμάζουσα σάρκα μετουσιωνόταν στην ιερή φλόγα της επιθυμίας της μυστικίστριας να κοινωνήσει αυτοκαθοριζόμενη τον Θεό. Αυτές οι ισχυρές (μολονότι σπάνιες) πράξεις πνευματικής ανταρσίας αποτελούσαν ένα θρησκευτικό πρόβλημα που η εκκλησιαστική πατριαρχία δυσκολευόταν να λύσει.

νικά αποδεκτό στο βαθμό που βρίσκεται εκτός του υλικού κόσμου και στην ασφάλεια της οθόνης, όπου μπορεί να γίνει αντικείμενο ή αιτία κατανάλωσης. Το σεξ δεν πρέπει να είναι πράξη άμεσης συμμετοχής· μπορεί να είναι μόνο αντικείμενο παθητικής θέασης στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου, αν το άτομο θέλει να αποφύγει την τιμωρία. Ως εκ τούτου, άτομα της μεσαίας τάξης εγκλωβίζονται μεταξύ μιας θεαματικής σεξουαλικότητας και μιας μονογαμικής ετεροφυλοφιλίας, εγκεκριμένης από το κράτος. Εάν αποδεχτούν την τελευταία προοπτική, απολαμβάνουν μια σχετική ανοχή της ιδιωτικής, οικονομικά άχρηστης σεξουαλικότητάς τους. Για τη χαμηλότερη κοινωνική τάξη η κατάσταση είναι χειρότερη: τα μέλη της περιορίζονται στη θεαματική σεξουαλικότητα, επειδή η ετεροφυλοφιλική επιλογή θα οδηγούσε μονάχα στην αύξηση της πιθανότητας υποδούλωσής τους στις δυνάμεις και τους χώρους παραγωγής.

Λυτρωμένη σάρκα: Διαχωρισμός της αμαρτίας από τη δημιουργία

Ο διαχωρισμός της ερωτικής ηδονής (αμαρτίας) από τη δημιουργία μέσω της αναπαραγωγής απαιτούσε τη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης σχέσης μεταξύ ύλης και πνεύματος (σώματος και ψυχής), καθώς και τη δημιουργία ενός είδους μεσολάβησης μεταξύ των δύο κατηγοριών. Προκειμένου να λυτρωθεί η αμαρτωλή σάρκα, ο Χριστός –σε μια λυτρωτική πράξη της Δημιουργίας– έπρεπε να γίνει σάρκα: μια ομοιοπαθητική στρατηγική. Στο εσωτερικό μιας δομής αναλογιών, έγινε ο νέος Αδάμ και τελειοποίησε την ανθρώπινη ύλη μέσω της γέννησης, του θανάτου και της ανάστασής του. Η Παναγία ως επαναπρογραμματισμένη Εύα –το αγνό σκεύος, γόνιμο και όμως αμόλυντο από ανθρώπινη γονιμοποίηση– επιφορτίστηκε με το ιδιαίτερο καθήκον να εξαγνίσει τα θηλυκά σώματα, ειδικά τα όργανα της σεξουαλικής αναπαραγωγής (*materia mater*).* Ο Χριστός υπήρξε ένα έμβρυο που

*(λατ.): μητέρα [πηγή, αιτία] της ύλης. (Σ.τ.μ.)

Λυτρωμένη σάρκα: Διαχωρισμός της σεξουαλικότητας από την αναπαραγωγή

Αν και αδιαμφισβήτητα επιτυχημένη, η παν-καπιταλιστική οργουελιανή εκστρατεία ενάντια στο σεξ μπορεί διαρκώς να βελτιώνεται. Ως βελτίωση θεωρείται εν μέρει η διεύρυνση του διαχωρισμού σεξουαλικότητας και αναπαραγωγής. Από τη στιγμή που ο διαχωρισμός νομιμοποιείται και γίνεται αποδεκτό στοιχείο της καθημερινής ζωής, η παντελής έλλειψη ανεκτικότητας όσον αφορά στη σεξουαλικότητα μπορεί να εφαρμοστεί στη μεσαία τάξη. Τα πρώτα πειράματα πρακτικού διαχωρισμού της σεξουαλικότητας και της αναπαραγωγής βρίσκονται σήμερα καθ' οδόν. (Σε συμβολικό επίπεδο, η σεξουαλικότητα και η αναπαραγωγή είναι εδώ και καιρό διαχωρισμένες, με τη διαίρεση ψυχολογίας και βιολογίας.) Η ιατρική επιστήμη, βρίσκοντας εθελοντές γι' αυτό το πείραμα μεταξύ των ατόμων που θέλουν να κάνουν παιδιά αλλά δεν

συνελήφθη εικονικά κι έγινε ταυτοχρόνως ανθρώπινη και αθάνατη (αναστημένη) σάρκα. Η Παναγία ήταν η αιθέρια μηχανή της σάρκας (το hardware), που διασυνδέθηκε με τον Θεό (τον προγραμματιστή) μέσω του άυλου Λόγου που μεταδόθηκε από τον ασώματο άγγελο Γαβριήλ (το software). Με όρους αναπαραγωγικής αφήγησης, αυτό αποτελεί ένα παράδειγμα δημιουργίας της τέλειας σάρκας, μιας παραγωγής με τη μέγιστη αποδοτικότητα: καμία σπατάλη σπέρματος, κανένα πρόβλημα ωορρηξίας, καθόλου αποτυχημένες εμφυτεύσεις ή φραγμένες σάλπιγγες, ούτε επαναλαμβανόμενες προσπάθειες σύλληψης. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, μετά τη συνένωση με τη θεότητα και τη γέννησή της, το σώμα της Παναγίας έγινε επίσης μετα-σάρκα, η οποία δεν πέθανε ούτε αποσυντέθηκε –όπως συμβαίνει με την αμαρτωλή σάρκα– παρά αναλήφθηκε στους Ουρανούς κι έμεινε εκεί στην αιωνιότητα.

Η Εκκλησία αντιλήφθηκε πως υπήρχε ανάγκη να παρασχεθούν αναπαραστάσεις των μυστηρίων της θείας Δημι-

---

μπορούν δίχως ιατρική παρέμβαση, ελπίζει να καταδείξει ότι "καλύτερα μωρά" (δηλαδή, μωρά καλύτερα προσαρμοσμένα στις επιταγές του παν-καπιταλισμού) μπορούν να προέλθουν χάρη στις εξορθολογισμένες παρεμβάσεις της· και, καταδεικνύοντάς το, θεμελιώνει εμπειρικά το επιχείρημα ότι η ιατρική μεσολάβηση στη συνολική διαδικασία της αναπαραγωγής είναι τόσο επιθυμητή όσο και αναγκαία. Η υπόσχεση ενός "υγιέστερου" παιδιού μπορεί να αποτελέσει θεαματικό επιχείρημα ακόμα και για εκείνα τα μέλη της μεσαίας τάξης που δεν χρειάζονται ιατρική παρέμβαση προκειμένου ν' αναπαράγουν, και τελικά να πείσει ότι ο διαχωρισμός σεξουαλικότητας και αναπαραγωγής είναι επωφελής τόσο για τους γονείς όσο και για τους απογόνους τους. Αντί να αφεθούν τα πράγματα να πάρουν τον φυσικό τους δρόμο όσον αφορά στην αναπαραγωγή, κάνουν την εμφάνισή τους εκπρόσωποι της ιατρικής επιστήμης ως ειδικοί μεσολαβητές, εγγυητές της αποδοτικότητας. Έτσι, δεν διαχωρίζεται πρακτικά μόνο

ουργίας, στέρεες και ικανές να εμπνεύσουν. Η αφήγηση της θαυματουργού σύλληψης της Παναγίας καθώς και της παρθενογένεσης κωδικοποιήθηκαν σε ολοένα και πιο υπερβολικές και όμορφες εικόνες, που εξυπηρετούσαν ως υποδείγματα και οδηγοί λατρείας για έναν αγράμματο λαϊκό πληθυσμό. Συγκεκριμένα, οι μεγάλοι μεσαιωνικοί καθεδρικοί ναοί που αφιερώθηκαν στην Παναγία –όπως η Σαρτρ, η Νοτρ Νταμ και η Ωτέν– παρείχαν αισθητικά περιβάλλοντα έκστασης. Η επιβλητική αρχιτεκτονική, τα παράθυρα με τα βιτρώ, οι πολύχρωμες τοιχογραφίες, η βαριά διακόσμηση των εικονοστασίων με πολύτιμους λίθους και φύλλα χρυσού και η υποβλητική μουσική προϊδέαζαν για τις ανταμοιβές της υπακοής, της αυταπάρνησης και της αυτοεγκατάλειψης.

Εφόσον οι γυναίκες ακολουθούσαν το παράδειγμα της Παναγίας και γίνονταν υπάκουες μήτρες εντός ευλογημένων γάμων, μπορούσαν να ελπίζουν στην υπέρβαση και τη σωτηρία. Στην ουσία, οι γυναίκες θυσίαζαν παθητικά την

η σεξουαλικότητα από την αναπαραγωγή, αλλά και οι γονείς μεταξύ τους. Μ' αυτόν τον τρόπο, η αναπαραγωγή συμμορφώνεται ακόμη περισσότερο στην καπιταλιστική ανάγκη για αποδοτικότητα: κάθε ανώφελη δραστηριότητα αποκλείεται από την αναπαραγωγική διαδικασία και σπαταλάται ακόμη λιγότερο γενετικό υλικό. Η περίσσεια του γενετικού υλικού μετατρέπεται σε πρώτη ύλη μιας εμπορευματικής διαδικασίας αντί να αποτελέσει στοιχείο μιας μη ορθολογικής δυναμικής. Έτσι, η αναπαραγωγή επαναταξινομείται ως αμιγώς ιατρική διαδικασία.

Επειδή ακριβώς οι αγορές της εξορθολογισμένης αναπαραγωγής είχαν ήδη θεμελιωθεί και δομηθεί πριν ακόμα γίνουν διαθέσιμες οι μέθοδοι και οι τεχνολογίες τους, οι αρχικοί εθελοντές των εξορθολογισμένων αναπαραγωγικών πειραμάτων χρησιμεύουν επίσης για τη χρηματοδότηση των περαιτέρω ερευνών (όπως και για την παραγωγή προϊόντων

υποκειμενικότητά τους στο εκκλησιαστικό κράτος. Με την εκστατική αυτοεγκατάλειψη στη θεϊκή τάξη, η περίσσεια αμαρτωλής σεξουαλικότητας μετατράπηκε σε πλεόνασμα εργαλειακής αναπαραγωγής. Εξάλλου, οι αγίες αυτής της θεϊκής τάξης μπορούσαν να βρουν παρηγοριά στην πεποίθηση πως χρησιμοποιούσαν τα σώματά τους ως συνέχεια της θείας Πρόνοιας και όχι προς τέρψη των δικών τους εγωιστικών επιθυμιών. Η πίστη ότι παρήγαγαν νέες χριστιανές ψυχές (στρατιώτες) για την επάνδρωση της γης και τη διεκπεραίωση του θεϊκού σχεδίου της Δημιουργίας βοηθούσε πολλές γυναίκες να αντέχουν τους οδυνηρούς και ατελείωτους κύκλους εγκυμοσύνης και τοκετών.

Η Εκκλησία, στο διαμεσολαβητικό της ρόλο σ' αυτή τη διαδικασία, υπήρξε ένα εξαιρετικά ισχυρό όργανο επιβολής και ένας αποτελεσματικός μηχανισμός ελέγχου. Εάν μια γυναίκα δεν παρήγαγε περίπου ένα παιδί ανά έτος, ήταν υπόλογη στον άντρα της, στον ιερέα και τελικά σε ολόκληρο το εκκλησίασμα. Τα αγάλματα και τα εικονοστάσια της

προς θεαματικοποίηση). Σ' αυτή την περίπτωση, πράγματι η έρευνα αποδίδει κέρδη· ωστόσο το ουσιαστικό προς το παρόν δεν είναι τόσο τα κέρδη όσο το μερίδιο στην αγορά. Όσο η "φύση" λειτουργεί ως βασικός ανταγωνιστής, θα είναι πολύ δύσκολο να σαγηνεύσει κανείς τους ανθρώπους και να τους απομακρύνει από τη φυσική αναπαραγωγή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, εκείνο που προέχει προς το παρόν δεν είναι τα κέρδη όσο το ίδιο το προϊόν και η θεαματικοποίησή του. Αν η μεσαία τάξη δεν πειστεί να αποδεχτεί τις μεθόδους παρέμβασης, το πείραμα θα βαλτώσει και ο επιθυμητός πρακτικός διαχωρισμός αναπαραγωγής και σεξουαλικότητας δεν θα ολοκληρωθεί.

Εάν η μηχανή της σάρκας αποτύχει στα ερευνητικά της σχέδια για την αναπαραγωγή, η ζημιά για τον παν-καπιταλισμό εν γένει θα είναι ανυπολόγιστη. Η εδώ και καιρό πολυπόθητη δημιουργία ενός ατόμου που θα χρησιμοποιεί το σώμα

Παρθένου Μαρίας ήταν συχνά καλυμμένα από προσφορές και παρακλήσεις γυναικών που προσεύχονταν για τη διαμεσολάβησή της στη σύλληψη και τη γέννηση του παιδιού. Το όραμα που συντηρούσε αυτές τις αγίες, ενώ παραδίδονταν στην έκσταση της θεϊκά μεσολαβημένης αναπαραγωγής, ήταν αυτό της τέλειας σάρκας – της αναστημένης σάρκας που ήταν εξ αρχής η ανταμοιβή-υπόσχεση του χριστιανισμού προς τους ευσεβείς. Στην εικόνα της αναστημένης σάρκας αποτυπώνεται εντέλει η υπέρβαση και επίλυση των αντιφατικών πλευρών του σώματος. Όπως το σώμα της εκστατικής μυστικίστριας δεν αποσυντίθεται μετά θάνατον, έτσι και η αναστημένη σάρκα της μητέρας προσχωρεί στην κοινότητα των Αγίων για να γίνει ένα τέλειο σώμα στην αιωνιότητα. Και στην προοπτική αυτής της έκστασης καμιά θυσία δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ιδιαίτερα οδυνηρή. Μολονότι σήμερα η αφήγηση εκκοσμικεύτηκε και οι παρεμβάσεις της επιστήμης αντικατέστησαν εκείνες της θεότητας, αυτή η διαβρωτική θρησκευτική αφήγηση της αναπαραγωγής ως μέσου προσωπικής σωτηρίας και λύτρω-

---

του αποκλειστικά για παραγωγικούς και καταναλωτικούς σκοπούς (και συνεπώς ενός ατόμου τελείως πειθαρχημένου) δεν θα συμβεί ποτέ. Από τη σκοπιά του παν-καπιταλισμού, οτιδήποτε λιγότερο από την παραγωγή καπιταλιστών αγίων απλώς δεν είναι αρκετό. Οι νέοι Άγιοι του Παν-καπιταλιστικού Τάγματος θα έχουν τέλεια σάρκα. Από τον γενετικό ως τον πολιτισμικό τους κώδικα θα αντανακλούν την καπιταλιστική τάξη και θα ακολουθούν τις εντολές της. Θα θυσιάζουν το νου και το σώμα τους προς χάριν της βελτίωσης της τάξης αυτής. Οι Άγιοι του Παν-καπιταλιστικού Τάγματος δεν θα γνωρίζουν τον πλούτο της εύθυμης κοινωνικότητας, της ερωτικής, αυθόρμητης απόλαυσης, παρά μόνο την περίσσεια της επαφής με τα μέσα παραγωγής και της γειτνίασης με το εμπόρευμα. Οι Άγιοι θα ζουν μια ζωή καθήκοντος και θα υπηρετούν τις γραφειοκρατικές και τεχνοκρατικές υπηρεσίες απ' όπου θα έχουν λάβει τον γενετικό και πολιτισμικό τους σχεδιασμό. Κάθε πράξη εναντίωσης θα

σης εξακολουθεί να βρίσκεται στην καρδιά του καταναγκασμού για βιολογική αναπαραγωγή.

σημαίνει εναντίωση στον Δημιουργό – μια χαμένη υπόθεση που θα αρμόζει μονάχα στους απροσάρμοστους. Κι όλα αυτά οι Άγιοι του Παν-καπιταλιστικού Τάγματος θα τα κάνουν ακόμη κι αν τους αρνούνται ένα λογικό μερίδιο από τα κέρδη της ίδιας τους της παραγωγής. Η ανταμοιβή της αγιοσύνης τους θα είναι η αυξημένη πιθανότητα γενετικής επιβίωσης – η υπόσχεση μιας αιώνιας ζωής, κατά την οποία η λυτρωμένη σάρκα τους θα υπερβεί τους περιορισμούς της θνητότητας με την εξάπλωση του αγιοποιημένου κώδικά της στο χώρο και το χρόνο.

Συμπέρασμα

Η μυθική δομή που διαχωρίζει τη σεξουαλικότητα από την αναπαραγωγή/δημιουργία έχει παραμείνει σχετικά αμετάβλητη κατά την εξέλιξη του δυτικού πολιτισμού. Έχει ωστόσο συντελεστεί μια αλλαγή κατεύθυνσης όσον αφορά στον τελικό στόχο. Η τάση του διαχωρισμού σήμερα αφορά κυρίως στην υλική σφαίρα παρά στην αιθέρια, στο ορθολογικό παρά στο μη ορθολογικό, στο ορατό παρά στο αόρατο. Αυτό όμως που έχει πραγματικά ενδιαφέρον δεν είναι τόσο το προς τα πού τείνει αυτή η κατάσταση όσο το πώς μεταβάλλονται και αντικαθίστανται δευτερεύοντα στοιχεία της γενικής μυθικής δομής. Ενώ ο τρόπος που έβλεπαν κατά τον Μεσαίωνα την ανθρώπινη διαφθορά η οποία χρήζει αντιμετώπισης εξακολουθεί να ισχύει, τα δευτερεύοντα στοιχεία – οι θεσμοί που μπορούν να παρεμβαίνουν και η διαδικασία με την οποία εξασφαλίζεται μία επιτυχής αντιμετώπιση– έχουν μεταβληθεί. Δεν είναι τόσο η Εκκλησία, η οποία χάρη στη σχέση της με τους αγγέλους-λυτρωτές λειτουργεί ως θεσμός σωτηρίας από την αμαρτία της σεξουαλικότητας και το πεπερασμένο της σάρκας, όσο το επιστημονικό/ιατρικό κατεστημένο, το οποίο χάρη στη σχέση του με τον Κώδικα της φύσης έχει μετατραπεί σε θεσμό μεσολάβησης για όσους ελπίζουν να δεχτούν τη χάρη μίας γαλήνιας αθανασίας. Η μεγαλύτερη δυνατή πρόσβαση στα μυστικά και τα μυστήρια του Κώδικα είναι επιθυμητή, όμως δεν αρκεί η πίστη στην πανταχού παρούσα ύπαρξή του. Οι πιστοί του πρέπει επίσης να εκπληρώσουν τα απαιτούμενα έργα. Και τα έργα αυτά δεν είναι πλέον αυστηρές προσευχές, τέλεση των ιερών μυστηρίων, προσκυνήματα σε ιερούς τόπους, αυτομαστιγώματα και ασκητισμός, αλλά μάλλον επαναληπτική εργασία, επαγγελματικά γεύματα, καθημερινές συναλλαγές (πραγματικές ή ηλεκτρονικές), σωματική άσκηση και σεξουαλική αυτοκαταστολή. Η οδός προς την αθανασία μέσω της επιτυχούς αναπαραγωγής τέλειων απογόνων απαιτεί αιώνια επαγρύπνηση και συνεχή επιτήρηση από τους θεσμούς, καθώς και αυτοεπιτήρηση. Μπορεί η επίμονη, καθημερινή ενασχόληση να μην εγγυάται την πρόσβαση στον Κώδικα, αποτελεί όμως τη μόνη πιθανότητα επιτυχίας. Αυτοί των οποίων

οι κόποι αποδίδουν καρπούς και διαθέτουν την απαραίτητη περιουσία μπορούν να αγοράσουν την επιθυμητή πρόσβαση στον Κώδικα, η οποία θα εξασφαλίσει την αθανασία τους. Παρά τη μεταρρύθμιση του Λούθηρου, τα συγχωροχάρτια (τα προνόμια) εξακολουθούν να εξαγοράζουν τη σωτηρία.

6

Ευγονική: το δεύτερο κύμα

Η ευγονική δεν πέθανε μετά την αποτυχημένη εφαρμογή της κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Παρέμεινε απλώς εν υπνώσει μέχρις ότου οι κοινωνικές συνθήκες γίνουν πιο ευνοϊκές για να παραταχθεί και πάλι σε θέση μάχης. Γιατί, άλλωστε, να εξαφανιστεί; Η ευγονική είναι το τέλειο συμπλήρωμα της καπιταλιστικής πολιτικο-οικονομικής ανάγκης απολυταρχικού ελέγχου μέσω του αυξανόμενου εξορθολογισμού της κουλτούρας. Γιατί το σώμα ή τα γονίδια να θεωρηθούν ιερά και απαραβίαστα; Όπως οι πόλεις, τα εργοστάσια ή οποιοδήποτε πολιτισμικό κατασκεύασμα, τα φαινόμενα αυτά μπορούν να διαμορφωθούν, να εμπλουτιστούν και να διευθετηθούν με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες, έτσι ώστε να μπορούν να αναπτυχθούν αποδοτικά στο μέλλον. Παρ' όλα αυτά, η ευγονική παραμένει ακόμη στο περιθώριο του κοινωνικού, εν μέρει επειδή το πρώτο της κύμα περιβαλλόταν από μία αύρα συνωμοσίας. Από τη στιγμή που η ευγονική συνδέθηκε με την κοινωνική πολιτική των ναζί, θεωρήθηκε μία εκ των άνω παρέμβαση και επιβολή ελέγχου στην κοινωνία που εξέφραζε τις αξίες μιας φασιστικής άρχουσας τάξης και αναιρούσε τα δημοκρατικά δικαιώματα επιλογής. Η ευγονική περιμένει ακόμη στο παρασκήνιο για έναν επιπλέον λόγο: κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος, η ιατρική επιστήμη δεν διέθετε τις μεθόδους και την τεχνολογία για μια αποτελεσματική εφαρμογή της (η ευγονική πολιτική μπορούσε

να εφαρμοστεί μόνο με υποχρεωτική στείρωση, επιλεκτική αναπαραγωγή και γενοκτονία). Από τη στιγμή που η ιατρική άρχισε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο να βελτιώνει ριζικά τις μεθόδους παρέμβασής της (κυρίως στο μικροεπίπεδο), οι διάφοροι τομείς της κουλτούρας βρέθηκαν αντιμέτωποι με μια κρίση σχετικά με τα επιτρεπτά όρια παρέμβασης στον οργανισμό. Ενώ το κοινό μπορούσε να αποδεχτεί παρεμβάσεις στην πορεία προς το θάνατο, οι παρεμβάσεις στη διαδικασία της γέννησης θεωρούνταν ύποπτες.

Η αντίληψη του σώματος ως μηχανικού συστήματος, που μπορεί να επιδιορθώνεται ή να συντηρείται με τη βοήθεια ιατρικών και επιστημονικών εργαλείων, ήταν (και είναι) απολύτως αποδεκτή, όσο η ιατρική δεν προσπαθεί να οικειοποιηθεί το ρόλο του δημιουργού. Για παράδειγμα, σε μια κοσμική κοινωνία, η βιολογική υποστήριξη του ανοσοποιητικού συστήματος με εμβόλια που ενισχύουν τον οργανισμό δεν μπορεί παρά να θεωρείται επιθυμητή και ότι αξίζει κανείς να την αποκτήσει με τη θέλησή του, ενώ η δημιουργία ενός νέου βελτιωμένου ανοσοποιητικού συστήματος μέσω γενετικών παρεμβάσεων δεν είναι τόσο επιθυμητή (τουλάχιστον όχι ακόμη). Έτσι, σκοπός των ευγονιστών έγινε το να βρουν έναν τρόπο να εισαγάγουν το πνεύμα εθελούσιας αποδοχής που απολαμβάνουν οι παρεμβάσεις για τη διατήρηση της ζωής σε εκείνες που στοχεύουν στη δημιουργία της· και να ανακαλύψουν πώς να κατασκευάσουν την αντίληψη ότι το σώμα, σαν μηχανικό σύστημα που μπορεί να επιδιορθωθεί, να συντηρηθεί και να καθαριστεί μέσω ιατρικών παρεμβάσεων, μπορεί επίσης να βελτιωθεί μέσω γενετικών παρεμβάσεων.

Ο οραματιστής της ευγονικής Frederick Osborn είχε τις απαντήσεις σ' αυτά τα ζητήματα ήδη από τη δεκαετία του 1930 όταν ήταν διευθυντής του Ιδρύματος Κάρνεγκι. Ο Όσμπορν υποστήριζε ότι το κοινό δεν πρόκειται ποτέ να αποδεχτεί την ευγονική υπό τύπον στρατιωτικής διαταγής· έπρεπε, μάλλον, να δοθεί χρόνος ώστε να αναπτυχθεί ευγονική συνείδηση στον πληθυσμό. Έπρεπε ο πληθυσμός να έρθει προς την ευγονική, και όχι το αντίστροφο. Επιπλέον, η

ευγονική συνείδηση δεν χρειαζόταν να κατασκευαστεί επιθετικά και σκόπιμα· θα αναπτυσσόταν, αντίθετα, ως μια νέα ιδιότητα καθώς η καπιταλιστική οικονομία θα γινόταν όλο και πιο πολύπλοκη. Χρειαζόταν μόνο να περιμένει κανείς μέχρι να αναπτυχθούν ορισμένες κοινωνικές δομές και να καταστούν κυρίαρχες μέσα στην καπιταλιστική κουλτούρα. Από τη στιγμή που αυτές οι δομές θα ωρίμαζαν, οι άνθρωποι θα ενεργούσαν ευγονικά δίχως δεύτερη σκέψη. Η ευγονική δραστηριότητα, αντί να αναγνωρίζεται άμεσα ως τερατώδης, θα γινόταν μια από τις αόρατες, δεδομένες δραστηριότητες της καθημερινής ζωής (κάτι σαν τον εμβολιασμό).

Οι κοινωνικές δομές που ο Όσμπορν πίστευε ότι πρέπει να καταστούν κυρίαρχες ήταν η καταναλωτική οικονομία και αυτό που σήμερα ονομάζεται πυρηνική οικογένεια. Είναι βέβαιο ότι και οι δύο αυτές κοινωνικές τάσεις έχουν πλέον γίνει πραγματικότητα και επιτρέπουν την ανάδυση ενός δεύτερου, πιο κρυφού, κύματος ευγονικής πρακτικής. Η καταναλωτική οικονομία είναι απαραίτητο και θεμελιώδες συστατικό για δυο λόγους. Κατ' αρχήν, αν το ζήτημα της παραγωγής έχει λυθεί και τα αναγκαία αγαθά (νερό, τροφή, στέγη) θεωρούνται γενικώς δεδομένα, οι πολίτες αυτής της οικονομίας της περίσσειας/υπερβολής αποδέχονται ότι όλα τα υπόλοιπα αγαθά και υπηρεσίες είναι απλά εμπορεύματα, τα οποία μπορούν να προτιμήσουν ή να απορρίψουν. Η υγειονομική περίθαλψη είναι απλώς μία από τις προσφερόμενες υπηρεσίες. Δεν είναι ούτε απροσδόκητη πολυτέλεια ούτε ανθρώπινο δικαίωμα – είναι απλώς μία ακόμη επιχείρηση στο πλαίσιο της οικονομίας. Η τακτική ιατρική παρέμβαση στην καθημερινή ζωή γίνεται μια υπηρεσία επιθυμητή και θεωρείται δεδομένη. Αν οι ευγονικές πρακτικές εφαρμογές προσφέρονται ως ένα ακόμη εμπόρευμα υπό το αναγνωρισμένο κύρος των ιατρικών ιδρυμάτων, όπως προέβλεψε ο Όσμπορν, θα θεωρούνται επίσης δεδομένες.

Το δεύτερο θεμελιώδες χαρακτηριστικό που προσφέρει η καταναλωτική οικονομία είναι στρατηγικές αγοράς που βασίζονται στην επιθυμία. Η καταναλωτική οικονομία παρέχει μια ατελείωτη ροή αγαθών, έτσι ώστε ο καταναλωτής να

επιθυμεί διαρκώς περισσότερα. Η πλουσιότερη τάξη μπορεί να επωφελείται πλήρως από αυτήν την αφθονία και να περιφέρεται σε δαιδάλους αλόγιστης σπατάλης, άχρηστων αντικειμένων και υπερβολής, αλλά και στη μεσαία τάξη προσφέρεται κάποια περιορισμένη συμμετοχή. Η συμμετοχή στις τελετουργίες του πλεονάσματος γίνεται σύμβολο κοινωνικής θέσης, δείκτης κύρους, περιβάλλεται την αξία ενός σκοπού, αν δεν εξυψώνεται σε λόγο της ίδιας της ύπαρξης. Όταν αυτή η οικονομική κατάσταση συμβαδίζει με την πυρηνική οικογένεια, ο τρόπος αντίληψης της ανθρώπινης αναπαραγωγής αρχίζει να αλλάζει σημαντικά.

Είναι ολοφάνερο ότι η οικονομία του ύστερου καπιταλισμού απαιτεί μια σημαντική μείωση των μελών της οικογένειας. Η διευρυμένη οικογένεια, που λειτουργεί μια χαρά σε οικονομίες βασισμένες στην αγροτική παραγωγή, γίνεται αναχρονιστική σε οικονομίες με δυνατότητες βιομηχανικής γεωργίας. Τα πράγματα γίνονται ακόμη χειρότερα σε συνθήκες εθνικής/παγκόσμιας οικονομίας· παύει τότε η διευρυμένη οικογένεια να λειτουργεί αποδοτικά, σύμφωνα με τους φορείς εξουσίας, και γίνεται επιβλαβής για τους επιχειρηματικούς στόχους. Αν άφηναν τη διευρυμένη οικογένεια να συνεχίσει να υπάρχει, αυτό θα επέτρεπε στα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτόν το θεσμό να απολαμβάνουν κάποια κοινωνική και οικονομική υποστήριξη που θα τους έδινε τη δυνατότητα να αρνηθούν την επιχειρηματική κουλτούρα. Κι ακόμη, η διευρυμένη οικογένεια δημιουργεί μια κοινωνική διαδικασία που μπορεί ενδεχομένως να είναι περισσότερο ικανοποιητική από τη συμμετοχή στην καταναλωτική διαδικασία. Η πίστη των ατόμων σε ένα θεσμό (όπως η διευρυμένη οικογένεια), που δυνάμει αντιτίθεται ή αρνείται τις καπιταλιστικές επιταγές της παραγωγής και της κατανάλωσης, είναι ανεπίτρεπτο να συνεχιστεί. Στην προσπάθεια να εξαλείψει αυτήν την κοινωνική δυνατότητα, η καπιταλιστική οικονομία διαμορφώθηκε έτσι ώστε η απόκτηση ή η διατήρηση του status της μεσαίας τάξης να εξαρτάται από την αποδοχή του μοντέλου της πυρηνικής οικογένειας. Οι άνθρωποι ανταμείβονται οικονομικά για την υποταγή τους στις παραγωγικές και καταναλωτικές δι-

αδικασίες πολύ περισσότερο απ' ό,τι για τη συμμετοχή τους σε διευρυμένες οικογένειες.

Η διαδικασία κοινωνικοποίησης των ατόμων σε πυρηνικές μονάδες αρχίζει με την εκπαίδευση. Τα παιδιά διδάσκονται κατ' ευθείαν ότι η "επιτυχία" στη ζωή εξαρτάται από τον καταμερισμό της εργασίας και από το χωρισμό από τα άλλα μέλη της οικογένειας· δηλαδή οι ενήλικοι δουλεύουν, ενώ τα παιδιά εκπαιδεύονται στο σχολείο για να ενταχθούν στην εργατική δύναμη. Με το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν πλήρως συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι είναι καιρός να φύγουν από το σπίτι και να μπουν στην παραγωγή ή να πάνε στο πανεπιστήμιο. Στις ΗΠΑ αυτή η διαδικασία χωρισμού αρχίζει σχεδόν αμέσως, αφού τα τελευταία 30 χρόνια οι ρυθμοί παραγωγής εντατικοποιούνται συνεχώς ενώ οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται, αναγκάζοντας έτσι και τους δύο γονείς να εργάζονται αν θέλουν να διατηρήσουν τη θέση τους στη μεσαία τάξη. Τα παιδιά πηγαίνουν σε παιδικούς σταθμούς μέχρι την ώρα που θα πάνε στο σχολείο. Έτσι, η συνύπαρξη στο σπίτι έχει σχεδόν πάψει για τις οικογένειες της μεσαίας τάξης και τα παιδιά περνούν περισσότερο χρόνο με τους φορείς κοινωνικοποίησής τους –τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες και τα media– παρά με «τους δικούς τους».

Το κέρδος που αποκομίζουν οι φορείς εξουσίας προωθώντας αυτό το είδος οικογενειακής δομής είναι διπλό: Κατ' αρχήν, απ' τη στιγμή που γενικά αρνούνται στους ανθρώπους κοινωνικές δυνατότητες εκτός εξορθολογισμένων πλαισίων, προκύπτει μια βαθιά αλλοτρίωση. Οι μόνες θεραπείες που προσφέρονται από την καπιταλιστική κοινωνία γι' αυτήν την κατάσταση είναι η "ικανοποίηση" μέσω της επιτυχίας στην εργασία ή μέσω της απόκτησης καταναλωτικών αγαθών. Κατά δεύτερο λόγο, εξασφαλίζεται η γεωγραφική κινητικότητα που είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική ανάπτυξη των ανωτέρων κλιμακίων της εργατικής δύναμης. Οι άνθρωποι πηγαίνουν όπου τους στέλνουν οι εργοδότες τους δίχως δεύτερη σκέψη. Είναι δευτερεύουσας σημασίας το αν τα άτομα βρίσκονται κοντά στις οικογένειες ή τους φίλους τους· το σημαντικό είναι η διατήρηση της ταξικής

θέσης (και όλο και πιο συχνά απλώς το να παραμείνει κανείς μισθωτός).

Η πυρηνική οικογένεια εγγυάται συγχρόνως τη φυσική και την ιδεολογική αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης· όμως, σε σχέση με την ανάπτυξη της ευγονικής, προσφέρει ακόμη περισσότερα. Αποτελεί την πηγή ενός συνόλου ανησυχιών που τροφοδοτούν την εθελούσια συμμετοχή στην ευγονική. Εφόσον η πυρηνική οικογένεια της μεσαίας τάξης είναι σε γενικές γραμμές μικρή, και άρα ο κίνδυνος της ολικής εξάλειψής της αυξημένος, τα μέλη της ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την αναπαραγωγή. Η διευρυμένη οικογένεια ενδιαφέρεται εξίσου για την οικογενειακή αναπαραγωγή, όμως η διαφορά μεταξύ των δύο είναι ότι ενώ η διευρυμένη οικογένεια ικανοποιείται με την ποσότητα που εξασφαλίζει την επιβίωσή της, η πυρηνική οικογένεια ενδιαφέρεται για την "ποιότητα" της αναπαραγωγής. Η ποιότητα σ' αυτήν την περίπτωση υπαγορεύεται από τις καπιταλιστικές απαιτήσεις. Ποιότητα σημαίνει το βαθμό επιτυχίας ενός παιδιού, αν δηλαδή θα καταφέρει να εξασφαλίσει μια καλή δουλειά, έτσι ώστε να διατηρήσει ή να βελτιώσει την ταξική του θέση. Ό,τι χάνουν οι γονείς μιας πυρηνικής οικογένειας στο επίπεδο των μη ορθολογικών δεσμών με τα παιδιά τους το αναπληρώνουν με εξορθολογισμένους δεσμούς. Μπορούν να στείλουν το παιδί σε καλά σχολεία. Μπορούν να του παρέχουν υγειονομική περίθαλψη. Μπορούν να του προσφέρουν ένα σίγουρο και ασφαλές περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα ωριμάσει. Ο λόγος που οι γονείς θέλουν να παρέχουν στα παιδιά τους αυτά τα "πλεονεκτήματα" είναι για να μπορέσουν τα παιδιά να αποδώσουν οικονομικά στην κοινωνία στον μέγιστο βαθμό. Σ' αυτήν την πλήρως εξορθολογισμένη κατάσταση, η ποιότητα ζωής εξισώνεται με τα οικονομικά επιτεύγματα. Η αντίληψη που επικρατεί είναι ότι όσο καλύτερα μπορεί το παιδί να λειτουργεί οικονομικά στη ζωή του τόσο ευκολότερα θα καταφέρει να βρει ικανοποίηση μέσα στις δομές παραγωγής και κατανάλωσης, και τόσο μεγαλύτερη θα είναι η πιθανότητα να ανέλθει κοινωνικά. Απ' τη στιγμή που επικρατούν οι δομικές συνθήκες της οικονομίας της επιθυμίας και η πυρηνική οικογένεια, που με τη σειρά τους οδηγούν στην εξίσωση της

ποιότητας ζωής (ίσως ακόμη και της κοινωνικής επιβίωσης) με τα οικονομικά επιτεύγματα, εξίσωση εκ μέρους γονέων που κατατρύχονται από την ιδέα ότι τα παιδιά τους πρέπει να είναι γενετικά ή πολιτισμικά αντίγραφά τους, το περιβάλλον ευνοεί την εθελούσια συμμετοχή στην ευγονική – μια κατάσταση που ο Όσμπορν ήταν σίγουρος ότι θα επικρατήσει. Αν προσφέρονται στους γονείς αγαθά και υπηρεσίες που θα δώσουν στους βλαστούς τους περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας, δεν θα τ' αγοράσουν; Ο Όσμπορν σκεφτόταν ότι θα το κάνουν, και πίστευε ότι σ' αυτά τα αγαθά και τις υπηρεσίες θα περιλαμβάνονται και οι γενετικές τροποποιήσεις που θα εξασφαλίζουν την καλύτερη οικονομική απόδοση του παιδιού. Προέβλεψε ότι οι γονείς θα θέλουν να συμμετέχουν στο σχεδιασμό των παιδιών τους για να τα βοηθήσουν να προσαρμοστούν οικονομικά και κοινωνικά – η συμμετοχή στην ευγονική θα είναι ένδειξη φιλανθρωπίας. Σίγουρα, όταν η ευγονική προσλαμβάνεται ως ένα μέσο ενδυνάμωσης του παιδιού και του γονέα, χάνει την τερατώδη της διάσταση και γίνεται ένα ακόμη μέρος των συνηθισμένων ιατρικών διαδικασιών. Ο καπιταλισμός θα έχει επιτύχει τους στόχους του ως προς την ιδεολογική επικράτηση της γενετικής και συγχρόνως θα πραγματοποιεί τρομακτικά κέρδη από την παροχή αυτών των υπηρεσιών.

Σύντομο σημείωμα για τις κοινωνικές τάξεις και την ευγονική

Παραδοσιακά, η ευγονική ιδεολογία έχει αναπτυχθεί στις πλουσιότερες τάξεις. Η καθαρότητα των γονιδίων των κατώτερων τάξεων έχει γενικά θεωρηθεί μη αναγκαία, αφού τα καθήκοντα που εκτελούν είναι απλοϊκά και άρα σχεδόν οποιαδήποτε γενετική διαμόρφωση μπορεί να τα υπηρετήσει. Κατά πάσα πιθανότητα, υπολείμματα αυτής της ιδεολογικής τάσης θα συνεχίσουν να υπάρχουν όσον αφορά στην εργατική τάξη. Συγχρόνως, όμως, η ευγονική ιδεολογία θα αναπτύσσεται δυναμικά προς τα κατώτερα σκαλοπάτια της κοινωνικής κλίμακας, μέχρι του σημείου όπου η αγορά υπηρεσιών θα είναι οικονομικά αδύνατη. Σε αντίθεση με το παρελθόν, οι φορείς εξουσίας πιστεύουν ότι είναι πιο ουσιώ-

δες παρά ποτέ το να συμπεριληφθούν όλα τα στρώματα της μεσαίας τάξης στον γενετικό σχεδιασμό, έτσι ώστε όλα τα "σημαντικά" τμήματα του πληθυσμού να μπορούν να πραγματοποιήσουν τα "εξελικτικά" άλματα που είναι απαραίτητα για να συμβαδίσουν με τη ραγδαία πολιτισμική ανάπτυξη.

Η εργατική τάξη πιθανόν δεν θα κληθεί να συμμετάσχει στο νέο κύμα εφαρμογής της ευγονικής. Απ' τη στιγμή που οι φτωχοί αναπαράγονται με ρυθμό ταχύτερο απ' αυτόν που χρειάζεται για να διατηρηθεί η σταθερότητα των συνθηκών στις παρακατιανές δουλειές, δεν έχουν λόγο οι φορείς εξουσίας να σχεδιάσουν παρεμβάσεις στην αναπαραγωγική τους διαδικασία (με εξαίρεση, ίσως, το να τη μειώσουν). Στις ΗΠΑ είναι γελοίο να σκεφτεί κανείς ότι μέλη των κατώτερων τάξεων –που δεν έχουν καν υγειονομική περίθαλψη– θα έχουν πρόσβαση σε πανάκριβες ευγονικές εφαρμογές. Σήμερα, η παιδική θνησιμότητα μεταξύ των φτωχών είναι παράλογα υψηλή απλώς και μόνο εξαιτίας της έλλειψης προγεννητικής φροντίδας, και ως εκ τούτου μοιάζει απίθανο να προσφερθούν στις κατώτερες τάξεις κάποια λιγότερο αναγκαία στοιχεία "ιατρικής περίθαλψης". Στα ευρωπαϊκά κράτη, όπου παρέχεται υγειονομική περίθαλψη σε όλους τους πολίτες, μπορεί να προκύψει ένα διαφορετικό σενάριο. Οι ευγονικές εφαρμογές μπορεί να προωθηθούν σε ολόκληρη την κοινωνική κλίμακα. Πολλά εξαρτώνται από το αν η ευγονική θα τηρήσει την υπόσχεσή της να εξορθολογίσει τη γονιδιακή δεξαμενή με τρόπο που να φαίνεται οικονομικά και κοινωνικά παραγωγικός στις καπιταλιστικές δυνάμεις. Αν η ευγονική εκπληρώσει τις υποσχέσεις της, οι ΗΠΑ θα πρέπει επίσης να συμμορφωθούν και να την αναπτύξουν σε ολόκληρη την κοινωνική κλίμακα, αν θέλουν να παραμείνουν ανταγωνιστικές στην παγκόσμια οικονομία.

Ένα ακόμη στοιχείο που θα επηρεάσει την ανάπτυξη των ευγονικών εφαρμογών θα είναι ο βαθμός διείσδυσης της τεχνολογίας cyborg στις κατώτερες τάξεις. Αν απαιτούνται οργανικά εμφυτεύματα για εργασίες κατώτερες από αυτές που εκτελούν τα μέλη της μεσαίας τάξης, τότε η ευγονική μπορεί να αναπτυχθεί σε ολόκληρη την κοινωνική κλίμακα.

Όμως αυτό το σενάριο μοιάζει απίθανο, καθώς το παρελθόν δείχνει πως όταν τροποποιούνται από την τεχνολογία τα καθήκοντα της εργατικής τάξης τείνουν είτε να αυτοματοποιούνται εντελώς είτε να μετατίθενται σε έναν μικρότερο αριθμό κατώτερων τεχνοκρατών.

Ακόμη περισσότερες ουτοπικές υποσχέσεις

Όπως θα περίμενε κανείς, οι ευγονικές εφαρμογές απολαμβάνουν ήδη την υποστήριξη των media στην προσπάθειά τους να κατασκευάσουν ευγονική συνείδηση στους καταναλωτές. Βεβαίως, όροι όπως «ευγονική», «γενετική καθαρότητα» ή οποιοιδήποτε άλλοι όροι παραπέμπουν στον τρόμο του πρώτου κύματος της ευγονικής, δεν αναφέρονται ποτέ σ' αυτές τις στιγμές του θεάματος, και οι θεαματικοποιημένες αφηγήσεις της βιοτεχνολογίας παρουσιάζονται με έναν μάλλον δελεαστικό παρά με πιεστικό τρόπο. Για παράδειγμα, ο καταναλωτής μπορεί να αγοράσει υπηρεσίες γενετικού ελέγχου (καθαρότητας) που υπόσχονται ότι εξασφαλίζουν στους γονείς υγιέστερα παιδιά. Στα στάδια των τεσσάρων ή των οκτώ κυττάρων μπορεί να ελεγχθεί το έμβρυο για διάφορες γενετικές ασθένειες και παραμορφώσεις. Ορισμένες γενετικές διαταραχές μπορούν να θεραπευτούν. Στην έσχατη περίπτωση, μπορεί να διακοπεί η κύηση ενός προσβεβλημένου εμβρύου και οι γονείς να προσπαθήσουν ξανά να αποκτήσουν ένα παιδί υγιές και φυσιολογικό. Φυσικά, καμία γυναίκα δεν υποχρεώνεται να κάνει το γενετικό τεστ (πρέπει να το επιθυμεί και να το πληρώσει), κι αν προκύψει οποιαδήποτε ανωμαλία καμία δεν υποχρεώνεται να διακόψει την κύηση. Μπορεί ακόμη και να επιλέξει να αφήσει το έμβρυο να αναπτυχθεί μέχρι το στάδιο των 16 κυττάρων, οπότε αποβάλλεται (εντελώς φυσιολογικά) αν δεν έχει προσκολληθεί στη μήτρα. Εκπληρώνοντας τις υποσχέσεις τους, υπηρεσίες όπως αυτή εξασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό στους γονείς που ανησυχούν (υπερβολικά), ότι τα παιδιά τους θα είναι φυσιολογικά και υγιή, και ότι αυτοί θα αποφύγουν το οικονομικό και ψυχολογικό φορτίο ενός μη φυσιολογικού παιδιού. Παραμένει, ωστόσο, υπόρρητο αυτό ακριβώς που είχε προβλέψει ο Όσμπορν: Οι γονείς αποφασίζουν για τη διακοπή

της κύησης σύμφωνα με τις μελλοντικές πιθανότητες του παιδιού να επιτύχει στη ζωή. Επιλέγουν να το αποδεχτούν ή να θέσουν τέρμα στη ζωή του, όχι τόσο για να εκπληρώσουν τις δικές τους ανάγκες όσο για να εκπληρώσουν τις ανάγκες της παν-καπιταλιστικής κουλτούρας. Παρ' όλη την αισιοδοξία τού πολλά υποσχόμενου θεάματος σχετικά με τις παραγωγικές και ευτυχισμένες ζωές των «ανθρώπων με διαφορετικές ικανότητες», η έμφαση εδώ δεν δίνεται στην «ευτυχία» (το μη ορθολογικό) αλλά στην «παραγωγικότητα» (το ορθολογικό). Πράγματι, το "υγιές" και το "φυσιολογικό" συσχετίζονται με την υποθετική μελλοντική δυνατότητα παραγωγικότητας του παιδιού καθώς και με τη διαρκή ανάγκη των γονέων να καταναλώνουν εξειδικευμένα αγαθά και υπηρεσίες, στα οποία όμως δεν περιλαμβάνεται η αγορά ειδών για μειονεκτούντες. Τα ορθολογικά πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης στην οικονομία της επιθυμίας παρουσιάζονται ως καθοριστικά για μια ευτυχισμένη σχέση γονέων-παιδιών, αντί η ευτυχισμένη σχέση να καθορίζεται από μη ορθολογικά χαρακτηριστικά, όπως η αγάπη, το ενδιαφέρον και η κατανόηση. Αν η σχέση γονέα-παιδιού βασιζόταν σ' αυτά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, και όχι στην παραγωγική και καταναλωτική δυνατότητα, τι ανάγκη θα υπήρχε για γενετικούς ελέγχους; Το θέαμα υπόσχεται στους θεατές του ότι οι έλεγχοι ωφελούν τους γονείς και το παιδί εξαλείφοντας τις ασθένειες, όμως τέτοιες μισές αλήθειες δεν οδηγούν παρά στη δημιουργία ευγονικής συνείδησης· μιας συνείδησης που προάγει ιδεολογικές κατευθύνσεις εμπνευσμένες από πρωτοβουλίες του παν-καπιταλισμού.

Το θέαμα της αναπαραγωγικής βιοτεχνολογίας υπόσχεται επίσης την εξασφάλιση της γονιμότητας σε μια πληθώρα περιπτώσεων. Ακόμη κι αν κάποιο αναπαραγωγικό σύστημα έχει ανεπανόρθωτες βλάβες, μπορεί να τροποποιηθεί τεχνολογικά και να καταφέρει σιγά-σιγά να λειτουργήσει. Η απαίτηση μιας τέτοιας τεχνολογικής εξασφάλισης είναι παράδοξη, απ' τη στιγμή που δεν υπάρχει έλλειψη παιδιών που χρειάζονται γονείς. Βεβαίως, ορισμένες μη ορθολογικές πεποιθήσεις εξηγούν αρκετά αυτό το οικονομικό παράδοξο: Ίσως οι γονείς προσδίδουν αξία στη συμμετοχή στη

"μαγεία" της αναπαραγωγικής διαδικασίας· ίσως θέλουν να δουν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά να επαναλαμβάνονται στην επόμενη γενιά· ή ίσως η επιτυχής αναπαραγωγή να ισχυροποιεί την (ουσιώδη κατά τη γνώμη τους) θέση του φύλου τους. Ο κατάλογος αυτών των πεποιθήσεων (και των συνδυασμών τους) είναι μακρύς και ανεξάντλητος. Και ενώ οι μη ορθολογικές αντιλήψεις για την αναπαραγωγή είναι χρήσιμες στην πώληση αναπαραγωγικών αγαθών και υπηρεσιών, οι ορθολογικές ανησυχίες μπαίνουν κι αυτές στο παιχνίδι. Οι υποψήφιοι γονείς τείνουν να θεωρούν επιθυμητό τον απόλυτο έλεγχο πάνω στη φυσική φροντίδα και την πρώιμη κοινωνικοποίηση του παιδιού, ώστε να είναι βέβαιοι ότι τίποτε δεν μπορεί να διαταράξει τη μελλοντική του επιτυχία. Ο μόνος τρόπος για να εξασφαλιστεί αυτό είναι η άμεση συμμετοχή στις διαδικασίες από τη σύλληψη του παιδιού μέχρι την παράδοσή του στο εκπαιδευτικό σύστημα. (Γεγονός που θα μπορούσε, εν μέρει, να εξηγήσει γιατί είναι προτιμότερη η προμήθεια γενετικού υλικού από τρίτους δότες παρά η υιοθεσία.)

Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί γιατί υπάρχουν κατ' αρχήν προβλήματα στη γονιμότητα των ανθρώπων. Σε μεγάλο βαθμό η απάντηση βρίσκεται έξω από το πεδίο των πολιτισμικών σχεδιασμών, αλλά μέρος της απάντησης βρίσκεται στην οικονομία των επενδύσεων για ιατρικές έρευνες: Η έρευνα που θα μπορούσε να βοηθήσει στην πρόληψη της στειρότητας χρηματοδοτείται πολύ λιγότερο από την έρευνα για την εξασφάλιση της γονιμότητας. (Για παράδειγμα, η χρηματοδότηση της έρευνας για την εξάλειψη των φλεγμονών της πυέλου, οι οποίες προκαλούν στειρότητα σε ορισμένες γυναίκες, είναι σχετικά πενιχρή συγκρινόμενη με τις επενδύσεις στην έρευνα για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών για την υποβοηθούμενη εγκυμοσύνη.) Ο περιορισμός της έρευνας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξάλειψη των γενεσιουργών αιτίων της στειρότητας δημιουργεί αντίστοιχα αυξημένη ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών γονιμότητας. Αντί να επενδύουν στην έρευνα για την πρόληψη, οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί επενδύουν στην έρευνα για την ανάπτυξη περισσότερο κερδοφόρων τρόπων αποκατά-

στασης των βλαβών του αναπαραγωγικού συστήματος. Στη συνέχεια, οι αυξημένες πιθανότητες να χρειαστούν οι γυναίκες υποβοήθηση στην αναπαραγωγή τις οδηγεί σε ιατρικά ιδρύματα όπου είναι πιθανό να πληρώσουν για επιπλέον αναπαραγωγικές υπηρεσίες.

Η παράταση της ηλικίας γονιμότητας έχει παρόμοιες συνέπειες. Αυτή η ουτοπική υπόσχεση φαίνεται όντως επιθυμητή στις γυναίκες για πολλούς λόγους. Αν η υποβοήθηση της αναπαραγωγής μπορεί να αυξήσει το χρονικό διάστημα κατά το οποίο μια γυναίκα είναι ικανή να γεννήσει, θα της επιτρέπει πολύ περισσότερες επιλογές στο σχεδιασμό της ζωής της. (Σήμερα, τα όρια γονιμότητας δεν έχουν διευρυνθεί ιδιαίτερα, αφού τα ποσοστά επιτυχίας για την υποβοηθούμενη εγκυμοσύνη πέφτουν δραματικά μετά την ηλικία των 40 ετών.) Αν μια γυναίκα ήξερε ότι θα ήταν ικανή να γεννήσει μετά τα 40, θα είχε στη διάθεσή της το χρόνο να καθιερωθεί επαγγελματικά και να αποκτήσει τον πλούτο που χρειάζεται για να συντηρήσει το παιδί της. Κατά πάσα πιθανότητα, οι γυναίκες θα επέλεγαν συχνότερα το να είναι συγχρόνως επιτυχημένες μητέρες και επαγγελματίες. Προφανώς, το κράτος θα ωφεληθεί επίσης από την παράταση της ηλικίας αναπαραγωγής (μια τάση που γενικώς επικρατεί μεταξύ των γυναικών της μεσαίας τάξης), εφόσον υπάρχει μεγαλύτερη δομική ζήτηση για γυναίκες σε επαγγελματικές θέσεις και η αναβολή της αναπαραγωγής θα επιτρέψει να λειτουργήσουν καλύτερα σ’ αυτό το πεδίο. Ακόμη, αν επικρατήσει η εγκυμοσύνη κατά τη μέση ηλικία, οι γυναίκες (της μεσαίας τάξης) θα καταφεύγουν σε ιατρικά ιδρύματα όπου πιθανότατα θα πληρώνουν για εθελούσιες ευγονικές εφαρμογές. Όσο για τα φαινομενικά κοινωνικά οφέλη, στην πλειοψηφία τους ενισχύουν το κράτος – τα οφέλη των ατόμων δεν αποτελούν παρά τυχαίες συνέπειες της εγκεκριμένης κοινωνικής πολιτικής του κράτους.

Το θέαμα της ανησυχίας

Το θέαμα της ανησυχίας κρύβεται επίσης μέσα στο ουτοπικό θέαμα, όμως αντί να αποβλέπει στα άτομα στοχεύει κυρίως

τα κοινωνικά σύνολα. Για παράδειγμα, γίνεται εκτενής κάλυψη των ιατρικών ανακαλύψεων από τα media – από τα εξειδικευμένα έντυπα μέχρι τα κεντρικά δελτία ειδήσεων. Τα θέματα που προβάλλονται συχνότερα αφορούν συνήθως στον εξορθολογισμό του θανάτου (καρκίνος, καρδιακές παθήσεις, AIDS κ.ο.κ.), αλλά προβάλλεται αρκετά και η γενετική έρευνα, που αφορά στον εξορθολογισμό της γέννησης. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτές οι ανακαλύψεις έχουν κάποια εθνική ταυτότητα. Σε ατομικό επίπεδο, η εθνικότητα των επιστημόνων που κάνουν μια συγκεκριμένη ανακάλυψη δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, και οι περισσότεροι άνθρωποι νιώθουν ανακούφιση στη σκέψη ότι η ιατρική οικοδομεί ένα υγιέστερο αύριο. Σε εθνικό όμως επίπεδο, έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις το ποιος κάνει μια ανακάλυψη. Κάθε ανακοίνωση μιας αλματώδους ανάπτυξης στην εφαρμοσμένη ιατρική, που γίνεται εκτός των εθνικών συνόρων, σημαίνει απώλεια κερδών και αύξηση των ελλειμμάτων για την έρευνα σε εθνικό επίπεδο. (Η πραγματική ζημιά, φυσικά, σχετίζεται με τις ανταγωνίστριες πολυεθνικές, παρά με τα άλλα εθνικά κράτη.) Η αίσθηση ότι χάνονται τα οικονομικά πλεονεκτήματα του έθνους αποτελεί το ιδανικό καύσιμο για την παραγωγή κοινωνικής συναίνεσης όσον αφορά στην έρευνα "υψηλής ταχύτητας" (την οποία ούτως ή άλλως διεξάγουν οι εταιρείες, είτε το κοινό συμφωνεί είτε όχι), σε αντίθεση με την έρευνα "χαμηλής ταχύτητας" που γίνεται με μεγαλύτερες προφυλάξεις και κριτική διάθεση. Ακόμη, η ατομική κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών θεωρείται ότι προσφέρει πλεονεκτήματα στην εθνική οικονομία· θα συνεχίσει όμως απρόσκοπτα η ανάπτυξή τους; Αυτό ήταν το ζήτημα στο παρελθόν κι εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα. Φαίνεται ότι ήρθε ο καιρός να ανθίσουν οι πρακτικές εφαρμογές της ευγονικής, τόσο στο μακροεπίπεδο όσο και στο μικροεπίπεδο της κοινωνίας.

Εμπλοκές στις δικλίδες ασφαλείας της ευγονικής

Εκτός από τις ουτοπικές υποσχέσεις, η ιατρική δίνει στο κοινό πολυάριθμες ηθικές υποσχέσεις με σκοπό να το καθησυχάσει ότι το τέρας της ευγονικής δεν πρόκειται να

ξαναγεννηθεί. Όσον αφορά στην ακούσια συμμετοχή στην ευγονική, αυτές οι υποσχέσεις έχουν κάποια αξία· όμως είναι εύκολο να κρατηθεί η υπόσχεση ότι δεν θα αναμειχθεί κανείς δίχως τη θέλησή του σε εγκεκριμένες από το κράτος ευγονικές πρακτικές, όσο οι στρατηγικές ανάπτυξης εθελούσιων ευγονικών εφαρμογών από τον ιδιωτικό τομέα προχωρούν ομαλά. Από την άλλη, οι ηθικές υποσχέσεις ότι θα απαγορευτούν πρακτικές, οι οποίες είτε επιβάλλουν την εφαρμογή εθελοντικής ευγονικής πολιτικής είτε είναι ευγονικές δι' εαυτές και καθ' εαυτές, πρέπει να αντιμετωπιστούν με μεγάλη δόση σκεπτικισμού. Για παράδειγμα, μια βασική υπόσχεση της ιατρικής είναι ότι δεν μπορεί και δεν πρόκειται να πουληθεί ανθρώπινο οργανικό υλικό. Σ' ορισμένες περιπτώσεις η ιατρική έχει τιμήσει αυτήν την υπόσχεση. Στην περίπτωση της πώλησης οργάνων υπάρχουν κι άλλες επιλογές, όπως τα τεχνητά, τα κλωνοποιημένα ή τα διαγονιδιακά όργανα (που όλα τους βρίσκονται σε διάφορα πειραματικά στάδια). Αυτά τα προϊόντα αντικατάστασης οργάνων μπορούν να πουληθούν. Η υπόσχεση των μηδενικών πωλήσεων ανθρώπινων οργάνων ενισχύεται επίσης από το γεγονός ότι είναι δύσκολο να βρεθούν δότες που να θέλουν να πουλήσουν τα όργανά τους, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε είτε το θάνατό τους είτε τη μείωση του προσδόκιμου της ζωής τους. Όμως η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική με το ανθρώπινο αναπαραγωγικό υλικό. Σπέρμα και ωάρια μπορούν να ληφθούν δίχως να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή του δότη. Σ' αυτήν την περίπτωση, η ιατρική έχει τυπικά κρατήσει την υπόσχεσή της. Σπέρμα, ωάρια, έμβρυα κ.λπ. δεν πωλούνται ούτε αγοράζονται· προσφέρονται από δότες. Όμως, ενώ το οργανικό υλικό δεν μπορεί να αγοραστεί και να πουληθεί, η γαμετοληψία και η εμφύτευση είναι υπηρεσίες που πωλούνται. Το ιατρικό κατεστημένο έχει μπλοκάρει αυτήν την ηθική δικλίδα ασφαλείας συγκροτώντας απλώς την οικονομική δομή της βιομηχανίας γύρω από τη διαδικασία και όχι γύρω από το προϊόν.

Και για να γίνουν τα πράγματα χειρότερα, εφαρμόζονται ευγονικές μέθοδοι εξετάσεων για την απόκτηση κατάλληλων αναπαραγωγικών υλικών. Οι υποψήφιοι δότες ελέγχονται

εξονυχιστικά, τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά, για να είναι βέβαιο ότι ανταποκρίνονται στα βιομηχανικά πρότυπα υγείας και φυσιολογικότητας. Απαιτούνται οικογενειακά ιστορικά, τα οποία εξετάζονται προσεκτικά έτσι ώστε οι λήπτες των υλικών να είναι σίγουροι ότι δεν υπάρχουν κρυμμένα γενετικά ελαττώματα που μπορεί να οδηγήσουν σε προβληματικά αποτελέσματα. Αν ένας υποψήφιος δότης κριθεί καθαρός, τότε γίνεται όντως δότης. Φυσικά, καμιά κλινική δεν πρόκειται να παραδεχτεί ότι κατασκευάζει καθαρές «δεξαμενές γονιδίων» – μιας καθαρότητας που υπαγορεύεται από τις πολιτικές και οικονομικές απαιτήσεις του παν-καπιταλισμού. Ισχυρίζονται, μάλλον, ότι απλώς προσπαθούν να παρέχουν στους καταναλωτές ό,τι καλύτερο για τα χρήματα που δαπανούν και να προστατεύουν τη φήμη τους ως αξιόπιστων ιδρυμάτων που παρέχουν υψηλής ποιότητας προϊόντα και υπηρεσίες. Οι εξονυχιστικοί έλεγχοι γίνονται για οικονομικούς και όχι για πολιτικούς λόγους. Σε κάποιο βαθμό αυτό είναι αλήθεια. Μοιάζει απίθανο να υπάρχουν συνωμοτικές ομάδες γιατρών που σχεδιάζουν μια νέα ανώτερη φυλή· ακριβώς όμως όπως το προέβλεψε ο Όσμπορν, οι ευγονικοί μηχανισμοί προκύπτουν από την εξορθολογισμένη αναπαραγωγική διαδικασία, η οποία αντανακλά τις ιδεολογικές αξίες του κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου υφίσταται. (Όπως είχε προβλέψει ο Όσμπορν για την καταναλωτική οικονομία, η κύρια αξία των ανθρώπων καθορίζεται από την οικονομική τους δυνατότητα.)

Η ίδια αυτή διαδικασία επαναλαμβάνεται στην εφαρμογή της επιλεκτικής μείωσης. Για να αυξηθούν οι πιθανότητες επιτυχούς εμφύτευσης, τοποθετείται στη μήτρα ένας μικρός αριθμός εμβρύων (από τρία μέχρι οκτώ)· ο αριθμός εξαρτάται από την ποιότητα των εμβρύων και την ηλικία της γυναίκας. Τα αποτελέσματα ποικίλουν· όμως οι πιθανότητες επιτυχούς εμφύτευσης (προσκόλλησης του εμβρύου στα τοιχώματα της μήτρας) αυξάνονται. Κάποιες φορές η διαδικασία είναι ιδιαίτερα επιτυχής και έχει ως αποτέλεσμα περισσότερα από ένα έμβρυα, γεγονός που δίνει στην πελάτισσα τη δυνατότητα να διαλέξει αν προτιμά να τα γεννήσει όλα ή να μειώσει τον αριθμό τους. Πολλές φορές, η μείωση είναι αναγκαία

καθώς ο αριθμός των εμβρύων μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή της πελάτισσας, συχνά όμως η μείωση εφαρμόζεται απλώς γιατί αυτή επιθυμεί έναν συγκεκριμένο αριθμό εμβρύων. Η πελάτισσα μπορεί να διαλέξει (συχνά σε σχέση με τη βιωσιμότητα) ποια έμβρυα θέλει να κρατήσει και, αν τα έμβρυα είναι εξίσου βιώσιμα, μπορεί να διαλέξει βάσει αισθητικών χαρακτηριστικών (όπως ο αριθμός των παιδιών, το φύλο τους, ή ο συνδυασμός των φύλων τους). Όπως και στην περίπτωση των εξετάσεων στους δότες, δεν υπάρχει καμιά γενετική συνωμοσία στη μέθοδο αυτή· οι πελάτες απλώς αγοράζουν τα συγκεκριμένα αγαθά που επιθυμούν. Όμως, για μια ακόμη φορά, η επιθυμία για ένα συγκεκριμένο προϊόν κατασκευάζεται από το θέαμα, όπως επιτάσσουν τόσο τα ιδεολογικά όσο και τα οικονομικά του συμφέροντα. Η μέθοδος επιλεκτικής καθαρότητας της μήτρας είναι πολιτική και ευγονική, και αναδύεται ως υποπροϊόν της εξορθολογισμένης αναπαραγωγής.

Συμπέρασμα

Οι προβλέψεις του Όσμπορν γίνονται πραγματικότητα. Ο καιρός είναι κατάλληλος για το δεύτερο κύμα της ευγονικής, αφού η οικονομική βάση έχει δημιουργηθεί. Η ευγονική συμπληρώνει τη γενική παν-καπιταλιστική αρχή του ολοκληρωτικού εξορθολογισμού της κουλτούρας. Τα θεμέλια της καταναλωτικής συνείδησης αποτελούν επίσης θεμέλια της ευγονικής συνείδησης. Η ανθρώπινη αναπαραγωγή παρουσιάζεται με τους τρόπους του θεάματος και προσλαμβάνεται από το κοινό ως ένα επί πλέον αντικείμενο το οποίο μπορεί να παραχθεί για να ικανοποιήσει τις επιθυμίες των καταναλωτών. Οι ίδιες οι επιθυμίες δεν ξεπροβάλλουν από τους ανθρώπους αλλά τους επιβάλλονται από έξω, από τις θεαματικές μηχανές της παν-καπιταλιστικής ιδεολογικής επιταγής. Όμως η κατάσταση δεν έχει πάρει ακόμη καταστροφικές διαστάσεις. Οι εφαρμογές της ευγονικής είναι ακόμη ακατέργαστες και πειραματικές· χρειάζεται ακόμη δουλειά για να επιβληθούν σε περισσότερα κοινωνικά στρώματα και να συμπεριλάβουν τις κατώτερες βαθμίδες της ταξικής κλίμακας. Μέχρι τώρα, οι φορείς εξουσίας δεν έχουν καταφέρει

να μετατρέψουν την αντίληψη σε δραστηριότητα (το προϊόν είναι αναγνωρίσιμο, όμως ελάχιστοι το αγοράζουν). Για να πετύχει πραγματικά ο στόχος της καθιέρωσης των ευγονικών εφαρμογών ως μέρους της καθημερινής ζωής, πρέπει να πειστεί το κοινό ότι οι εξορθολογισμένες μέθοδοι αναπαραγωγής είναι ανώτερες και πιο επιθυμητές από τα μη ορθολογικά μέσα αναπαραγωγής. Με άλλα λόγια, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού (με έμφαση στη μεσαία τάξη) πρέπει ακόμη να οδηγηθούν προς αυτήν την προκεχωρημένη αγορά. Αυτό θα πάρει χρόνο, στη διάρκεια του οποίου μπορεί να αναπτυχθεί αντίλογος, καθώς και στρατηγικές και τακτικές αντίστασης. Δυστυχώς, για να δελεάσει τους θεατές της, η ευγονική έχει μεταμφιεστεί σε μια ουτοπική φαινομενικότητα ελεύθερης επιλογής και προόδου. Μ' αυτήν την έννοια, οι φορείς εξουσίας έχουν κλέψει και χρησιμοποιούν προσεκτικά τη στρατηγική της ανατροπής στην καθημερινή ζωή, για να προκαλέσουν μια σιωπηλή σαρκική επανάσταση.

Σημειώσεις

[1] Η ασαφής ορολογία, όπως η χρήση του όρου «φορείς εξουσίας», έχει γίνει δυστυχώς αναγκαίο κακό όταν περιγράφουμε την παν-καπιταλιστική πολιτική οικονομία. Η δυναμική της κυριαρχίας είναι σήμερα αδύνατον να αναγνωριστεί και να περιγραφεί συγκεκριμένα, αφού η εξουσία κινείται και αλλάζει με τρομακτική ταχύτητα, ώστε να είναι αδύνατον να εντοπιστεί σε ένα σταθερό σημείο όπου θα μπορεί να μελετηθεί εμπειρικά. Για μια πιο εκτενή ανάλυση του ζητήματος, δες το κείμενο της CAE *The Electronic Disturbance*, κεφάλαιο 2.

[2] Εδώ χρειάζεται να σημειωθεί ότι η CAE δεν επιχειρεί την απολογία του στρουκτουραλισμού, όπου όλα τα κοινωνικά φαινόμενα τακτοποιούνται μια χαρά σε μια δυαδική συσκευασία· χρησιμοποιούμε μάλλον τη διαίρεση αυτή ως ένα ρευστό συνεχές κατά μήκος του οποίου εμφανίζονται αναρίθμητες ενδιάμεσες, υβριδικές και ανασυνδυασμένες πιθανότητες, που μεταμορφώνονται διαρκώς μέσα στο χρόνο. Πιστεύουμε ακόμη ότι τα όρια μεταξύ ΙΜΚ και ΚΜΚ είναι δυσδιάκριτα. Στην εποχή του παν-καπιταλισμού, δεν υπάρχουν αυστηρά εθνικά ή πολιτισμικά σύνορα που να επιτρέπουν μια συγκεκριμένη ανάλυση. Περιοριζόμαστε λοιπόν στις πολιτικές και οικονομικές κατευθύνσεις και τάσεις στον πρώτο κόσμο.

[3] Επειδή οι πολιτικές υπηρεσίες δεν θέλουν να διακόψουν τη χρυσοφόρα φλέβα του μάρκετινγκ στο ίντερνετ ενοχλώντας τους καταναλωτές, οι ρυθμίσεις προχωρούν με βήμα αργό και προσεκτικό. Για παράδειγμα, οι περιορισμοί που έχουν επιβληθεί σχετικά με το περιεχόμενο του Web (όπως η νομοθεσία για τον έλεγχο της “ανηθικότητας” ή την εξάλειψη πληροφοριών για την κατασκευή όπλων) παρουσιάζονται στο κοινό σαν μέτρα ασφαλείας. Αυτές οι αρχικές προσπάθειες επιβολής ρυθμίσεων στο Web λειτουργούν επίσης σαν προκαταρκτική έρευνα για την ανακάλυψη ή επινόηση των καλύτερων μέσων ενίσχυσης των ρυθμίσεων. Όπως και με άλλα media στο παρελθόν, σαν το ραδιόφωνο ή τον κινηματογράφο, δεν πρόκειται να υπάρξουν ολοκληρωμένες ρυθμίσεις προτού σταθεροποιηθεί η οικονομική δομή του κυβερνοχώρου. Οι νομοθετικές υπηρεσίες πρέπει να περιμένουν μέχρι να καταστεί η χρήση του ίντερνετ αναγκαία στην καθημερινή ζωή των ανώτερων τάξεων, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί η αντίσταση στις νομοθετικές ρυθμίσεις.

[4] Βασική εξαίρεση σ’ αυτό το σενάριο αποτελεί η μανία, αν κατευθύνεται προς αποδεκτούς κοινωνικούς στόχους. Ένα υπερβολικά

δραστήριο υποκείμενο, όταν προσηλώνεται στην παραγωγή, μπορεί συχνά να παράγει υψηλότερης ποιότητας προϊόντα από τους "κανονικούς" συναδέλφους του, και συνεπώς δεν είναι υποψήφιο για βιοχημικές παρεμβάσεις. Όμως, τη στιγμή που η μανία γίνει αντιπαραγωγική ή εκδηλωθεί ως κατανάλωση πέρα από τις οικονομικές δυνατότητες του υποκειμένου, η παρέμβαση είναι εξασφαλισμένη.